

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

Nr. 2 – 2010

20. årgang

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

20. årgang

Redaksjon

Nils Elsrud
Sten Høyendahl
Tom Larsen
Ole E. Yttri

Ringerike Slektshistorielag ble startet 7. februar 1985, og har rundt 250 medlemmer. Medlemskontingenten er i 2010 kr 200, og fra 2011 kr 250 pr år. Medlemmene får tilsendt Hringariki to ganger i året, og det arrangeres jevnlig møter og foredrag. Laget har lokaler på Veien gamle skole, hvor også lagets samling av bøker og tidsskrifter mv befinner seg. Laget fikk patentert navnet Hringariki i 2000.

Vår nye hjemmeside er:

<http://www.ringerike-slektshistorielag.com>

Medlemskap tegnes hos leder Nils Elsrud.

Paasche Aasens vei 26, 3514 Hønefoss.

Tlf. 915 66 980.

Artikler til Hringariki sendes: sten.hoyendahl@gmail.com

Postadresse: Sten Høyendahl, Vollgata 74, 3512 Hønefoss

Forsiden: Anders Pettersen

(Håndfarget foto: Tom Larsen. Original sv/hv i Statsarkivet i Oslo).

Baksiden: Busterud Slektstre, tegnet av Tom Larsen.

Innholdsfortegnelse

Side	
2	Fra redaksjonen
2	To nye utgivelser - tingbøker for Ringerike, 1674 og 1675
3	Ny nettside for Ringerike Slektshistorielag
4	Sten Høyendahl På sporet etter Kari Hiran
6	Tom Larsen Anders Pettersen "Lisbet" - en vaneforbryter fra Hønefoss
12	Nils Elsrud Epidemier i vårt distrikt
18	Nils Elsrud Barnedødsfall på plasser under Haugerud i Ådal 1861
22	Sten Høyendahl og Ole Arild Vesthagen En slekt fra Hval i Ådalen med forgreninger til Hadeland
28	Sten Høyendahl Torger Bure på Tyristrand og hans etterslekt
38	Sten Høyendahl Harald Hen i Ådalen - født på Nærstad i Haug
40	Tom Larsen Ringerikinger på Akershus festning (del 2)
49	Nils Elsrud Familien Gudbrand Torkildsen Johnsrud på Strande
55	Ole E. Yttri Holes kirkebøker 1725-1726
63	Sten Høyendahl Ringerikinger i de eldste tingbøkene for Hadeland
67	Kontingentinnbetaling
69	Etterlysninger
69	Rettelser
69	Aktuelle artikler og nettsteder

Kontingentinnbetaling for 2011 -

se side 67

Fra redaksjonen

Vi har fått mange positive reaksjoner på det første nummeret av ”nye Hringariki”. Et mål er å få dekket alle deler av Ringerike geografisk, med tidsmessig spenn fra middelalder/tidlig 1600-tall til langt inn på 1900-tallet. Noen barnesykdommer har vi ikke kunnet unngå ved omleggingen. Som den våkne leser har observert, fungerte noteapparatet ikke tilfredsstillende i to av artiklene.

Et par artikler er dessverre ikke blitt ferdige i tide, og vi har derfor denne gangen bare bidrag fra redaksjonsmedlemmene - med ett hyggelig unntak: Ole Arild Vesthagen har sammen med Sten Høyendahl skrevet om en slekt fra Ådalen, der etterkommerne utover 1600-tallet bosatte seg på Hadeland. Sten Høyendahl har også funnet spor etter Kari Hiran, kona på Benteplassen som i 1716 narret svenske militære styrker på Krokskogen til å slå retrett, og dermed fikk avverget en trefning som underlegne norske styrker ville vært dømt til å tape. Hennes slekt har inntil nå ligget i totalt mørke. Høyendahl har også en artikkel om ”Bure-slekten” på Tyristrand, og påviser flere ringe-rikinger som er nevnt i de eldste tingbøkene for

Hadeland. I tillegg kommer nye og sikre opplysninger om den mye omdiskuterte Harald Hen i Ådalen.

Tom Larsen har igjen sett på fange- og tukthusprotokoller i østlandsområdet. Han forteller historien om en ung hønefossing som kom på skråplanet i Kristiania, og som etter mange års fengselsopphold døde tragisk i 1909, paradoksalt nok i vakre omgivelser på beste vestkant. Larsen har også fortsatt å søke i protokollene fra Akershus festnings slaveri og landsfengsel, og gir oss en oversikt over ringerikinger som satt der fra 1830-årene fram til 1900.

Nils Elsrud har sett på epidemier på 1700- og 1800-tallet, særlig hvordan disse rammet Ringerike, og tar i tillegg opp en livstruende meslingepidemi som i 1861 herjet i Ådalen. Han skriver også om Gulbrand Torkildsen Johnsrud, en av forgrunnsfigurene i thrannerbevegelsen på Ringerike rundt 1850.

Ole E. Yttri er nå kommet fram til 1725 og 1726 i sine oversikter fra den eldste kirkeboken i Hole, sikkert et kjærkomment tilbud til dem som i alle år har vært plaget med denne prestens nokså gnidrete håndskrift.

To nye utgivelser - tingbøker for Ringerike, 1674 og 1675

Nye avskrifter av tingbøkene for Ringerike foreligger nå for 1674 og 1675. Den originale tingboken for 1674 er gått tapt, og det er kopi-boken som her er transkribert. Det er oppbevart flere kopibøker fra 1670-årene, alle skrevet av samme person og gjennomgående av god kvalitet, men man må selvsagt ta høyde for at enkelte person- og stedsnavn kan ha blitt forvrengt. En kopibok ble trolig til ved at en person leste opp fra den originale tingboken, mens en annen skrev ned det han hørte.

For 1675 har vi imidlertid den originale tingboken, som trolig er ført i pennen av soren-skriver Jens Thygessøn Lund. Det skal vi som er historisk interesserte være glade for. Ikke bare hadde denne mannen en forståelig håndskrift, men også en språkfølelse som gjør disse tingbøkene til en nytelse sammenliknet med mange tidligere bøker, der referatene ofte er rablet ned uten tanke på at de skulle være lesbare.

Disse to tingbøkene inneholder flere åsteds-saker med mange slekts- og personopplysninger, samt mye lokalhistorisk bakgrunnsstoff. Den som søker slektsforbindelser på 1600-tallet, vil erfare at små brikker kan falle på plass. Ett eksempel: I gårdshistorien for Hole leser vi at en Christen i 1670-årene etterfulgte Ole Sjur-sen på Søre By, men i tingboken for 1675 ser vi at hans fulle navn var Christen Gregersen, og at Ole By, som døde et par år tidligere, var hans svigerfar.

Tingbokavskriftene for 1674 og 1675 utgjør henholdsvis 51 og 58 sider, og i tillegg kommer et utarbeidet person- og stedsnavnsregister. Avskriftene leveres i samme format som tidligere utgaver av Hringariki, koster samlet kr 200,- inklusive porto, og kan bestilles hos Sten Høyendahl, tlf 902 09 842, eller e-post:

sten.hoyendahl@gmail.com

Ny nettside for Ringerike Slektshistorielag - <http://ringerike-slektshistorielag.com/>

Vi introduserer nå en ny nettside for Ringerike Slektshistorielag med tilgang til avskrifter av kildemateriale. Thorleif Solbergs avskrifter av tingbøkene for 1670-73 og 1681-99, omskrevet til en enklere språkform, kan nå leses her, og et søkbart navneregister er utarbeidet. Vi selger fortsatt trykte utgaver av tingbøkene mellom 1652 og 1666, som ikke vil bli lagt ut på nettet.

Tom Larsen har utarbeidet registre over ringerikinger som ble innsatt i tukthus og fengsler fra 1740-årene opp til 1900. Vi er i gang med å utarbeide et søkbart navneregister for samtlige utgaver av Hringariki, og et foreløpig register er lagt ut. Med tiden tas det også sikte på å legge ut eldre numre av Hringariki.

Tingbøkene gjenspeiler i sannhet Ringerikes historie. Her treffer vi øvrigheten i skikkelse av sorenskriver, fogd og prest. Vi møter velstående bønder med store gårder, men også folk som var så fattige at de knapt hadde klær på kroppen. Jenter som har drept sine nyfødte barn overlates til boddelen i tråd med tidens rettsoppfatning, og tyver og andre æreløse folk bedriver sine gjerninger i mørket. Vi blir vitner til utallige tragedier, men også lettere komiske nabokrangler og rene bagateller. De virkelige personhistoriske godbitene finner vi i odels-

saker med mange navngitte slektsledd tilbake, men også i åstedssaker der gamle folk beskrev delegrenser og eiendomsforhold som de kjente til fra sin tidligste barndom.

Mange ukjente detaljer vil dukke opp om forhold på den enkelte gård eller plass. En fjern ane blir noe langt mer enn et navn og noen årstall når han eller hun vitner om hendelser fra en forlengst tilbakelagt ungdom, eller observeres i mer eller mindre - helst mindre - flatterende situasjoner på tinget. Ved å bruke tingbøkene vil man kunne komme mennesker på alle sosiale nivåer inn på livet, og lære den tids ringerikinger å kjenne på godt og vondt.

Idéelt sett burde samtlige tingbøker i landet vært avskrevet og publisert. For Ringerike mangler vi nå bare tingbøkene mellom 1676 og 1680, men transkripsjon av disse er påbegynt, og de vil forhåpentlig være ferdige i løpet av et par år. Utover 1700-tallet blir sakene stadig mer detaljert beskrevet, og protokollene tykkere og tykkere. Det får etter hvert tas stilling til om også disse protokollene skal transkriberes.

Her bringes et utdrag av tingboken for 1672 i Thorleif Solbergs framstilling. Vi forstår at tilreisende tyver og andre tvilsomme personer ikke var særlig velsette den gang:

Fremkom da for oss i retten en mann av Sigdal ved navn Jon Embretsen boende på Halstensrud ibid., som skal være utskikket at søke efter en karl kalles Tyve-Nils, som skal være kommet fra Telemarken. Og det av årsak at en annen fattig mann er beskyldt for at han hannom skulle ha ombragt (drept). Og derom hadde hitstevnet efternevnte prov, som efter avlagde ed provet som følger:

Ellef Sørnum efter avlagde bogered provet at han har kjent fornevnte Tyve-Nils vel en seksten års tid. Og det første han kjente hannom, da tjente han hos en mann på "Tin i Hoffuebøigden i Telle-marchen", nemlig Gudbrand Marum, som hannom hadde oppfostret. Og den tid Ellef bodde i Sigdal, har fornevnte Nils mange ganger vært i hans hus. Og sa at så lenge han har kjent hannom, har han alltid befundens at øve tyveri og "schalchhed" (skurkestreker).

Og provet, fornevnte Ellef Sørnum, vidner at nu sist forleden dagen før julaften, da kom han og hans granne Rolf Sørnum inn til Ole Kristoffersen ved Hønnefossen her på Ringerike. Og som de kom der inn, da satt fornevnte Tyve-Nils der inne, og en annen like sådan karl med seg med navn Giert Golhammer, som har like sådant rykte. Og der Ellef så fornevnte Nils, sa han til ham: Sitter du her Tyve-Nils, du varst verd til at sitte uti bolt og jern og ikke her iblant erlig (ærlige) folk. Videre hadde han ei herutinnen at prove.

Rolf Julsen Sørnum provet at han som forbemelt kom med Ellef Sørnum inn til Ole Kristoffersen forleden dagen før julaften, og da satt fornevnte Tyve-Nils der inne, og Ellef sa til hannom: Sitter du her Tyve-Nils, du varst verd til at sitte uti bolt og jern og ikke her iblant erlig folk. Fornevnte Rolf Sørnum sa og at han tilforn har kjent Tyve-Nils uti Sigdal. Videre hadde han ei derom at prove.

Ellers befinnes her mange flere folk på Ringerike som samme Tyve-Nils kjenner, så og nu ut i vinter her i bygdene at ha sett. (---) Herefter var bemelte Jon Embretsen et tingsvidne begjærendes, som hannom ei kunne vegres til sannhets opplysning.

På sporet etter Kari Hiran

Ektefellene Bent Aslesen og Kari Rasmusdatter på Krokskogen er kjente navn for historisk interesserte på Ringerike. De bodde på Benteplassen, også kjent under det finske navnet Hiran. Deres innsats under den svenske invasjonen i 1716 har gjort dem kjent langt utenfor distriktet, og særlig gjorde Kari en heltemodig bragd da hun lot seg ta til fange av svenske tropper og villedet dem, slik at de gjorde vendereis.

av Sten Høyendahl

Man har uten videre gått ut fra at Bent og Kari var av finsk avstamning, men deres farsnavn, Asle og Rasmus, ble ikke brukt av skogfinnene. En tingbokinnførsel fra 1721 fører imidlertid til at vi kommer på sporet av Kari Hirans slekt.

Fredrik Schjander d.e. hadde allerede i 1956 merket seg at Karis farsnavn, Rasmus, ikke var gangbart blant skogfinnene. Han tok det imidlertid for gitt at Bent Aslesen var av finsk avstamning,¹ til tross for at Asle er et særnorsk navn. Senere forskning har sannsynliggjort at Bent var norskfødt, tilnavnet finne til tross.²

Rettsak om arv

Kari Hirans herkomst har vært ukjent, men i tingboken for 1721 finner vi et spor. Rasmus Sevaldsen hadde stevnet Paal Andersen Midtskogen til tinget i Hole 8. februar for noe arvegoods, men Paal møtte ikke. Rasmus' stevning var datert 4. november 1720.³ Ved neste ting, 15. mars, kom Per Torkelsen i retten for å føre saken på Rasmus' vegne, men Paal møtte heller ikke opp denne gangen.⁴

På sommertinget 18. juli tok Per Torkelsen nok en gang opp saken, og innga i retten en rikens stevning datert 21. april samme år. Paal var denne gangen til stede på tinget. Kari Rasmusdatter kom nå fram og opplyste at hun var Rasmus' halvsøster, og inngikk forlik med Paal om *at hand betahler til dennem for den paastefnte Arf efter afg: Martha Hendrich Es-*

*kildsens 2 rd, hvorved denne Riigens prosess opheves.*⁵

Denne Kari Rasmusdatter, Rasmus Sevaldsens halvsøster, var utvilsomt identisk med Kari Hiran. Rasmus Sevaldsen møtte ikke selv på tinget, og bodde trolig utenfor Ringerike.

Folket på Midtskogen

Marte Christoffersdatter *paa Skouen* ble begravet 24. februar 1718 i Hole, åtti år gammel. Hun var enke etter finnen Henrik Eskilsen på Midtskogen, som tidligere hadde vært gift med Anne Henriksdatter. I 1686 bodde Henrik og Anne med fire barn på Rudsødegarden på Krokskogen.⁶ Han døde rundt 1710. En datter i første ekteskap, Berte Henriksdatter, giftet seg kort etter med Paal Andersen, som overtok Midtskogen.⁷

Rasmus Sevaldsens arvekrav kunne ikke være etter Henrik Eskilsen, som hadde egne barn i live. Tingreferatet må da tolkes bokstavelig: han var arveberettiget etter Marte Christoffersdatter, som var Henriks annen kone i et barnløst ekteskap. Det framgår ikke av referatet om også Kari Rasmusdatter var Martes arving, men Kari var nærmeste nabo til Midtskogen, og kan selvsagt ha fått sin arvepart på et tidligere tidspunkt. Det var tross alt over tre år siden Marte døde.

Mest sannsynlig var Marte Christoffersdatter mor til Kari Rasmusdatter og Rasmus Sevaldsen. Hun må i så fall første gang ha vært gift med en Rasmus, annen gang med en Sevald, og tredje gang (etter 1686) med Henrik Eskilsen på Midtskogen, som også brukte Langen.

Marte Christoffersdatter kunne for så vidt også være en barnløs søster av halvsøsknenes mor, slik at de var hennes utarvinger, men det må anses som mindre sannsynlig.

Bispinne Munch - spilte hun en rolle?

Schjander forteller at Marte Christoffersdatter etter Henrik Eskilsens død overdro sine rettigheter i Langen og tilliggende herligheter til Paal Andersen mot at han giftet seg med hennes stedatter. Det var bispinne Anna Munch som eide Midtskogen og Langen. Hun skal ha vært kjent for sin omtanke for de fattige, og

¹ Graff (2006), s. 69.

² Høyendahl (2007), s. 11-14; Bakke (2009), s. 823-25.

³ Statsarkivet på Kongsberg, Ringerike og Hallingdal sørenskriveri, tingbok I-29, fol. 275B.

⁴ *ibid.*, fol. 302.

⁵ *ibid.*, fol. 329B.

⁶ Bakke (2009), s. 817-818.

⁷ Graff (2006), s. 64-65; Bakke (2009), s. 778-80.

Schjander antyder at hun kan ha hatt en finger med i spillet da Henriks Eskilsens datter rundt 1710 giftet seg med Paal Andersen.

Bent Aslesen og Kari Rasmusdatter hadde noen år vært husmannsfolk under Skamarka på Tyristrand, men fra 1710 finner vi dem på Benteplassen, like ved Midtskogen. Også Benteplassen var i bispinne Munchs eie, og da må vi spørre oss om det er tilfeldig at Bent og Kari reiste fra Tyristrand på samme tid som Marte Christoffersdatter frasa seg rettighetene til Midtskogen.

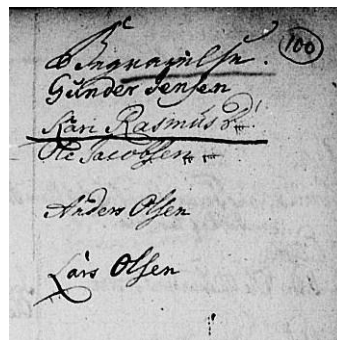
Var det bispinnen som hadde trukket i trådene og ordnet det slik at Marte fikk sin kjødelige datter som nærmeste nabo? I så fall hadde hun ikke lagt ut noe fristende agn, da Benteplassen omtales som en av de usleste plassene på Krokskogen. Mer trolig var det Kari selv

som hadde tatt initiativet til å bo i nærheten av sin gamle og sikkert skrøpelige mor.

Var Marte Christoffersdatter finsk?

Marte Christoffersdatter var enke etter en finsk oppsitter, men var hun selv av finsk slekt - og Kari Hiran dermed av finsk morsslekt? Marte hadde et navn som var gangbart både blant finner og ringerikinger, men hennes to antatte tidligere ektemenn, Rasmus og Sevald, hadde fornavn som definitivt ikke ble brukt av finner.

Karis halvbror, Rasmus Sevaldsen, blir dermed en nøkkel til gåten om Karis herkomst. Han bodde neppe på Ringerike, og hittil har det ikke lyktes meg å få lokalisert ham. Om dette skjer, kan det være mulig å få utredet Kari Hirans slekt nærmere.

Her har vi et utsnitt av listen over begravede personer i 1740, da Kari Hiran døde. Vi ser at den eldste kirkeboken for Hole er svært sparsom med stedsopplysninger.

Trykte kilder

Bakke, Gudmund: *Bygda og folket. Hole bygdebok*, bind 5 (2009). Utgitt av Hole kommune.

Graff, Atle: *Streiftog på Krokskogen med Fredrik Schjander d.e.* (2006).

Høyendahl, Sten: *Fra Skamarken på Tyristrand til Benteplassen på Krokskogen. Heftet Ringerike* 2007, s. 11-14.

Anders Pettersen "Lisbet" - en vaneforbryter fra Hønefoss

Ringerike har gjennom århundrene fostret mange menn og kvinner som har havnet på feil side av loven. Her skal vi ta for oss Anders Pettersen fra Hønefoss, som etter et langt liv på forbryterbanen fikk en tragisk skjebne. Også hans yngre bror tok den kriminelle veien. Kanskje skyldtes det en kombinasjon av fattigdom, alkohol, dårlige venner, og ikke minst trangten til litt spenning i en grå hverdag. I rettsdokumentene er det øvrighetens synspunkter som får gjennomslag, og lite eller ingenting taler i de dømtes favør.

Av Tom Larsen

For å finne fakta om Anders Pettersen har jeg sett på fangeprotokoller og domsakter fra Kristiania tukthus, Akershus festning og Botsfengslet, samt noen saker fra rettsprotokollene. Slike kilder er en gullgrube for oss som driver med slektsforskning, siden vi her finner utallige henvisninger til annet kildemateriale. Her kan vi se når og hvor en fange ble dømt, når han ble overflyttet til andre fengsler, legejournaler, notater av vokter og prest, kommentarer om oppførsel, søknader om benådning osv. Er vi heldige, finner vi også et fotografi av ham i forbryteralbumene.

Anders Pettersens bakgrunn

Anders var ikke gift, og hadde heller ingen barn. Jeg har vært i kontakt med en etterkommer av Anders' søster. Hun driver selv med slektsforskning og har snakket med de gamle i slekta, og det er ikke mye som de vet om ham.

Anders ble født 17 november 1859, og ble døpt 9. september 1860 i Haug kirke. Foreldrene var Petter Andersen og Karen Randine Rolfsdatter på Nordre Hønefoss. Moren var også en av fadderne, og de andre var Theodor Andersen, Johan Engebretsen, Torine Rolfsdatter og Anne Marie Rolfsdatter, som alle holdt til på Hønefoss.

Faren Petter Andersen var født 10. mars 1824 på Eikelieie ved Søndre Hønefoss. Hans foreldre var Anders Pedersen og Sørine Andersdatter.

Karen Randine Rolfsdatter var født 18. mai 1826 i Norderhov, og foreldrene var Rolf Halvorsen og Kari Trulsdatter. De var begge født på Knestang i Haug, henholdsvis i 1788 og 1796.

I 1865 bodde Petter og Karen Randine med seks barn som innerster på Kålhus i Haug. Karen Randine døde 21. september 1881, mens Petter døde 22. februar 1898 på Høneneie.

Ung mann på skråplanet

Anders ble konfirmert 8. april 1877 i Norderhov kirke, og bodde da på Hønen. Fangeprotokollene oppgir feilaktig at han ble konfirmert 1873 i Hønefoss. Han fikk karakteren godt i kristendomskunnskap og temmelig godt i flid. Presten har gjort et notat i kirkeboka, og skulle bare ha visst hvor rett han fikk: *Smaa Forhaabninger om denne Guts Forhold, ikke gaaet til Alters.*

Fram til Anders var 17 år gammel jobbet han som visergutt hos en kjøpmann i Hønefoss, men reiste så til Kristiania, der han raskt fikk sin første dom, 18½ år gammel.

1. Anders ble 3. mai 1878 dømt i Kristiania byrett for tyveri, og fikk åtte dager på vann og brød. Han hadde 8. april om ettermiddagen stjålet et damekjede fra et uavlåst kjøkken i Karl Johansgate 35.

2. Kort etter begikk han et nytt tyveri, og fikk 7. april 1879 ny dom av retten i Eiker, Modum og Sigdal sorenskriveri. Dette ga ham 20 dager på vann og brød.

3. Anders fikk 17. november 1879 ny dom for tyveri av retten i Toten, Vardal og Biri sorenskriveri, der han ble dømt til 1½ år i Botsfengslet. Han var sammen med Martin Christiansen og Thorvald Arnesen blitt tatt for tyveri på Gjøvik og på forskjellige steder i området. Hos en gjørtler på plassen Mørkved under Bråstad, i nærheten av distriktsfengslet i Gjøvik, tok han en "snaddepibe", 21 skilling og et ur, samt 70 øre på en annen plass i nærheten, der de senere satte over Mjøsa til Ringsaker.

I Botsfengslets protokoll 8 oppgis hans signalement:

Alder: 20 aar.

Haar: Lysagtig.

Øine: Blaa.

Ansigtudtryk: 1 lidet ar i panden.

*Særkjende: 1 ar øverst ved v. tommelfinger,
2 paa h. haandleds indvendige side.*

Ugift, barnløs.

*Foreldre: Sadelmager Peter Andersen og
Karen Rolfsdatter.*

4. Han fikk 29. april 1881 en ny dom i Kristiania byrett, som 7. juni samme år ble stadfestet i høyesterett. Det var hans fjerde tyveri, og som gjentakelsesforbryter ble han dømt til tre år på Botsfengslet. Straffen ble redusert til to år.

Første voldsdom

5. Anders holdt seg nå på frifot en stund, men 7. oktober 1887 sto han igjen for retten, denne gang på hjemlige trakter, på Ringerike, for vold mot tjenestemann på Hønefoss.

Vekter Gulbrandsen vitnet om at da han 22. september klokken ti om aftenen skulle gå på post, traff han ved sitt hus Martin Grina, Petter Andersen og dennes sønn, tiltalte Anders Pettersen. Martin Grina gikk da inn i sitt hus, mens Petter Andersen henvendte seg til vekteren og spurte om han kjente den karen der. Til dette svarte vekteren nei og dernest ja, og da hadde Anders sagt: *Ja jeg kjende nok dig ogsaa fra ifjord sommer, da du var saa hoven.* Vekteren hadde nemlig sommeren før etter fogdens ordre hentet ham til politikammeret for å ha laget spetakkel.

Anders begynte nå å bli nærgående, og vekteren hadde forsøkt å holde ham fra seg og bedt ham om å gå, da de ikke hadde noe med hverandre å gjøre. Anders slo ham da i pannen og ga ham et støt i venstre skulder. Vekteren fikk løsrevet seg, og fikk med seg to andre vektere til Petter Andersens hus, der Anders ble arrestert. Såret i vekter Gulbrandsens panne blødde sterkt, og det kunne se ut som at et skarpt instrument, fortrinnsvis kniv, var blitt brukt mot skulderen hans. Det var også skåret en to tommers flenge i korsryggen på uniformsfrakken.

Vekterne Braaten og Johannessen forklarte at Anders under arrestasjonen hadde hatt en tollekniv i hånden, og at han under veien til arresten stadig hadde utstøtt trusler. Blant annet hadde han sagt at *for dette fikk han nok ikke levetiden (dvs. i straff), og fikk han ikke gjort det tilgangs nu, skulde han gjøre det bedre siden.*

Anders fikk ti dager på vann og brød, men måtte også betale 30 kroner i saksomkostninger. Han er nevnt i *Polititidende* 1887-1 som *Sømand Anders Pettersen "Lisbet" f. 17/11-59 i Hønefoss.*

Kallenavnet Lisbet, også stavet Lispet, er det som er mest brukt i fangeprotokollene, men ved den tredje arrestasjonen står han i protokollene for Gjøvik fengsel og Botsfengslet med tilnavnet Flink. Ved fjerde og sjette arrestasjon er han oppført med begge navnene i Botsfengslets protokoller, men etter dette er ikke navnet Flink brukt. Hvorfor han fikk pikenavnet Lisbet som tilnavn er ikke kjent.

Anders Pettersen, ca 1888-89. Originalfoto på Statsarkivet i Oslo. Avfotografering: Tom Larsen.

6-7. Han ble arrestert to ganger i Hønefoss, 11. oktober 1887 og 14. januar 1888 for bråk, osv. Han fikk her henholdsvis ti dager og to dager pluss 4 kroner i bot.

Ny voldsak

8. Anders ble 29. september 1888 på nytt dømt i Kristiania byrett for vold mot tjenestemann, og fikk nå åtte måneder på Akershus festning. I fangeprotokollen leser vi at han har forøvet legemsfornærmelse mot tre personer, øvet vold og gjort voldsom motstand mot politikonstabler i tjeneste, samt vist seg beruset på offentlig gate.

I fangeprotokollen for Akershus står følgende notat av 28. september 1888 fra Botsfengslets direktør:

I min karakterbog har jeg skrevet om ham: Meget daarlig gut. Der bliver neppe noget af ham. Vilde kaste skylden over paa slet opdragelse, men skylden er hans egen. Blev forsøgt som snedker, men det gik ikke med ham. Han var indolent. 24/8-82 slog han itu alt sit inventarium, rev sine bøger i stykker, navnlig en navigationsbog, som man havde indkjøbt for hans skyld, Herfor blev han douchet og straffet med 5 dages vand og brød i dunkel celle. 29/1-83 skar han sig over venstre haandled med sin cellekniv. Blev dog ikke straffet for denne gjerning. Han er mærkelig indvikled.

Av protokollen framgår det videre:

15/2-89. *I en noget ophidset sindstilstand beklager han sig over, at lægen behandler ham ilde og ei tager notits af at han er syg. (---). Utækkelig og ubehagelig fange.*

11/3-89. *Sendt benaadningsansøgning, behandlet 9/3-89.*

12/4-89 *Benaadningsansøgningen avslaaet ved Kgl. Resol. af 4/4-89.*

15/4-89. *Gik igaar trods betjentens paa-tale i en lufttegaard, i hvilken han ei skulde gaa. Er fremdeles trodsig og ubehagelig. Berøvet eftermiddagsmad i 8 dage.*

26/5-89. *Løsladt til Hønefos, hvor han vil ernære sig ved dagarbeide. Daarlig fange uden erkjendelse og vistnok uden noget bedre forset. Doven og ligegyldig i al sin færd.*

Nye voldsdommer

9. Anders sto 30. september 1889 nok en gang for retten, denne gang for Kristiania stiftsrett, for brudd på kap. 23 § 17 (beskadigelse på eiendom), kap. 16 § 11 (trusler) og kap. 10 § 2 etter § 26 (motstand ved arrestasjon). Han fikk femten dager på vann og brød.

10. Han ble 18. juli 1890 dømt i Kristiania meddomsrett etter samme lovparagrafer som i forrige sak. Det begynte 6. mars i bybud Syver Hansens butikk i Grüners gate, der ekspeditriksen Anna Bolme ikke kunne veksle 25 øre, og Anders hadde forlangt å få tilbake 25 øre selv om han ikke hadde levert mynten fra seg. Han slo da i stykker to hele og fire halve bakkøl, rundt ett snes tomflasker, syv ølglass, en gipsfigur, fire blomsterpotter osv, til en verdi av 17 kroner. Dessuten ble også sinkplaten i disken skadet.

Politiet ble hentet. Anders hadde da gått, men ble anholdt og bragt tilbake til butikken, der han dro opp en brennevinsflaske fra lomma og slo løs på disken. Han ble uten å gjøre motstand ført til politikammeret, men på trappa på kammeret sa han: *Du skal ligge dau inden morgen kveld, det skal jeg sørge for, du er bleg nok før, saa du ikke er for god til å daue.* Disse ord uttalte han med høy stemme og alvorlig mine.

Butikkeieren Syver Hansen frafalt erstatning i saken, men Anders var også 17. mars sammen med en kamerat blitt arrestert for drukenskap, og på vei til politistasjonen hadde han gjort stor motstand og gitt konstabel Hagen et slag. Dette førte til et rift som måtte sys på stasjonen.

Anders fikk denne gangen 25 dager vann og brød samt saksomkostninger på 20 kroner. Da dommen ble opplest, nektet han straffeskyld og mente han var utilregnelig på grunn av beruselse. Han begjærte derfor saken undergitt ny behandling.

Seks år på festningen

11. Sommeren 1890 hadde Anders sammen med svensken Axel Ludvig Forsberg og Johan Martinius Hansen gjort innbrudd på et landsted i Asker og stjålet en seilbåt i Aker. For dette fikk han 11. november 1890 dom for tyveri i Akershus lagmannsrett. Denne gangen ble det hele seks år på Akershus festning, og han måtte sone hele straffen.

Han blir i domsprotokollen for Kristiania stiftsrett, 1. avdeling, omtalt som en voldsom og ustyrlig person i fylla, men edru er han en snill gutt.

Et skip for fulle seil

12. Anders sto 25. januar 1897 for retten i Mellom-Jarlsberg sorenskriveri, og ble dømt til tre dager vann og brød for betleri.

13. Han ble 7. april samme år igjen dømt for legemsfornærmelse og vold i Kristiania lagrett, og fikk åtte måneder på Akershus festning. Han hadde fornærmet Severin Gangmark på legemet ved å klore, slå og skalle, og dessuten sparket til en politibetjent under arrestasjonen.

14. Anders fikk 17. juni 1898 ny dom i Kristiania meddomsrett for å ha slått Otto Karl Herman Vagler med en stokk i hodet og gitt ham flere sår. Det kostet ham ett år på Akershus festning.

Av fangeprotokollen ser vi at han hadde tatoveret et skip for fulle seil på brystet, og en danserinne på høyre underarm. Dette stammet etter alt å dømme fra hans korte karriere som sjømann.

Han ble løslatt 23. mai 1899, og opplyste da at han ville reise til Hønefoss og søke arbeid som steinsliper.

På stigende straff

15. Sin siste dom fikk Anders 24. januar 1900 i Kristiania lagmannsrett for grovt tyveri og heleri. Han ble nå for femte gang dømt for tyveri, og fikk derfor stigende straff med hele åtte år på Akershus festning.

Anders var snart tilbake i Kristiania, og 30. september 1899 hadde han i nærheten av Rathkes gate skallet Ludvig Kristian Vigdal i venstre øye, og tatt fra ham en portemoné med penger. Dessuten hadde han 7. september begått tyveri ved Hotel Royal, og noe senere i Fredrikstad forsøkt å selge en velociped som var stjålet fra Johan Theodor Halvorsen.

Anders ble løslatt på prøve 13. april 1905, og skulle da tilbake til Hønefoss. Av fangeprotokollen framgår at han kort etter ble innlagt på Gaustad asyl og erklært sinnssyk, men at han senere ble utskrevet.

*Siste fangebilde som er tatt av Anders, fra fangealbumet på Akershus noe før 1905.
Originalfoto på Statsarkivet i Oslo.
Avfotografering: Tom Larsen.*

Et revolverdrama i Filipstad

Anders Pettersen døde 21. juni 1909 i Kristiania under tragiske omstendigheter. Saken vakte

stor oppmerksomhet, og vi lar Aftenposten få ordet:

Uhyggeligt Drama. En beruset Arbeider skyder sin Kamerat og derpaa sig selv.

Nede i Filipstad forefaldt der igaaftes ved 9½-Tiden en yderst uhyggelig Tildragelse, idet en Arbeidsmand i Beruselse skjød sin Kamerat og efterpaa sig selv.

Øienvidner fremstiller Begivenheden saaledes:

Ved ½7-Tiden var 3 arbeidsklædte Mænd i 40-aarsalderen kommet drivende udover langs Strandveien mellem Brandskjærene og Framnæsbyggen, hvor de slog sig ned paa en liden Græsvold omtrent midtveis mellem Bryggen og Kristiania Roklubs Baadhus. Her gav de sig tid til at fortære en stor Portion Ræker, som de havde forsynet sig med nede ved Rækejagterne i Filipstad. Nogen Drikkevarer satte de, saavidt man kunde se, ikke tillivs her, men allerede ved Ankomsten var de sterkt berusede - den ene af dem overstadig, fortæller endel Roere, som saa dem paa denne Tid.

I henimod 3 Timer blev de saa siddende her og væve, i Begyndelsen som gode venner, men senere røg det op til Kjævl og Uvenskab mellem de to, den tredie var vistnok i Mellemtiden sovnet af. Aarsagen til Uvenskabet skulde nok være en Revolver, som den ene af dem var i Besiddelse af, og som han sad og skrød af uden at ville vise den frem for den anden.

Under Krangleriet hadde de begge reist sig, og Revolveren var kommet frem. Nogle Smaagutter, som stod i Nærheden, hørte nu, at den ene sagde: "Kommer du nærmere, skyder jeg", - hvortil den anden svarede noget sligt som, at han ikke var ræd for Livet sit, hvorpaa han tog et Skridt bortimod Revolvermanden. Med det samme faldt der et Skud, - den truede fik Revolverkuglen i Hovedet, ind bag det venstre Øre. Han faldt øieblikkelig, rallede og var død efter et Par Minuters Forløb.

Den tredje Mand, som var vaagnet, men fremdeles overstadig beruset, havde ingen Forstaaelse av det hele. Han drog Liget bort til sig og sad og lullede det i sit fang som et lidet Barn -

Attentatmanden gik sin Vei lige efter at have skudt. Han bar en Papirpakke under Armen og gik ganske langsomt. Kommen ca. 50 Meter bortover Strandveien i Retning af Framnæsbyggen stansede han imidlertid, tog rolig Revolveren op af Buxelommen, rettede den

mod sin høire Tinding og trykkede af. Han faldt tvers over Veien - død med det samme.

Skudene samlede naturligvis strax en Mængde nysgjerrige, en hel Del Baade var paa Sjøen lige udenfor, og snart var Strandlinjen omkring den uhyggelige Begivenhed fuld af Tilskuere.

Fra Roklubbens Baadhus og flere andre Steder blev der øieblikkelig telefoneret efter Læge og Politi. Efter en Stunds Forløb kom Politilægen og senere et Par andre Læger tilstede. De konstaterede, at begge Mænd var døde.

Politiet bragte Ligene tilside og fik dem i Patrolvognen overført til Ankerløkkens Lighus. Den tredje Mand var fremdeles sansesløs drukken og kunde ingen Oplysning give, hverken om sig selv eller sine to døde Kamerater. Han blev i Drosche bragt til Hovedstationen.

Endnu sent inat var det ikke bragt paa det rene, hvem de to Dræbte er. De havde ingen Papirer e. l. paa sig, der kunde tjene til Legitimation, og den eneste Overlevende laa som sagt drukken i Arresten uden at kunne afgive Forklaring.

Efter Klædedragten at dømme var de to Dræbte Arbeidere, at Drabsmanden skulde være en Grovsmed og den Dræbte en Skomager fra et af Verkstederne inde i Byens Centrum.

Retsligt Ligsue og Forhør vil blive optaget idag.

Aftenposten, mandag 22. juni 1909, morgenutgaven.

Bloddaaden paa Strandlinjen.

Et af Ofrene for den uhyggelige Begivenhed ude ved Brandskjærene igaarftes - den skudte Mand - er i Formiddag af Politiet gjenkjendt som en Sadelmager Georg Hansen, boende i Conradis gade 3 her i B(y)en.

Han var 41 Aar gammel, har lidet eller intet fast Arbeide havt i de sidste 4 Aar og har derhos været sygelig, lidt af Tuberkulose i noksaa fremskreden Grad. Han efterlader sig Hustru og 6 Børn, hvoraf 4 ukonfirmerede. Familien har i den senere Tid havt Fattigunderstøttelse.

Selvorderen er endnu ikke identificeret. Han havde ingen Papirer e. l. paa sig, der kunde lede paa Spor efter, hvem han er.

Trediemand i Aftenens blodige Begivenhed sov Rusen af sig i Drukkensabsarresten inat og blev i Formiddag underkastet et foreløbigt Forhør, hvorefter han blev løsladt. Han heder John Kristiansen, Beglesmed fra Rodeløkken.

Hans Forklaring er fremdeles løs og lidet oplysende; han erklærer, at han var saa beruset, at han intet husker om selve Begivenheden.

Ved den Tid, da Skuddene faldt, var han desuden sovnet af.

De tre Arbeidere havde truffet hverandre oppe paa Grünerløkken tidlig paa Eftermiddagen. De var blevet i Følge nedover mod Piperviken, hvor de havde kjøbt Brændevin og "Laddevin" og fortæret det paa forskjellige Steder i Filipstad. Allerede ved 6-Tiden var de berusede alle tre, Kristiansen mest.

Politiet har i Formiddag optaget Forklaringer af endel Personer, som dels saa de tre Svirebrødre tidlig paa aftenen, dels kom tilstede umiddelbart, efter at Skuddene var faldt.

Retslig Ligsue vil antaglig blive begjæret idag; ydeligere Retsskridt vil neppe blive foretaget, da det jo er temmelig paa det Rene, hvordan Begivenheden er foregaaet.

Revolveren, som blev fundet ved Attentatmandens Fødder, indeholdt foruden de affyrede Skud endnu en skarpladt Patron. Det er en gammel Revolver af grovt Kaliber; hvorledes Gjærningsmanden er kommen i Besiddelse af den og Patronerne er foreløbig ikke opklaret.

Det er nu anden Gang paa forholdsvis kort Tid, et "Revolverdrama" er udspillet her i byen med berusede Arbeidere som Agerende.

Forrige Gang, efter Dramaet oppe i Trondhjemsveien, førte det til, at en Mand i længere Tid blev liggende paa Hospitalet svævende mellem Liv og Død. Gaarsdagens blodige Historie kan opvise to Lig.

I begge Tilfælde er Revolveren affyret i ren Sansesløshed, under en Trætte, hvor Striden gjaldt latterlige Bagateller.

Aabenbart har disse berusede Revolvermænd aldeles ikke været sig en Revolverkugles dødbringende Virkning bevidst.

Vi spurgte i dag Politispektøren:

- Har Politiet nogen Erfaring for, at det er blevet mer almindeligt i den senere Tid blandt den Klasse Folk, det her gjelder, at gaa omkring med skarpladte Revolvere i Lommen?

- Revolvere er nu meget billigere at faa end før. Næsten hos hver eneste Skrabhandler kan gamle Revolvere erholdes for en Slik. Og denne Adgang benytter da disse Folk sig af. Saa Revolverbæring er blevet noksaa almindelig. Nogen større Tiltagen i det sidste af denne Skik kan ikke egentlig siges at være observeret af Politiet. Men ved Arrestation af drukne Individer hænder det dog ikke saa sjelden, at de findes i Besiddelse af skarpladte Revolvere. Foreløbig bliver da - under Opholdet i Drukkensabsarresten - disse Vaaben taget fra dem.

Men ved Løsladelsen faar de Vaabnene tilbage. Politiet har hos os ingen lovlig Ret til at tilbageholde eller forholde Eierne deres retmæssigen erhvervede Revolvere.

Aftenposten, tirsdag 22. juni 1909, aftenutgaven.

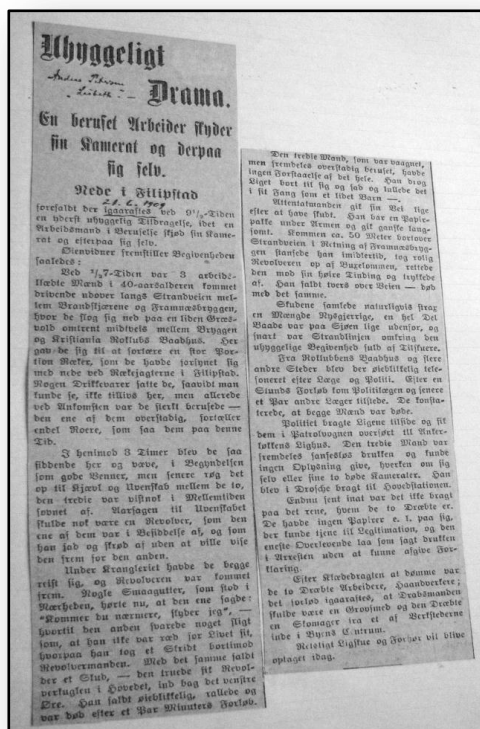
Sluttcommentar

Så snart Anders hadde avfyrt det meningsløse skuddet mot drikkebroren, gikk det vel opp for ham hva følgene ville bli. Han hadde allerede sittet atten år i fengsel, og til tross for rusen klarte han nok ikke å forsone seg med tanken på nytt liv bak murene.

Av notater i fangeprotokollene framgår at Anders til tider hadde vist en bisarr oppførsel. Mye tyder på at han heller hørte hjemme i et sykehus enn i et fengsel.

Fangebehandlingen den gang kan man sette spørsmålstegn ved. Det er vel tvilsomt om Anders ble et bedre menneske av å bli nektet et måltid i åtte dager for et bagatellmessig brudd på fengselsreglementet.

Anders Pettersen fra Hønefoss levde et trist liv, og døde på samme vis.

Bloddaaden paa Strandlinjen.

Et af Ofrene

For den uhyggelige Begivenhed ude ved Brandstjærene igaaftes — den skubte Mand — er i Hornmiddag af Politiet gjenkjendt som en Sadelmager Georg Hansen, boende i Contrab's Gade 3 her i Byen.

Han var 41 Aar gammel, har lidet eller intet fast Arbejde, og har de sidste 4 Aar og har derhos været sygelig, lidt af Tuberkulose i nakkens fremre Brød. Han efterlader sig Hustru og 6 Børn, hvoraf 4 ukonfirmerede. Familien har i den senere Tid haft fattig-understøttelse.

Selvmodberget er endnu ikke identificeret. Han havde ingen Papirer, og på sig, der kunde sige paa Spor eller hvem han er.

Trediemænd i Aftenens blodige Begivenhed som Mosen af sig i Drullensfabrikken indat og blev i Hornmiddag underkastet et foreløbigt Forhør, hvorefter han blev løsladt. Han heber John Kristiansen, Beglemed fra Nodestien.

Dans Forklaring

er fremdeles løs og lidet oplysende; han erklærer, at han var saa beruset, at han ikke husker om selve Begivenheden. Ved den Tid, da Skuddene faldt, var han desuden sovnet af.

De tre Arbeidere havde truffet hver-

andre oppe paa Grønvejsten tidlig paa Etemiddagen. De var blevet i Selskab med Pipetviken, hvor de havde hørt Næmbrukt og "Laddeyt" og forlæret det paa forskellige Steder i Byen. Allerede ved 6-Tiden var de berusede alle tre, Kristiansen mest.

Politiet har i Hornmiddag oplagt Forklaringer af endel Personer, som dels saa de tre Svirebrødre tidlig paa Aftenen, dels som tilstede umiddelbart efter at Skuddene var faldt.

Megetligt sigtne vil antagelig blive begjæret idag; yderligere Meddelelser vil neppe blive foretaget, da det jo er temmelig paa det Rense, hvordan Begivenheden er foregaaet.

Revolveren, som blev fundet ved Attentatmandens Fodder, indeholdt foruden de to affyrede Kugler endnu en skarpt skadet Patron. Det er en gammel Revolver af grovt Kaliber; hvorefter Gjerningsmanden er kommen i Besiddelse af den og Patronerne er foreløbig ikke opklaret.

Det er nu anden Gang paa forholdsvis kort Tid, at "Revolverdrama" er udspillet her i Byen — nemlig berusede Arbeidere som Agterude.

Forrige Gang, efter Dramaet oppe i Trondhjemsveien, førte det til, at en Mand i længere Tid endnu en Skarpt skadet Patron. Det er en gammel Revolver af grovt Kaliber; hvorefter Gjerningsmanden er kommen i Besiddelse af den og Patronerne er foreløbig ikke opklaret.

I begge Tilfælde er Revolveren affyret i ren Sanktesløshed, under en Trætte, hvor Striden gik af latterlige Bagateller.

Udenbort har disse berusede Revolvermand aldeles ikke været sig en Revolverhagles dødbringerende Voldsomhed.

Vi spurgte idag Politistyreren: — Har Politiet nogen Forskning, som al det er blevet mere afsluttet i den senere Tid blandt den Klasse Folk, der her alder, at gaa omkring med skarpladte Revolvere i Byen?

— Revolvere er nu meget billigere at saa end før. Natten hos hver eneste Skabhandler-Tau gamle Revolvere er holdes for en Guld. Og denne Ubælg behøver da ikke Folk sig af. Saa Revolverhagles er blevet nok saa almindelige. Hogen større Tilfælde i det sidste af denne Stet kan ikke egentlig siges at være observeret af Politiet. Men ved Arrestation af bratte Indvolder hender det dog ikke saa sjelden, at de findes i Besiddelse af skarpladte Revolvere. Foreløbig bliver da — under Opfølgning i Drullensfabrikken — disse Vaabn taget fra dem. Men ved Udsættelsen saar de Vaabnene tilbage. Politiet har hos os ingen lovlig Ret til at tilbageholde eller forholde Eierne deres retmæssigen erhvervede Revolvere.

Epidemier i vårt distrikt

Når vi går tilbake i historien, vil vi se at mangel på et godt helsevesen har vært årsak til at store epidemier har utbredt seg. Epidemiene har kommet med jevne mellomrom fra tidenes morgen. Den mest kjente epidemien var vel svartedauden som kom til Norge i 1349-50, og den tok livet av halve Norges befolkning.

Av Nils Elsrud

I denne artikkelen har jeg først tatt for meg noen av Norges epidemier fra svartedauden og opp til 1800-tallet. Lenger ut i historien har jeg beskrevet tre av de mest kjente epidemier i vårt distrikt, alle på 1800-tallet, samt noen familieskjebner forårsaket av disse epidemiene.

Epidemier fra svartedauden opp til 1800⁸

Det har opp gjennom årene herjet mange epidemier i Norge, den best kjente er vel svartedauden som kom til Bergen med et skip i 1349. Svartedauden la hele bygdesamfunn øde, og dette gjelder også deler av vårt distrikt. Det tok noen hundre år før bygdene ble befolket igjen.

Man antar at det i 1676 herjet en koppe-epidemi i landet, og man vet med sikkerhet at den herjet nordpå samt i Trondheim.

De karakteristiske sykdommer for Norden i 1711-20 var pest, tyfus og kopper. Årene 1716 og 1719 hadde også sykdommer av revmatisk karakter.

"Fra omkring 1721 stilnet de tyføse sykdommer av, og der inntrådte en rolig periode på ca 20 år. De eksantematiske sykdommer arbeidet sig nu frem: skarlagensfeber, rosen, dysenteri og til dels puerperalfeber blev langt hyppigere fra 1721 til 1750 enn i tidsrommet 1700-1720".

Professor Axel Johannessen sier i sin avhandling om difteri at i 1743 herjet flere epidemier, deriblant flekktyfus, som første gang er beskrevet i Norge i 1489. I 1743 ble Norge også rammet av tyfoidfeber.

I tidsrommet 1751-70 var de dominerende sykdommer i Europa malaria og tyføse^{9/10} syk-

dommer samt blodgang. Utgangspunktet for de tyføse sykdommer ble dannet i syvårskrigen, som begynte i 1756. I 1760-årene herjet tyføse pneumonier i Europa. Eksantematiske¹¹ sykdommer var også fremtredende.

Perioden 1771-75 hadde mye av malaria og tyføse sykdommer, deriblant flekktyfus. Fra 1776 til 1800 var det i Europa en stor nedgang i de tyføse sykdommer i periodens første år. Fra 1780 tok de seg opp igjen, og var fremtredende helt til 1800.

Fra 1778 til 1782 var de eksantematiske sykdommer mest hyppige, etter 1776 var skarlagensfeber meget utbredt helt frem til de første årene inn på 1800-tallet.

Tyfoidfeber beskrives av sognepresten i Land:

"- - - Ikke annet enn "landsfarsott" som i de siste avvikte åringer har vært mere hissig smittsom og giftig enn som tilforn - - - idet næsten alle mennesker på de gårder hvor den er innkommet, er blitt befengt med den - - - har efterlatt sig mange farlige tilfelle, en del har derefter lang tid vært dumme - døde, lamme på hender og føtter, ja tvende unge mennesker i sognet har vært nødt til å la avskjære sine føtter efterdi den giftige materia febrilis har satt sig i føttene og forårsaket sådan forrøttelse at disse føtter blev sorte som kull og stykkene har falt av - - -"

Fra 1775 til 1785 bredte blodgangen seg, og fra 1770 til 1780 var difterien hyppig i Europa.

Mange av sykdommene var forårsaket av dårlig sykepleie og slett hygiene. Dette er betingelser som begge var i rikelig monn tilstede på 1700-tallet.

Epidemier i Norge på 1800-tallet

På høsten 1801 herjet det en koppeepidemi i vårt distrikt. Vi vil se at det i disse få månedene var en meget stor barnedødelighet.

Den neste epidemien får vi kun åtte år senere. Vinteren 1809-10 kommer en av de verste epidemier som har rammet landet til vårt distrikt. Under denne epidemien var det mange flere dødsfall enn fødsler, både i vårt distrikt og i Norge for øvrig. I 1809 døde hele 35 promille av befolkningen i Norge.

⁸ Detaljopplysninger om epidemier skriver seg fra S.W. Brochmann, Harstad (se eget oppsett).

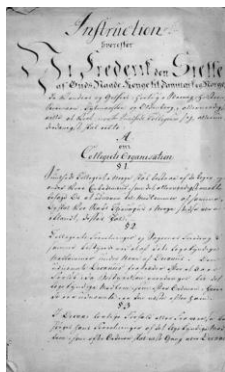
⁹ Tyføse sykdommer skyldes en infeksjon av bakterien *Salmonella typhi*, som kun finnes hos mennesker, og som kan medføre alvorlig sykdom.

¹⁰ <http://www.nettdoktor.no>

¹¹ Eksantematiske sykdommer er infeksjonssykdommer som ledsages av utslett: kopper, skarlagensfeber, meslinger, vannkopper, flekktyfus og andre.

Til sammenligning har fødselstallene vært mellom 50 000 og 60 000 barn i tidsperioden 1986-2008. Kun 1742 med 69 promille og 1772 med 48 promille døde av Norges befolkning var verre år enn 1809.

Sunnhetsskollegiet i Norge ble etablert ved kongelig resolusjon av 27. juni 1809. Kongen utnevnte fem medlemmer til kollegiet, hvorav tre leger, en jurist/politimester, og en apoteker. I tillegg ble det utnevnt en sekretær for utvalget, han var farmasøyt. Kollegiet hadde altså en tverrfaglig sammensetning, men med overvekt av leger.

"Sundheds Collegiet i Norge skal bestaae af de Læger og andre Vore Embedsmænd, som det allernaadigst maatte behage Os at udnævne til Medlemmer af samme; og skal Stabs Chirurgus i Norge stedse være Blant disses Tal."

Legene klaget også over befolkningens uhensiktsmessige ernæring som førte til fordøyelsesbesvær, som oftest under fellesbetegnelsen "cardialgie". Fnatt og andre hudsykdommer var også utbredt på grunn av urenslighet og dårlige forhold i boliger.

For hvert fylke fantes først en generell oversikt over "Sygdomsconstitutionen" i året - hva slags type sykdommer som hadde dominert, for eksempel hvorvidt de var kroniske eller

Folks dårlige kosthold i Norge på 1800-tallet var et tema som gikk igjen i medisinalberetningene. I 1856 ble det fra Nord-

¹³ Hans Petter Schjønby: Sundhedscollegiet 1809-1815.

Gudbrandsdalen klaget over den fattigere almues dårlige kosthold hvis følge var ”en afskyelig Flatulents, som allerede mærkes paa lang Distance.” Dette gjaldt især på Lom.

Stortinget vedtok sunnhetsloven i 1860

For å få bukt med epidemier, ble det etablert "Sundheds-commissioner" som skulle utarbeide forskrifter for håndteringen av epidemiene. Kolerakommisjonen av 1831 er ett eksempel på dette. Dødeligheten til dem som fikk kolera var 60-70 prosent. Effektive tiltak som hindret spredning kunne redde mange liv.

Den nye sunnhetsloven påla alle kommuner å opprette faste sunnhetskommisjoner og å utarbeide lokale sunnhetsforskrifter. Det tok lang tid å utarbeide forskrifter. En av årsakene var usikkerhet og uenighet om befolkningens helsetilstand. Statistikken var mangelfull, og det tok tid å få i gang en kartlegging av forholdene. Den pågående debatt om sykdoms-smitte bidro også til å forsinke prosessen. Først i 1873 ble sunnhetsforskriftene vedtatt.

Kaffeforbruk i Norge

Det var også stor skepsis blant legene overfor det norske kaffeforbruket. I 1860 ble det fra Hedmark meldt at:

”Tæmmelig ens for det hele Amt lyde Beretningerne om et overdrevent Forbrug af Kaffe og bayersk Øl, især af førstnævnte Drik, der paa enkelte Steder skal nydes indtil 5 Gange og derover om Dagen.”

Lignende meldinger kom fra leger over hele landet gjennom hele andre halvdel av 1800-tallet og inn på 1900-tallet.

Kilde: Lillehammer by avis nettutgave.

Dødsårsaker

Det ble ført statistikk over dødsårsaker helt fra 1853, fra 1875 fordelt på stiftsnivå, fra 1877 fordelt på byer og fra 1881 fordelt på amt (fylker). Dødsårsakslistene på 1800-tallet var på ingen måte fullstendige. Sammenlikner vi statistikken over dødsårsaker med meldte døde i dødelighetsstatistikken, ser vi at i 1867 var dødsårsaken bare kjent for om lag en tredel av alle døde. I 1880 var dette steget til halvparten, og så sent som i 1920 manglet opplysninger om dødsårsak for 10 prosent.

Kilde: Nasjonalt Medisinsk Museum.

Som det ble meldt fra Lister og Mandals amt i 1861:

”Som Exempel paa manglende Renlighed berettes det fra de øvre Fjeldbygder i Lyngdals

Lægedistrikt, at da der i Instruxen for de af Sundhedskommissionen udnævnte Tilsynsmænd var anført, at Stuegulvene burde vadskes 1 Gang ugentlig, mødte dette som noget, der formentes Uoverkommeligt, megen Modstræben, især blandt de ældre Medlemmer af Sundhedskommissionen. Da det paa visse Steder ikke havde været sædvanligt at vadske dem mere end 1 Gang maanedlig, hvilket allerede maatte betragtes som et stort Fremskridt.”

Kilde: http://www.ssb.no/emner/historisk_statistikk/artikler/art-2006-12-04-01.html

Koppeepidemi i Norderhov sogn 1801

Vi ser i kirkeboka for oktober 1801 en stor mengde begravelser av barn mellom ½ og syv år gamle. Totalt i 1801 var det 42 personer som døde i Viker sogn. I oktober 1801 er det innført i kirkeboken hele 14 barn som døde av kopper i dette sognet. Vi har ett tilfelle i september og tre nye i mars 1802. På denne tiden var det ikke vanlig å føre inn dødsårsak, bare når det var en ulykke som drukning eller lignende.

Først i 1853 startet en systematisk føring av dødsårsaker, og jeg vil si at materiellet som her er ført i kirkeboken for Norderhov er unikt.

Hele Norderhov sogn ble hardt rammet av en koppeepidemi i 1801. I følge kirkeboka var det 82 begravelser som var forårsaket av kopper. Det kan ha vært flere fordi den første innføringen er i september. Det er noe høyere barnedødelighet allerede i august, men da er dødsårsak ikke ført. I 1802 var det ca. 200 dødsfall i hele sognet, hvorav kun tre av dem er ført som forårsaket av kopper.

I Hole er det ikke ført inn spesielt hvor mange som døde av kopper, men i 1801 er det nesten dobbelt så mange dødsfall som i årene rundt, så vi kan vel slå fast at denne epidemien også har vært i Hole.

Oversikt dødsfall som er ført i kirkeboka med dødsårsak kopper:

Kirke	September	Oktober	November	Desember
Norderhov	17	13	5	4
Viker	1	14	0	0
Haug	7	2	4	1
Lunder	1	0	13	0
Total	26	29	22	5

Oversikt dødsfall/dåp i Norderhov sogn i årene 1799–1803:¹⁴

Årstall	1799	1800	1801	1802	1803
Antall døde	152	168	300	199	135
Antall dåp	213	182	174	194	209

Det var ikke bare i vårt distrikt koppeepidemien herjet. I 1801 brøt en koppeepidemi ut i nesten hele Danmark-Norge.

Det at dette utbruddet er så tidsbegrenset, har nok en årsak i at menneskekroppen er flink til å bli immun mot slike sykdommer.

Vaksinasjon mot kopper ved innpodning av kukopper var en metode som allerede i 1801 var kjent fra mange land. Det ble 14. oktober 1801 nedsatt en komité med ansvar for vaksinasjon i København, der de mente at metoden var så trygg at man burde sette i gang med vaksinasjon av befolkningen, også den norske. Sommeren 1802 ble det sendt ut et rundskriv med informasjon om koppevaksineringen til distribusjon i amtene. En var redd for at befolkningen skulle være skeptisk til slik vaksinasjon så kort tid etter denne epidemien. Man var derfor nøye med å informere om at vaksinasjonen var ufarlig og smertefri, og ikke kunne føre til noen ny epidemi. Det var også så enkelt å vaksinere at lekfolk kunne gjøre det.

Rundskrivet var vedlagt fargelagte tegninger av vaksinasjonsstedet fra dag til dag, slik at man kunne se når vaksinen "slo an", og når man kunne høste ny vaksine. Ny vaksine skaffet man seg ved å ta hull på blemmen som oppsto på vaksinasjonsstedet til vaksinerte personer etter 7-11 dager. Man brukte væsken som piplet frem. For stadig å kunne skaffe ny vaksine, ble det foreslått at man skulle vaksinere friske barn under offentlig understøttelse. Da kunne man høste vaksinevæske fra dem.

I 1810 ble vaksinasjonen påbudt. Fra 1811 måtte de som skulle gifte seg bevise at de var vaksinert eller hadde hatt de "naturlige" kopper. Det skulle utstedes attester til dem som var vaksinert når vaksinen hadde "slått an".

I 1818 startet en systematisk føring av protokoll for koppevaksiner i vårt distrikt. Det var for det meste jordmødrene som utførte vaksinasjonen, og presten som førte disse protokollene/kirkebøkene. Etter hvert ble vaksinasjonen ført inn i ministerialboken.

Flekktyfus i Norderhov sogn 1809-10

Var det flekktyfus som herjet i Norderhov sogn vinteren 1809 til 1810? Mye tyder på det siden det i Danmark-Norge herjet en slik epidemi. Første gangen man hørte om denne sykdommen var i 1489¹⁵.

Flekktyfus¹⁶ ble beskrevet slik:

"Hastig kraftesløshet, blek farve, der nærmer sig den gule, stor beengstelse, sort opkastning og hastig dødelighet".

Flekktyfus hadde mange navn:

Landsfarsott, hovedsott, krigstyfus, leirfeber, hungertyfus, hospitalfeber, hissig feber, smittsom (anstikkende) feber, flekkfeber, europeisk pest, malign feber, pestilensiell feber, sprinkler, sprinkelfeber, forråtnelsesfeber.

Militæret som smittekilde

I 1809 var det mer enn 4000 soldater i den norske hær som var syke. De bragte sykdommen med seg ut i distriktene, og de militære ble ansett som største smittebærere i vårt land.

Under krigen 1808-09 herjet en heftig sykdom som mest angrep unge mennesker. Over skipskirurg Leverentz antok at dette var *den gule feber*, siden den hadde alle symptomer som den gule feber han hadde sett i Vestindia, men ikke så akutt. Den var innført til landet med hjemsendte fanger fra England eller med en divisjon sjøfolk som hadde ligget ved Hvaler. I 1808 var det også "blodgang".

Innbyggerne i østlandsbygdene blir smittet

I 1810 meldes fra Christiania at en godartet skarlagensfeber har begynt om høsten, og bygdene på Østlandet fremdeles plages av blodgang og tyföse sykdommer som mest sannsynlig er flekktyfus.

Blodsott

Om blodsotten skrives at den så vel i fred som i krig har vært en fremtredende sykdomsform, og visstnok av større betydning før 1800.

Fra Borge syssel heter det i 1743 at:

"Blodsott merkes gjerne efter en à to hårde åringer, den er undertiden meget angripende og farlig, tendes og an ved krigsfolkenes nærværelse og går således herfra over landet op-

¹⁴ Tallene må ses som omtrentlige fordi det sannsynligvis kan være en del dødsfall som ikke er innført i kirkeboken.

¹⁵ Brochmann (med henvisning til en Murchison).

¹⁶ Brochmann.

etter, men ellers etter hårde år bryter den gjerne først ut på Hedemarken, Solør og Oplandene og går sidenefter her nedefter.”

Gustaf Bergman skriver i ”Om Sveriges folksjukdomar” (1869) at ingen farsott har forårsaket slik dødelighet som blodsotten, selv ikke kopper, kolera eller tyfusfebrene. Den har især truffet den spedere alder, og i motsetning til koleraen særlig herjet på landsbygdene og særlig der hvor befolkningen har måttet utholde ”tungta försakelser under kampen mot en korg natur”.

Tilbake til vårt distrikt

Vi kan vel slå fast at flekktyfus, muligens ispedd et par andre smittsomme sykdommer som kan ha vært gul feber og blodgang (blodsott), herjet i vårt distrikt.

Et utslag av sykdommen i 1809 er at dødsfallene mer enn dobler seg samtidig som antall fødsler nesten halverer seg. Dette gir en dobbel negativ innvirkning på befolkningen i vårt distrikt. Vi ser samme tendensen på dødsfall i denne perioden både i Norderhov og i Hole.

Oversikt dødsfall 1809 og 1810 innen aldersgrupper:

Kirke	1809				1810			
	0-10	11-20	20 →	Dåp	0-10	11-20	20 →	Dåp
Norderhov	51	22	55	62	27	3	30	80
Viker	40	8	14	24	14	10	16	23
Haug	14	5	24	12	13	1	34	26
Lunder	50	8	25	21	7	4	16	28
Total	156	43	118	119	61	18	96	159

Oversikt over dødsfall og fødsler 1807-1812:

Kirke		1807	1808	1809	1810	1811	1812
Norderhov	Død	67	89	128	60	55	
	Dåp	102	99	62	80	100	95
Viker	Død	21	14	62	40	16	16
	Dåp	39	43	24	23	39	27
Haug	Død	24	36	43	37	20	
	Dåp	32	28	12	26	28	45
Lunder	Død	18	32	83	29	8	
	Dåp	39	38	21	28	35	30
Total	Død	130	171	316	166	88	
Sognet	Dåp	212	208	119	157	203	197
Hole sogn	Død	45	62	100	58	51	61
	Dåp	60	68	55	54	55	77

En familieskjebne i 1809

Under epidemiutbruddet i 1809 var det mange familier i vårt distrikt som nesten ble ”utryddet”. På den tiden var det jo vanlig å ha store barneflokker, og dette gjorde jo at mange familier mistet både to og tre barn i denne epidemien. Jeg vil i senere artikler komme tilbake til andre familier som mistet mange under denne epidemien. Jeg skal her ta for meg en familie fra Ådal, hvor det må ha vært stor hjertesorg når alle fire barna døde i epidemien.

ARNE GUDBRANDSEN ble født 1773 på Finsand og døpt 13. februar i Viker kirke. Han var sønn av GUDBRAND IVERSEN HAUGERUD RUSTAND (f. 1739) og GURI ERIKSDATTER VIKER (1741-1820).

Gudbrand Iversen Haugerud var eier av hele Rustand (4 skinn) i Ådal fra 1775 til 1782. Han solgte Rustand til Lars Ridder, som også noen få år fra 1783 var eier av Lunde i Ådal. Guri var født på Oppegården i Norderhov før hun sammen med foreldrene kom til Viker i Ådal. Hennes slekt kan føres tilbake til Sigurd Bonde på Gulsvik (født ca. 1412).

Gudbrand Iversens slekt kan føres tilbake til Harald på Sørums (født rundt 1570). Både Sigurd Bonde og Harald Sørums er forfedre til mange av innbyggerne på Ringerike i dag. Disse to herrer har vært store samtaleemner i slektsgranskerkretser gjennom de siste hundre år. Hvem er opphavet til disse to karene, som så mange har sin avstamning fra?

Arne hadde fire søsken og to halv søsken som jeg ikke kjenner skjebnen til. Mor til Arne, Guri Eriksdatter, hadde først vært gift med Arne Andersen Finsand (1722-1772).

Arne ble forlovet 14. januar 1798 og gift 7. oktober i Viker kirke med THORA OLS-DATTER, født ca. 1774. Thora kjenner jeg ikke opphavet til, men mest sannsynlig er hun fra Sør-Aurdal. Disse to unge hadde nok truffet hverandre noen år tidligere. Begge var blitt konfirmert i 1791, da bodde hun i Hengsle mens Arne bodde på Blakstvedt. Ifølge folketellingen bodde familien på Rustand i 1801, hvor Arne var husmann. Ifølge kirkeboka er alle barna født på Neseie, sannsynligvis Hengsle. Arne og Thora skulle snart få mange barn, som alle ble døpt i Viker kirke. Barna ble hardt rammet av epidemien som raste i bygda. Arne har jeg ikke funnet dødsfall på, mens Thora døde 6. juli 1853, gravlagt 9. juli i Viker kirke.

Barna til Arne og Thora er

- ¹⁾ ANNE ARNESDATTER ble født 1798 på Neseie og døpt 9. juni. Hun er ikke nevnt i folketellingen i 1801, mens broren Gudbrand er nevnt. Hun døde under epidemien i 1809, og ble gravlagt sammen med tre søsken i oktober i Vikar kirke.
- ²⁾ GUDBRAND ARNESEN ble født 1800 i Hengsle og døpt 16. februar i Vikar kirke. Han bor i Rustand sammen med foreldrene i 1801. Han døde under epidemien i 1809, og ble gravlagt sammen med tre søsken i oktober i Vikar kirke.
- ³⁾ KARI ARNESDATTER ble født 1803 på Neseie og døpt 20. februar. Hun døde allerede i 1805, og ble gravlagt i august i Vikar kirke.
- ⁴⁾ OLE ARNESEN ble født 1805 på Neseie og døpt 25. august. Han døde under epidemien i 1809, og ble gravlagt sammen med tre søsken i oktober i Vikar kirke.
- ⁵⁾ ERIK ARNESEN ble født 1808 på Neseie, og døpt 19. mars. Han døde under epidemien i 1809, og ble gravlagt sammen med tre søsken i oktober i Vikar kirke.
- ⁶⁾ KARI ARNESDATTER ble født 1811 på Neseie og døpt 8. juni. Som sine søsken døde også hun tidlig, allerede den 14. oktober 1817 og gravlagt 17. oktober i Vikar kirke.
- ⁷⁾ GUDBRAND ARNESEN ble født og hjemmedøpt 1. oktober 1814. Hjemmedåpen ble ført i kirkeboka 16. oktober. Han døde allerede 10. oktober 1817 og ble gravlagt 18. oktober i Vikar kirke.
- ⁸⁾ OLE ARNESEN NESEIE ble født 3. februar 1817 på Neseie og døpt 23. februar. Han ble gift i Sør-Aurdal med OLEA MIKKELSDATTER BRAKA, født 1823 i Braka i Sør-Aurdal (datter av MIKKEL MIKKELSEN BRAKA og MARIT HALVORDSDATTER). Familien bosatte seg i Bråten under Fagernes på Nes i Ådal. Vi finner dem der ved folketellingene i 1865, 1875 og 1900. Ved folketellingen i 1875 oppgis Oles yrke til husmann med jord og tømmerhugging. Ole dør 11. mars 1907 i Bråten. Olea dør 27. oktober 1919 i Bråten av alderdomssvakhet, og har hatt lege-tilsyn. Hun ble gravlagt 6. november i Nes kirke.
- ⁹⁾ GULBRAND ARNESEN ble født 20. november 1821 i Neseie og døpt 20. januar 1822. Ved giftermålet i 1846 med GJERTRUD SIMENSDATTER bor han på Neseie og er soldat. Gjertrud er født 19. februar 1819 i Holteeie som datter av SIMEN HANSEN GRAVLIEIE og GUDBJØRG JOHNSDATTER KJENS-
RUDEIE. Hun ble døpt 28. mars i Vikar kirke.

Ved folketellingen i 1865 og 1875 bor familien i Johnsrud på Nes.

Sykdomstilfeller på andre halvdel av 1800-tallet

Vi kjenner til at det i Kristiania var i alt fem meslingeepidemier fra 1861 til 1882. Høsten og førjulsvinteren i 1861 brøt det også ut en epidemi av meslinger i Trondheim som raskt spredde seg utover i landdistriktene.

I perioden 1860-66 studerte Andreas Christian Bull medisins ved Det Kongelige Frederiks Universitet i Christiania. På den tid var det infeksjonssykdommene som dominerte sykdomsbildet. Den ene epidemien etter den andre herjet i Christiania, særlig tyfus og kolera. Årsakene til disse sykdommer var stadig oppe til debatt.

Den offisielle medisinske oppfatning var at årsakene hadde sammenheng med den såkalte *constitutio epidemica*. Dette uklare begrepet forklarte årsakene til epidemiene som et samspill mellom forskjellige naturkrefter og hygieniske misligheter. Universitetslærere og andre medisinske autoriteter hadde i mange år forfektet dette synet.

Vaksinering og behandling

Helt på slutten av denne artikkelen fikk jeg et innspill fra Bjørn Christophersen, pensjonert lege fra Oslo.

Han har gjort en interessant observasjon om at vi aldri har hatt noen malariaepidemi på våre breddegrader. Det hender at malariamygg forviller seg nordover til oss, men den finner sjelden smitekilder. Det oppsto en gang et par nye tilfeller av malaria på Romerike. Der fant myggen en gammel hjemkommet misjonær den kunne hente malariaparasitten fra og infisere en nabo med.

Når det var umulig å bekjempe epidemiene på en rasjonell måte, skyldes det at eksistensen av bakterier og virus ikke ble oppdaget før i siste halvdel av 1800-tallet. Først med kunnskap om hver enkelt bakterie- og virustype ble det mulig å begrense smitten, utvikle vaksiner og finne behandlingsmetoder. Koppevaksinen kom "langt forut" for sin tid ved en genial kombinasjon uten noen kunnskap om koppevirus og en imponerende offentlig helseinnsats.

Barnedødsfall på plasser under Haugerud i 1861

Ved folketellingen i 1865 var det 143 personer på 17 boplasser på Haugerud. Eier av Haugerud i 1861 var TORGRIM OLSEN RUSTAND (1822-1913), som også skrev seg Haugerud, og hans hustru INGEBORG ERIKSDATTER HOLTE (1828-1869). Torgrim overtok gården etter sine foreldre i 1850. Han solgte gården året etter at Ingeborg døde til sakfører THORVALD LIE (1837-1911). Denne familien har vært eiere siden den gang, og hans oldebarn TERJE LIE er i dag eier av gården.

Av Nils Elsrud

Mange barnedødsfall på Haugerud i 1861

På husmannsplasser og bosteder under gården Haugerud i Ådal var det 1861 unormalt mange dødsfall blant barn. Hele ni av barna bosatt på disse plassene døde i løpet av fem måneder mellom 7. mars og 29. juli 1861.

For å sette dette i perspektiv, er det i 1865 ved folketellingen 40 barn født mellom 1855 og 1865 på de forskjellige plassene under Haugerud. Det vil si en dødelighet på ca. 20 % i denne aldersgruppen i 1861.

I hele Vikers krets i Ådal døde det i 1861 totalt 13 barn i som var født mellom 1856 og 1861. Dette er et tall som ikke er unormalt stort. Det er født 375 barn i samme tidsperiode i Vikers krets. Hvorfor er det så mange dødsfall på Haugerud akkurat dette året? Dessverre er det ikke angitt dødsårsak i kirkeboken, så det blir antagelser.

Det som er ganske sikkert er at dette var en typisk barnesykdom, fordi det ikke var unormalt mange dødsfall for øvrig, verken på Haugerud eller i Vikers krets blant voksne.

Jeg har også sjekket Norderhov sogn uten å finne noen tegn på at det har vært en epidemi i distriktet. Det ser faktisk ut til at dette utbruddet var begrenset til Haugerudgrenda når det gjelder vårt distrikt.

Det var utbrudd av meslinger mange plasser i Norge akkurat på dette tidspunktet, noe som er beskrevet under her. Legene meldte om stadige epidemier av "nervefeber" (tyfoidfeber) samt dysenteri, difteri, meslinger og skarlagensfeber.

Oversikt over barna som døde på Haugerud og deres foreldre.

Barnet	Født	Død	Far	Mor	Barn i familien	Bosted v/dødsfall
Olia	26. mai. 1856	29. jul. 1861	Gudbrand Gudbrandsen (f. 1832)	Siri Arnesdatter (f. 1831)	6	Joneplassen
Christi	14. aug. 1857	29. jul. 1861	Lars Johnsen Freksbråten (1816-1894)	Anne Olsdatter Jøranby (1824-1897)	5	Freksbråten
Sigri	19. sept. 1855	23. jun. 1861	Lars Jonsen (f. 1828)	Guri Nubsdatter Skagneseie (f. 1828)	7	Nilseplassen
Nils	18. aug. 1858	2. jul. 1861	Lars Jonsen (f. 1828)	Guri Nubsdatter Skagneseie (f. 1828)	7	Nilseplassen
John	6. sept. 1857	28. jun. 1861	Lars Jonsen (f. 1828)	Guri Nubsdatter Skagneseie (f. 1828)	7	Nilseplassen
Anders	11. jan. 1857	16. mai. 1861	Ole Andersen Karlenga (1824-1894)	Gro Andersdatter Bjørke (f. 1823)	4	Karlenga
Elling	16. okt. 1858	29. jun. 1861	Ole Ellingsen (1824-1879)	Gunnild Andersdatter (f. 1823)	5	Haugerudstøa
Ragnhild	4. mars. 1861	7. mar. 1861	Trond Trondsen Haugerud (f. 1826)	Mari Tollefsdatter Kvernbråten (1829-1871)	7	Andersbråten
Jon	24. sept. 1855	29. jul. 1861	Fredrik Ellingsen (f. 1820)	Olea Johnsdatter /f. 1834)	2	Andersbråten

Joneplassen

GUDBRAND GUDBRANDSEN ble født 25. april 1832 i Bergsundlia og døpt 17. juni 1832 i Vikers kirke. Han ble gift 19. januar 1856 i Vikers kirke med SIRI ARNESDATTER HORNSEIE, født 1832 på Søndre Land (datter av ARNE HANSEN og ANNE LARSDATTER HORN).

Familien flyttet mye rundt. I 1856 bodde familien i Bergsundeie før de i 1858 flyttet til Haugerudeie, mest sannsynlig Joneplassen hvor de bodde under folketellingen i 1865. I 1866 bodde familien i Åseteie, mens de i 1872

var tilbake i Joneplassen. Familien utvandret med fem barn til Amerika i 1872.

Barn av Gudbrand og Siri:

- OLIA GUDBRANDSDATTER ble født 26. mai 1856 i Bergsundeie og døpt 15. juni i Vikers kirke. Hun døde 29. juli 1861 i Haugerudeie og ble gravlagt i Vikers kirke.
- ANNA GUDBRANDSDATTER ble født 15. mars 1858 i Haugerudeie og døpt 16. mai 1858 i Vikers kirke. Emigrert sammen med foreldrene til Amerika.
- GURI GUDBRANDSDATTER ble født 22. juli 1859 i Haugerudeie og døpt 21. august i Vikers kirke. Ved folketellingen i 1900 bodde hun i Midtre Korseten på Brandbu sammen med ektemannen JON

TORSTEINSEN KORSEN. Han ble født 1848 på Brandbu. Ved folketellingen i 1900 var han skredder. Ifølge emigrasjonslister hadde hun emigrert med foreldrene til Amerika.

- 4) ANDERS GUDBRANDSEN ble født 10. juli 1862 i Haugerudeie og døpt 3. august i Vikar kirke. Emigrert med foreldrene til Amerika.
- 5) OLE GUDBRANDSEN ble født 2. november 1864 i Haugerudeie og døpt 4. desember i Vikar kirke. Emigrert med foreldrene til Amerika.
- 6) INGER MARIA GUDBRANDSDATTER ble født 10. september 1866 i Åseteie og døpt 7. oktober i Vikar kirke. Emigrert med foreldrene til Amerika.

Karlenga

OLE ANDERSEN KARLENGA ble født 3. april 1824 i Fjøsveikeie og døpt 4. juli 1824 i Vikar kirke. Ole ble gift 30. oktober 1853 i Vikar kirke med GRO ANDERSDATTER BJØRKE, som ble født 1823 i Hedalen i Sør-Aurdal (datter av ANDERS TORGRIMSEN og BARBRO IVARSDATTER STORRUSTEIE). Hun kom fra Vassfaret til Fjøsveika 2. juli 1851. Gro hadde egentlig meldt utflytting til Amerika, men ferden stoppet nok i Ådal. Ole og Gro bosatte seg i Karlenga under Haugerud og har stor etterslekt på Ringerike i dag. Familien bodde rett etter giftermålet i Haugerudeie før de i 1857 hadde flyttet til Elsrudeie. I 1859 kom de til Karlenga. Vi ser av folketellinger at Ole er husmann. Ole døde 9. juni 1894 av kreft og ble gravlagt 16. april 1894 i Vikar kirke. Ved folketellingen i 1900 bor Gro i Haugerudlia og er lægdslem, og datteren Berte bor også der.

Barn av Ole og Gro:

- 1) ANDERS OLSEN ble født 9. oktober 1853 i Haugerudeie og døpt 13. november i Vikar kirke. Han døde 29. oktober 1862 i Haugerudeie og ble gravlagt 6. november i Vikar kirke.
- 2) ANDERS OLSEN ble født 11. januar 1857 i Elsrudeie og døpt 15. februar 1857 i Vikar kirke. Han døde 16. mai 1861 i Haugerudeie og ble gravlagt 25. mai i Vikar kirke.
- 3) BERTE RANDINE OLSDATTER¹⁷ ble født 10. oktober 1859 i Karlenga og døpt 1. november i Vikar kirke. Berte fikk ei datter utenfor ekteskap i 1885 med SYVER JOHNSEN (sønn av JOHAN HALVORSEN og KAREN PEDERSDATTER). Syver var født 1864 i Norderhov. Det er ikke sikkert at Johan visste at han var blitt far, fordi han emigrerte til Amerika med linjen *Juno* 10. mai 1885. Berte var ved folketellingen i 1900 i Haugerudlia sammen med sin mor. Hun var da tjenestepike.
- 4) ANDREAS OLSEN ble født 7. september 1864 i Karlenga og døpt 16. oktober i Vikar kirke. Han ble gift 12. april 1890 i Vikar kirke med ANNE OLSDATTER, født 1868 i Nordre Aurdal (datter av OLE BJØRNSSEN). Familien var bosatt i Haugerudeie.

¹⁷ Hennes navn er skrevet forskjellig ved dåpen i klokkebok og ministerialbok. I klokkeboken er det skrevet Berte Randine, og i ministerialboken Birte Randine.

Freksbråten eller Koven/Svensken

LARS JOHNSEN FREKSBRÅTEN ble født 1. april 1816 i Haugerudeie og døpt 16. juni i Vikar kirke. Han ble gift 6. januar 1850 i Vikar kirke med ANNE OLSDATTER JØRANBY ble født 1824 i Jøranby i Sør-Aurdal (datter av OLE JOHNSEN JØRANBYHUSET og SIGRID JØRGENSEDATTER KLEMMETSRUD).

Familien bodde i Freksbråten eller Koven, også kalt Svensken (den ene av to plasser), bnr. 16 under Haugerud. I 1875 var Lars gårdbruker og selveier i Rødningsand, som var utskilt fra Haugerud. Lars døde 18. juli 1894 i Svensken av kreft. Han var blitt undersøkt av lege, og ble gravlagt 24. juli i Vikar kirke. Anne døde 6. oktober 1897 i Svensken av tæring. Hun hadde hatt legetilsyn, og ble gravlagt 15. oktober i Vikar kirke. Lars ble kalt "*Lars i Kåvån*".

Ved matrikkelen i 1866 eier Lars Svensken, gnr. 14, bnr. 16 (*skyldsatt 23 øre*), og Freksbråten (Kåven), gnr. 14, bnr. 20 (*skyldsatt 16 øre*).

- 1) JOHN LARSEN SLETTEN EIDSRÅTEN ble født 10. april 1850 i Haugerudeie og døpt 30. juni i Vikar kirke. John ble kalt Sletten da han i 1874 ble gift i Gran kirke med MARIE ANDERSDATTER PUTTEN, født 1851 på Bjonskogen (datter av ANDERS OLSEN PUTTEN og KARI OLSDATTER DAMMEN). I 1877 ble han også kalt Sletten. I 1900 var han forpakter i Eidsbråten på Brandbu.
- 2) OLIA LARSDATTER ble født 31. januar 1855 i Haugerudeie og døpt 17. juni i Vikar kirke. Hun blir konfirmert 21. august 1870 i Hval kirke, og er ved folketellingen i 1875 på Strande som tjenestepike.
- 3) CHRISTI LARSDATTER ble født 14. august 1857 i Haugerudeie og døpt 18. oktober 1857 i Vikar kirke. Hun døde 29. juli 1861 i Rødningsand og ble gravlagt 5. august i Vikar kirke.
- 4) SIGRI LARSDATTER ble født 19. november 1859 i Rødningsand og døpt 29. april i Vikar kirke. Ved folketellingen i 1875 er hun barnepike i Søndre Enger, og ved folketellingen i 1900 er hun tjenestepike i Hjelle i Norderhov.
- 5) KRISTI LARSDATTER ble født 14. mai 1868 i Svensken og døpt 26. juli i Vikar kirke. Hun får sønnen Lars utenfor ekteskap i 1893 med HANS ANDERSEN TANGEN, født 1852 i Norderhov. Han var møller og bodde på Åsatangen i 1893. Kristi bodde i Svarverud i Åsa da hun fikk sønnen. Hun døde 26. april 1899 i Svensken av tæring etter at hun hadde hatt legetilsyn, og ble gravlagt 3. mai i Vikar kirke. Da var hun ugift.

Haugerudstøa

OLE ELLINGSEN HAUGERUDSTØA ble født 8. mars 1824 i Ringerudeie og døpt 16. mai i Vikar kirke. Ole ble gift 6. oktober 1855 i Norderhov kirke med GUNHILD ANDERSDATTER, født 13. september 1823 i Ringerudeie og døpt 5. oktober i Vikar kirke (datter

av ANDERS GUDBRANDSEN JORDEBRÅTEN og INGEBORG FREDRIKSDATTER RINGERUD).

I 1865 bor familien i Haugerudstøa, og Ole er gårdbruker og selveier. I 1875 står det at han er forpakter og bruker av jorda på samme sted.

Ole var skomaker på Ringerike i 1844. Ole og Gunhilds eldste datter Inger Andrea ble gift med sin tremenning Petter Olsen Ringerud. Gunhild kjøpte Søndre Åmot i Strømsoddbygda. Inger skulle egentlig ha den gården, men hun og mannen Peter Ringerud overtok i stedet Roverud. Den andre datteren til Ole og Gunhild, Berthe Elise, fikk så Søndre Åmot mot at moren fikk livøre. Ole døde 30. desember 1879 i Haugerudstøa av *Canser* og ble gravlagt 10. januar 1880 i Vikar kirke.

Barn av Ole og Gunhild:

- ¹⁾ BERET OLSDATTER ble født 1. november 1855 og døpt 1. november i Ringerudeie. Hun døde seks timer gammel og ble gravlagt 15. november i Vikar kirke.
- ²⁾ ANDERS OLSEN ble født 9. august 1857 og døpt 16. august i Ringerudeie. Han døde 17. august 1857 i Ringerudeie og ble gravlagt 20. august i Vikar kirke.
- ³⁾ ELLING OLSEN ble født 16. oktober 1858 i Ringerudeie og døpt 7. november i Vikar kirke. Han døde 29. juni 1861 i Haugerudstøa og ble gravlagt 4. juli i Vikar kirke.
- ⁴⁾ INGER ANDREA OLSDATTER HAUGERUDSTØA ble født 21. april 1861 i Haugerudstøa og døpt 16. juni i Vikar kirke. Inger giftet seg 20. juni 1880 i Vikar kirke med PETER OLSEN RINGERUD, født 10. januar 1858 på Ringerud og døpt 10. mars i Vikar kirke (sønn av OLE OLSEN RINGERUD og MALENE CHRISTENSDATTER BJONE). Inger Andrea og Peter er søskenbarn. Familien bor først i Ringerud før de i 1896 flytter til Roverud. Peter er gårdbruker, tømmerhugger og selveier der i 1900.
- ⁵⁾ BERTHE ELISE OLSDATTER HAUGERUDSTØA ble født 12. juli 1864 på Haugerudstøa og døpt 28. august i Vikar kirke. Berthe Elise ble gift 7. februar 1885 i Vikar kirke med PEDER ANDERSEN MARIBO, født 10. mars 1858 i Maristua og døpt 20. juni i Vikar kirke (sønn av ANDERS OLSEN MARISTUA og KARI GUNVALDSDATTER SMERUD).

Ved folketellingen i 1900 er Peder registrert to ganger. Familien bor i Søndre Åmot, og der står det at Peder er i Ådal, men i virkeligheten er han på Søndre Haugsrud i Sør-Aurdal. Der står det at han er gårdbruker, selveier og har diverse arbeid som slakter. Familien hadde flyttet til Søndre Åmot i 1885. Per Maribo hadde navnet sitt fra Maristua, en husmannsplass under Tossevik i Ådal.

Han og flere av sønnene var kjente elg- og bjørnejegere. Ole Maribo skjøt en bjørn på Vikaråsen i Ådalsfjellet i 1927. Berømt er også Per og Elises ferd over fjellet fra Ådal til Strømsoddbygda da sønnen Anders var bare en måned gammel. Det er en marsj på 5-6 timer.

Haugerudstøa og Freksbråten II

FREDRIK ELLINGSEN ble født 9. desember 1820 i Ringerudeie og døpt 14. januar i Vikar kirke. Han ble gift 20. oktober 1845 i Norderhov kirke med BERET NUBSDATTER BLAKSTVEDT, født 12. februar 1817 i Blakstvedt og døpt 22. februar i Vikar kirke (datter av NUB GUDBRANDSEN BLAKSTVEDT og INGEBORG PEDERSDATTER TOSSEVIKA).

Fredrik Ellingsen bodde i Grøterud i 1844. Etter giftermålet i 1846 bodde familien i Bergsundeie før de i 1848 flyttet til Haugerudeie, hvor de bodde først i Haugerudstøa. I 1865 bodde de i Freksbråten II (utskilt fra Rødningssand), som Fredrik eide. I 1865 er Fredrik gårdbruker og selveier. De utvandret til Amerika i 1870-årene.

Fredrik fikk tvillinger utenfor ekteskap i 1855 med OLEA JOHNSDATTER, født 15. november 1834 i Haugerudeie og døpt 8. februar i Vikar kirke (datter av JOHN SYVERSEN HAUGERUDEIE og INGEBORG OLSDATTER).

Ved folketellingene i 1865 og 1875 er Olea i Andersbråten. Hun er budeie i 1875.

Barn av Fredrik og Beret:

- ¹⁾ BERET FREDRIKSDATTER ble født 22. november 1845 i Bergsundeie og døpt 4. januar 1846 i Vikar kirke. Beret ble gift 16. juli 1869 i Vikar kirke med NARVE JOHNSEN, født 1836 i Norderhov (sønn av JOHN NARVESEN og MARIA ERIKSDATTER).
- ²⁾ NUB FREDRIKSEN ble født 14. november 1847 i Haugerudeie og døpt 13. februar 1848 i Vikar kirke. Han emigrerte 1. april 1879 til Amerika. Før det i 1875 fikk han en sønn med LIVE OLSDATTER BERGSUNDLIA, som var født 23. august 1849 i Bergsundeie og døpt 14. oktober i Vikar kirke (datter av OLE HELGESEN BERGSUNDLIA og KARI SYVERSDATTER AASTERUD).
- Live døde 11. november 1828 i Nymo under Skollerud av åreforkalking. Hun ble gravlagt 19. november i Norderhov kirke. Nub giftet seg 25. februar 1877 i Hval kirke med BERTHE LARSDATTER HASALHAUGEN, født 24. desember 1855 i Hasalhaugen under Hallingby og døpt 6. juli 1856 i Vikar kirke (datter av LARS GUDBRANDSEN HASALHAUGEN og RAGNHILD GUDBRANDSDATTER FINNEPLASSEN). Nub og Berthe var først bosatt i Hval sogn før de i 1879 utvandret til Amerika med sønnen Fredrik.
- ³⁾ INGEBORG FREDRIKSDATTER ble født 1. januar 1850 i Haugerudeie. Hun døde to dager gammel 3. januar i Haugerudeie og ble gravlagt 20. januar i Vikar kirke.
- ⁴⁾ INGEBORG FREDRIKSDATTER ble født 21. mai 1852 i Haugerudeie og døpt 24. oktober i Vikar kirke. Hun emigrerte til Amerika sammen med foreldrene.
- ⁵⁾ ELLING FREDRIKSEN ble født 15. august 1854 i Haugerudeie. Han døde 20. august 1854 i Haugerudeie og ble gravlagt 28. august i Vikar kirke.
- ⁶⁾ GJERTRUD FREDRIKSDATTER ble født 1. juni 1858 i Haugerudstøa og døpt 1. august i Vikar kirke. Hun emigrerte til Amerika sammen med foreldrene.

Barn av Fredrik og Olea:

- ⁷⁾ OLIA FREDRIKSDATTER ble født 24. september 1855 i Haugerudeie og døpt 20. oktober i Viker kirke.
- ⁸⁾ JON FREDRIKSEN ble født 24. september 1855 i Haugerudeie og døpt 20. oktober i Viker kirke. Han døde 29. juli 1861 i Haugerudeie og ble gravlagt 5. august i Viker kirke. Ved dåpen er ikke Jon ført inn i klokkeboka mens søsteren er innført, og begge er innført i ministerialboken.

Haugerudbråten

TROND TRONDSEN HAUGERUD ble født 29. mai 1826 på Haugerud og døpt 11. juni i Viker kirke. Han ble gift 12. mars 1854 i Viker kirke med MARI TOLLEFSDATTER KVERNBRÅTEN, født 30. mai 1829 i Kvernbråten under Nordre Elsrud i Ådal og døpt 21. juni i Viker kirke (datter av TOLLEF OLSEN KVERNBRÅTEN og RAGNHILD TOMASDATTER). Mari døde 20. august 1871 på Haugerudeie og ble gravlagt 2. september i Viker kirke.

Familien bodde fra 1854 til 1856 i Kvernbråten, 1856 til 1861 i Andersbråten og siden i Haugerudbråten. Trond er i 1865 husmann med jord, og i 1875 tømmerkjører og tjenestegutt.

Som enkemann gifter Trond seg igjen 10. januar 1881 i Viker kirke med KIRSTEN OLSDATTER født 14. oktober 1824 i Sør-Aurdal og døpt 19. juli 1825 i Hedalen kirke (datter av OLE KRISTIANSEN JENSRUD og GUDBJØRG HARALDSDATTER STRØMMENSEIE).

Kirsten hadde allerede i 1842 kommet til Elsrud, antagelig som tjenestejente. Hun ble det året konfirmert i Viker kirke. Kirsten var enke ved giftermålet med Trond, hun hadde giftet seg i 1846 med FINGAR PEDERSEN ROLID. Trond og Kirsten emigrerte i mars 1883 til Amerika.

Barn av Trond og Mari:

- ¹⁾ TROND TRONDSEN HAUGERUD, ble født 14. mai 1854 i Kvernbråten og døpt 5. juni i Viker kirke. Ved folketellingen i 1875 er Trond gårdbruker og selveier i Andersbråten. Han dør 2. juli 1879 i Andersbråten og blir gravlagt 10. juli i Viker kirke. Trond døde ugift.
- ²⁾ TOLLEF TRONDSEN HAUGERUD ble født 1. januar 1856 i Kvernbråten og døpt 20. januar i Viker kirke. Han døde 7. oktober 1866 i Haugerudbråten og ble gravlagt 20. oktober i Viker kirke.
- ³⁾ BARBRO TRONSDATTER HAUGERUD ble født 4. mars 1861 i Andersbråten og døpt 19. mai i Viker kirke. Ved folketellingen i 1875 er hun i Kvernbråten og underholdes delvis av fattigvesenet og faren. Hun emigrerte 10. mai 1885 til Amerika.

- ⁴⁾ RAGNHILD TRONSDATTER ble født 4. mars 1861 i Andersbråten. Hun døde 7. mars 1861 i Andersbråten og ble gravlagt 27. mars i Viker kirke.
- ⁵⁾ CHRISTIAN TRONDSEN ble født 31. august 1864 i Haugerudeie og døpt 25. september i Viker kirke. Ved folketellingen i 1875 er han i Kvernbråten og underholdes delvis av fattigvesenet og faren. I 1900 er han tjenestegutt som kjører tømmer på Blakstvedt. Han døde 14. januar 1924 på Blakstvedt av bukhinnebetennelse. Han ble gravlagt som ugift 23. januar i Viker kirke.
- ⁶⁾ RAGNHILD TRONSDATTER HAUGERUD ble født 31. oktober 1866 i Andersbråten og døpt 3. mars 1867 i Viker kirke. Hun er ført to steder i folketellingen 1875, i Andersbråten og i Kvernbråten, der det står at hun er fraværende, hjemme hos faren. I 1886 er hun ugift og tjenestepike i Elsrud. Ragnhild døde 29. mai 1886 i Elsrud og ble gravlagt 5. juni i Viker kirke.
- ⁷⁾ TOLLEF TRONDSEN HAUGERUD ble født 30. desember 1869 i Haugerudeie og døpt 13. mai 1870 i Viker kirke. Han døde 16. juni 1871 i Haugerudeie og ble gravlagt 24. juni i Viker kirke.

Nilseplassen

LARS JOHNSEN ble født 4. mars 1828 i Skarrud og døpt 1. juni i Viker kirke. Han ble gift 2. september 1855 i Viker kirke med GURI NUBSDATTER SKAGNESEIE, født 3. februar 1828 i Skagneseie og døpt 23. mars i Viker kirke (datter av NUB SINDRESEN SKAGNES og INGRID ANDERSDATTER SKAGNESEIE).

De bodde i 1855 til 1857 i Engereie og flyttet ca. 1859 til Nilseplassen før de utvandret 8. april 1868 til Amerika med fire barn.

- ¹⁾ SIGRI LARSDATTER ble født 19. september 1855 i Engereie, og døpt 21. oktober i Viker kirke. Hun døde 23. juni 1861 i Haugerudeie og ble gravlagt 28. juni i Viker kirke.
- ²⁾ JOHN LARSEN ble født 6. september 1857 i Engereie og døpt 27. september i Viker kirke. Han døde 28. juni 1861 i Haugerudeie og ble gravlagt 1. juli i Viker kirke.
- ³⁾ NILS LARSEN ble født 18. august 1859 i Haugerudeie og døpt 4. september i Viker kirke. Han døde 2. juli 1861 i Haugerudeie og ble gravlagt i Viker kirke.
- ⁴⁾ INGER LARSDATTER ble født 22. februar 1861 i Haugerudeie og døpt 12. mai i Viker kirke. Emigrerte 8. april 1868 til Amerika sammen med foreldrene.
- ⁵⁾ SIGRI LARSDATTER ble født 10. juni 1863 i Haugerudeie og døpt 5. juli i Viker kirke. Hun emigrerte 8. april 1868 til Amerika sammen med foreldrene.
- ⁶⁾ JOHN LARSEN ble født 21. oktober 1865 i Haugerudeie og døpt 7. januar 1866 i Viker kirke. Han emigrerte 8. april 1868 til Amerika sammen med foreldrene.
- ⁷⁾ ANNE MARIA LARSDATTER ble født 20. november 1867 i Haugerudeie og døpt 22. mars 1868 i Viker kirke. Hun emigrerte til Amerika sammen med foreldrene.

En slekt fra Hval i Ådalen med forgreninger til Hadeland

I en åstedssak 26. november 1674 på Hen i Ådalen var Engebret Benersens innstevnet som vitne. Her fortalte han inngående om grensedelet mellom gårdene Hval og Hen, slik han i sine yngre år hadde hørt det av faren Bener¹⁸ Hval og farfaren Trond Hval.

av Sten Høyendahl og Ole Arild Vesthagen

Engebret opplyste også at han var odelsmann til Hval, som nå var bortpantet.¹⁹ Denne ådalslekten kan dermed føres tilbake til begynnelsen av 1600-tallet. Skattematrikkelen 1647 viser at gården hadde en landskyld på 22½ lispund korn, som borgeren Claus Trondssøn på Bragernes satt med. Ifølge landkommisjonens jordebok 1661 var skylden økt til 25 lispund, som var delt mellom Claus Trondssøn og Nils Askjum på Hadeland.

De eldste brukerne på Hval

I tillegg til Hval i Ådalen har vi to Hval-gårder i Haug. I 1528 ser vi en Jon på Hval, og en Guttorm Hval i skatteliste 1557 og 1560, og de er oppført blant ådalsbøndene.²⁰ Trond Hval, Engebret Benersens farfar, finner vi i den første landskatteliste fra 1612, men det er vanskelig å se noen forbindelse til de tidligere

brukerne. I 1615 satt Trond med 10 lispund i Hval, altså noe under halve gården. Siste gang finner vi ham i landskatten 1620. I landskatten 1623 var Kirsti her, etter alt å dømme hans enke.²¹

Trond Hval hadde på sine gamle dager fortalt sønnesønnen Engebret at rette delet mellom Hval og Hen gikk ved Måresteinen i Gravaråsen. I skatteliste 1557 og 1560 finner vi en Bener både på Skollerud og Bergsund i Ådalen. Det dreier seg trolig om samme mann ettersom navnet var så sjeldent på Ringerike. Trond - eller hans kone - stammer sannsynligvis fra denne mannen ettersom deres eneste kjente sønn het Bener.

Bener Trondsen tar over

Bener Hval, Tronds sønn, er oppført i landskatten 1624, men er ikke nevnt i odelsjordeboken samme år der all jordeiendom skulle medtas. I odelsjordeboken 1641 står han med 12½ lispund odelsgoods i Hval. Ifølge odelsjordeboken 1642 for Hadeland har han 2½ lispund i Sørums i Gran, og i odelskatten 1647 eier han fortsatt denne parten, som nå kalles odelsgoods. Det er derfor tidligere antydning at Bener Hval kan ha hentet sin hustru fra Hadeland.²²

Engebret Benersens hadde hørt faren fortelle at Hensetra vest for Væla elv og elggravene i Gravaråsen hørte til Hen. Bener Hval hadde bygd to seterboder som viste seg å ligge på Gudbrand Hens jord, og han hadde derfor satt opp en ny bod like ved delestene: *dend beholt hand foruden nogen paa Anchning aff Guldbrand Heen.*

Engebret visste også beskjed om grensedelet mellom Hen og Hallingby: en delestein sto ved *Asell hougen* nede ved elva, mens en annen var plassert oppe i åsen.²³ Laurids Simenssøn på Bragernes, en av partene i saken, var svært lite fornøyd med Engebrets vitneprov, som han

¹⁸ Navnet staves ved en rekke anledninger "Beener", noe som indikerer uttale med lang *e*. Formen Bener brukes derfor i denne artikkelen. Ved et par anledninger forekommer også formen "Beiner" i kildematerialet. Professor Eyvind Fjeld Halvorsen har antatt at "Benner" er utviklet av Bernard, Biarnarðr. En *Amunder Biarnardszson* fra Biri nevnes i 1437 (DN VI nr 494), og en *Moens Benersson* i Snertingdal i 1560 (DN VIII nr 854). Navnet Bener er i ringerikstraktene før 1600 bare påvist i Ådalen, som etter eiendomsforholdene å dømme hadde mye samkvem med Hadeland og Land. Det er derfor rimelig å se til ovennevnte person fra Biri, jf Halvorsen (1955), s. 33.

¹⁹ Statsarkivet på Kongsberg (SAKO), Ringerike og Hallingdal srenskriveri (RH sskr), tingbok II-13, fol. 33a-b.

²⁰ Mer usikkert er det med Hans Hval, lagrettemann ved kongehyllingen 1591, som også er nevnt i fogderegnskapene 1599/1600. Eyvind Fjeld Halvorsen har antatt at han brukte Hval i Ådal, men har neppe hatt kjennskap til et dokument av 19. juni 1593 i Norderhov prestearkiv der Hans Hval og fem bønder fra Haug står som lagrettemenn. Denne Hans var derfor mest sannsynlig fra Hval i Haug. Halvorsen har ellers stilt sitt gårdsarkiv fra Ringerike til disposisjon for Ringerike Slektshistorielag. Arkivet gir kildehenvisninger for hver enkelt gård opp til 1660-årene, og er et uunnværlig hjelpemiddel for alle som forsker på dette tidsrommet lokalt.

²¹ Parallelt med landskatteliste 1621-22) i denne perioden er det ført bygningsskattelistene, som i 1621 har Amund som oppsitter på Hval i Ådalen, og i 1622 og 1623 Trond. Bygningsskattelistene er gjennomgående dårligere ajourført enn landskatteliste, og Amund er nok feilskrift for Trond, trolig oppstått ved avskrivning av en tidligere skattelite.

²² Høyendahl (2009), s. 13.

²³ SAKO, RH sskr, tingbok I-12, fol. 33b.

dagen etter karakteriserte som *tuehermig*²⁴ (tvetydig).

Vi vet ellers at Per Follum i 1631 beskyldte Bener Hval for å ha hogd innenfor Somdalens eiendeler, men den rettssaken gikk Bener seirende ut av.²⁵ Selv om Bener Hval er oppført i odelsskatten 1647, ser det ut som at han døde eller oppga gården noe før. I 1646 var en Erlend her, og i skattematrikkelen 1647 er oppført en Engebret, kanskje sønnen Engebret Benerssen. Det er eneste gangen denne Engebret Hval sees nevnt.

Bener Hval hadde tre barn

Harald Gjestsen Redalen i Krødsherad hadde 3. oktober 1701 kjøpt 6¼ lpd i Hval av Amund Halvorsen Vierstad i Jevnaker.²⁶ Harald stevnet 24. februar 1703 Ole Haraldsen Hval for retten, da Ole ikke ville avstå tilsvarende part i Hval.²⁷ Til tinget 27. mars 1703 hadde Harald også innstevnet Amund Vierstad. Amund møtte ikke, men lot framlegge et makeskiftebrev av 20. mai 1673, der Bener Hvals arvinger hadde avstått sin odelsrett i Hval til ham.

På samme ting ble framlagt et brev fra brødrene Torkel, Amund og Steffen Tordssønner, datert dagen i forveien, om at de var nærmest odelsbårne til å innløse odelsgods i Hval. Saken ble deretter utsatt,²⁸ men ikke gjenopptatt, da partene kom til enighet. De tre brødrene som bodde ved Hønefossen, lot 31. mars 1703 skrive et brev om at deres bestefar, Bener Trondsen Hval, 25. februar 1642 hadde pantsatt 12½ lispund i Hval til borgeren Claus Trondssøn på Bragernes. Randi, borgerens enke, hadde 26. mars 1689 på samme vilkår overdratt parten til Ole Hval og Amund Vierstad. De tre brødrene samtykket nå til at Jørgen Lauridssøn på Hønen i Ullerål kunne innløse pantessummen (se vedlegg 1).

To dager senere, 2. april 1703, erklærte Mikkell Olsen Kytterud i Jevnaker på kona Gunhild Benersdatters vegne det samme overfor Jørgen Lauridssøn,²⁹ nesten med samme ordlyd som brevet fra de tre brødrene ved Hønefossen. Gunhild oppgis å være datter av Bener Trondsen.

Likelydende brev ble 6. april 1703 utstedt av Eivind Engebretsen Kjeksrudødegarden i Gran, og 3. juli 1703 av Bener Engebretsen på Dvergsteineie i Gran - begge disse oppga Bener Trondsen som sin bestefar.³⁰ Samtlige brev ble tinglyst 4. juli 1703.³¹

Vi ser at Bener Trondsen har etterlatt seg tre barn, hvorav sønnen Engebret og datteren Gunhild kom til Jevnaker. Når det gjelder Tord, far til de tre brødrene fra Hønefoss, har det ikke vært kjent om han var Beners sønn eller svigersønn, men da hans sønner erklærte seg som nærmeste odelsberettigede i Hval, kan dette tolkes som om Tord var Beners eldste sønn.

På Hadeland er det mange som via Engebret Benerssen kan føre sin slekt tilbake til gamle Trond Hval i Ådalen, og vi skal se nærmere på de kjente etterkommerne.

1. Engebret Benerssen

Engebret Benerssen flyttet tidlig til Hadeland, og 27. april 1659 nevnes han i en rettssak da han sammen med andre dragoner fra Jevnaker og Gran hadde rømt fra krigstjeneste under Krabbefeiden. Han bodde da på Berger på Jevnaker, lengst sør ved Randsfjorden. Øvrigheten anså det nok tvilsomt om noen bøter kunne innkreves: *thj meste deellen aff for-schrne: Draguner ere nogle udArmede hus-mend och Rödningsmend, der ingen formue hafr, nogen böder at kand vdgifue*.³²

I 1664 var Engebret husmann under Berger, 40 år gammel. Under en rettssak i 1673 ble han sammen med noen andre husfolk dømt til å bøte 2 mark sølv hver. De hadde ikke villet gå inn til Christiania med slaktefe til slottet. Engebret bodde da på Aslaksrud i Haug.³³ Derimot er ikke bosted oppgitt da han i 1674 vitnet på Hen, men navnet er så uvanlig at det ikke kan være tvil om at det er samme mann.

Engebret kom åpenbart tilbake til Hadeland, der Rolv Nøkleby i Jevnaker 23. mars 1686 var innstevnet for tinget i en gjeldssak. Rolv nektet for å være skyldig noe som helst, og tilbød seg å avlegge ed selvtredje på at dette var sant.

²⁴ *ibid.*, fol. 35a-b.

²⁵ Høyendahl (2009), s. 13.

²⁶ SAKO, RH sskr, pantebok 2, fol. 42b. Skjøtet ble først tinglyst 4. juli 1703.

²⁷ *ibid.*, tingbok I-42, fol. 120a.

²⁸ *ibid.*, fol. 123a.

²⁹ *ibid.*, pantebok 2, fol. 45a.

³⁰ *ibid.*, fol. 45b.

³¹ Samme dag, 4. juli 1703, ble også tinglyst Ole Hval og Amund Vierstads avståelser av 6¼ lpd hver i Hval til Jørgen Lauridssøn. Skjøtene er datert henholdsvis 29. mars og 4. juli 1703, jf SAKO, RH sskr, pantebok 2, fol. 43a, 41a.

³² Statsarkivet på Hamar (SAH), Hadeland, Land og Valdres (HLV) sskr, tingbok 6, folio 46b.

³³ SAKO, RH sskr, tingbok II-12, fol. 130b.

Dette innebar at han måtte få to menn til å sverge sammen med seg på at han var uskyldig. Han fikk da med seg *Engebrecht Bennertsen* og Lars Olsen Roeneie til å avlegge ed.³⁴ Det var ikke alltid at man fant noen som ville sverge sammen med seg, særlig ikke om det var tvil om vedkommendes skyld eller påstander.

Engebret Benerssen ser ut til bare å ha hatt to barn som oppnådde voksen alder, begge bosatt i Gran:

1. Eivind Engebretsen Kjeksrudødegard, født ca 1651, trolig bgr 18.2.1725 i Gran
2. Bener Engebretsen Stadstadødegard, født ca 1657, bgr 31.7.1707 i Gran

1.1 Eivind Engebretsen Kjeksrudødegard

Eivind Engebretsen var i 1690 og 1691 stevnevitne i Gran, og stevnet da Christoffer Rua til tinget for resterende landskyld.³⁵ Eivind bodde i 1703 på Kjeksrudødegard i Gran.

Da Eivind i 1721 vitnet i en åstedssak på Engen i Brandbu vest for Randsfjorden, oppga han å være *af alder imoed 70 Aar*.³⁶ Antakelig var han identisk med Eivind Engebretsen på Neseie som døde i 1725, angitt 89 år gammel, men alderen som da ble oppgitt må være altfor høy. Det er ingen andre å finne i kirkeboka med samme navn. Det er uvisst om Eivind var gift eller om han hadde barn.

1.2 Bener Engebretsen Stadstadødegard

Bener Engebretsen flyttet i ung alder til Gran, der han i 1689 var husmann på ryttergården Kløvstad.³⁷ Av dokumentet han utstedte i 1703 framgår at han holdt til på en plass under Dvergstein: *paa Dversteen ejedeeler*. Da han døde i 1707, angitt 50 år og to måneder gammel, bodde han på Stadstadødegard.

Det er ikke kjent hvem Bener var gift med eller hvilke barn han hadde. Det er likevel overveiende sannsynlig at de tre nedenstående var hans barn, siden det i kildene på denne tiden ikke forekommer andre med navn Bener på Hadeland:

1. Engebret Benerssen Lyngstadeie, født ca 1678, bgr 25.12.1752 i Gran
g1 Kirsti Larsdatter, født ca 1660, død mellom 1741 og 1744
g2 Kari Mikkelsdatter, døpt 2.8.1722 i Gran, bgr 11.2.1789 i Gran

2. Kirsti Benersdtr. Lynne, født ca 1687, bgr 17.2.1743 i Gran
3. Anders Benerssen Lyseneie, født ca 1689, bgr 22.4.1759 i Gran
g. Berte Nilsdatter

1.2.1 Engebret Benerssen Lyngstadeie

Engebret Benerssen var reservedragon da han 19. mai 1710 giftet seg med Kirsti Larsdatter i Gran. De hadde datteren Anne, døpt 6. juli 1710, men hun ble begravet 19. desember 1717. Som forlover ble Engebret i 1713 titulert *Dragun under Maior Buddis Compagnie*.

Julen 1716 utstedte Engebret et dokument om at han aktet å innløse Hval fra Dorthe Trulsdatter, enken etter Jørgen Lauridsson, siden gården var hans odel. Dersom han ikke innen påske hadde betalt 600 riksdaler, ville han avstå fra videre krav på gården (se vedlegg 2). Engebret klarte åpenbart ikke å framskaffe pengene, og kom aldri tilbake til Ådalen.

I en hogstsak høsten 1731 ble det oppgitt at Engebret "Beinersen", som nå var husmann hos Peder Gregersen Hvamstad i Gran, hadde drevet fram 2 *Tölter Furu Saugtømmer (---) til ydte Øyangs Osit*.

Våren 1741 ble det holdt en ny sak om hogst på Gjefsen i Gran, og blant vitnene var *Engebret beinersen Spydbæk med qvinde Kirsti Larsdatter*. Det ble da oppgitt at Engebret var over seksti og Kirsti over åtti år gammel.³⁸ Kirsti døde ikke lenge etter, men begravelsen er ikke å finne i kirkeboka.

Engebret bodde på Lyngstad da han 19. november 1744 ble gjengift med Kari Mikkelsdatter, som var født i 1722 på Hvalseie i Gran. Hans første kone hadde vært omkring atten år eldre enn ham, mens Kari var hele 44 år yngre! Han var selv rundt 73 år da hans yngste barn ble født.

Engebret døde på Lyngstadeie og ble begravet søndag mellom jul og nyttår 1752, angitt 74 år gammel. Kari døde i 1789, angitt 80 år gammel, og var da i legd.

Engebret og Kari hadde følgende barn:

1. Ole Engebretsen Kongelv under Gjefsen, døpt 30.10.1746 i Gran, bgr 15.7.1814 i Gran
g1 Pernille Persdatter, født ca 1748, bgr 15.1.1790 i Gran
g2 Kirsti Larsdatter, født ca 1752
2. Lars Engebretsen Børmarkeneie, døpt 17.11.1748 i Gran, død 1814 i Gran
g. Randi Hansdatter Gulleneie, født 1738, død 1772 i Gran

³⁴ SAH, HLV sskr, tingbok 25, fol. 31b.

³⁵ ibid., tingbok 29, fol. 75a, og tingbok 30, fol. 15b.

³⁶ ibid., tingbok 48, fol. 254a.

³⁷ ibid., tingbok 28, fol. 34b.

³⁸ ibid., tingbok 55, fol. 15a, 16b og 18a.

3. Erik Engebretsen Skjervum,
døpt 20.6.1751 i Gran, død før 1801
g. Anne Hansdatter Gulleneie,
døpt 23.4.1752 i Gran, bgr 11.11.1810 i Gran

1.2.2 Kirsti Benersdatter Lynne

Kirsti Benersdatter var tjenestejente på Nedre Skiaker i Gran da hun i 1719 fikk et barn utenom ekteskap med en tysk soldat. Barnet døde før det ble døpt, og 5. november sto hun offentlig skrifte i kirken: *samme dag stoed Kirsten Beenersdatter fra Nedre schiager aabenbahre schriffth udj Grans kierche for Leyermaall med Anders Timmermand Soldat ved Capitain Schaches Compagnie, hendes barn döde.*

På tinget 24. november 1721 ble det bedt om tingsvitne om soldat Anders tømmermanns leiermål med *Kiersten Beinersdaater*, om det var hans første leiermål, og hvor han nå oppholdt seg. Allmuen svarte *at samme Soldat Anders Tömmers Mand var en fremmed Tysk Person som var inqvarterit her i Sougnet paa dend gaard Skieager, der stoed under Capitain Schaches Compagnie, da hand skulde hafue begaait samme Lejermaal, om det var hands förste eller iche ved de iche, og er samme Person nu ej her i Sognet at finde, her om var Tingsvidne begierendes.*³⁹

I kirkeboka 12. november 1724 ser vi at Kirsti også fikk sønnen Ole utenfor ekteskap med Lars Olsen Nedre Skiaker. Tidligere samme år, 10. april, finner vi henne blant dem som hadde penger til gode i skiftet på Nedre Skiaker etter avdøde Mads Larsen Hougaard.⁴⁰ Hun hadde vært tjenestepike på gården, og fordret nå to riksdaler for to års resterende tjenestelønn.

Kirsti døde ugift på Lynne i Gran, og ble begravet 17. februar 1743, angitt 56 år gammel.

1.2.3 Anders Benersen Lyseneie

Anders Beenersön Dragun for Lysen og Berte Nilsdatter ble gift 15. november 1714. De var husmannsfolk under Lysen i Gran. Anders døde våren 1759, *lægdefattig paa Lysen gl: 70 aar.*

Barn:

1. Kari Andersdatter, døpt 9.12.1714 i Gran
2. Nils Andersen, døpt 15.11.1716 i Gran
3. Anne Andersdatter, døpt 24.4.1718 i Gran
4. Lars Andersen, døpt 27. 12.1719 i Gran

³⁹ *ibid.*, tingbok 47, fol. 267a.

⁴⁰ *ibid.*, skifteprotokoll 5, fol. 652b.

5. Bertel Andersen, døpt 19.4.1722 i Gran
6. Anne Andersdatter, døpt 19.4.1722 i Gran
7. barn, bgr 22.8.1723 i Gran
(*Anders Benersön LysenEiers barn 3 maaneder og 6 dage gammel*).

2. Gunhild Benersdatter

Gunhild Benersdatter var gift med Mikkel Olsen Kytterud, husmann under Berger i Jevnaker. Trolig var hun noe yngre enn broren Engebret. Hun var 15. september 1679 vitne i en åstedssak på Nøkleby i Jevnaker.⁴¹

En datter er kjent: Guro Mikkelsdatter som 20. januar 1702 vitnet i en omfattende rettssak på Vang tingstue i Jevnaker. Hun oppga å være 28 år gammel, og bodde hos sine foreldre *paa Kyttre*. Også Gunhild og Mikkel vitnet i saken.⁴²

Barn:

1. Guro Mikkelsdatter, født ca 1674

3. Tord (Benersen?)

Vi vet at tre barnebarn av Bener Trondsen med farsnavnet Tordsen i 1703 bodde ved Hønefossen, men det har ikke latt seg gjøre å spore opp noe sikkert om foreldrene. Brødrene hevdet imidlertid at de var nærmest odelsbårne til å innløse odelsgoods i Hval, og det kan tyde på at deres far, Tord, var Bener Hvals eldste sønn. I mangel av sikker viten velger vi å kalle ham Tord (Benersen?).

Torkel Tordsen er trolig identisk med den tolvårige drengen av samme navn som i 1666 var på en av Semmen-gårdene. Man måtte tidlig ut og tjene den gangen. Steffen Tordsen står i 1697 som husmann på Hen,⁴³ men døde allerede i juli 1705, 43 år gammel.⁴⁴ Andre spor er foreløpig ikke funnet etter brødrene.

Barn:

1. Torkel Tordsen,
trolig født ca 1654, ved Hønefossen i 1703
2. Amund Tordsen, ved Hønefossen i 1703
3. Steffen Tordsen, født ca 1667, ved Hønefossen i 1703, død juli 1705

Fra Ådalen til Hadeland

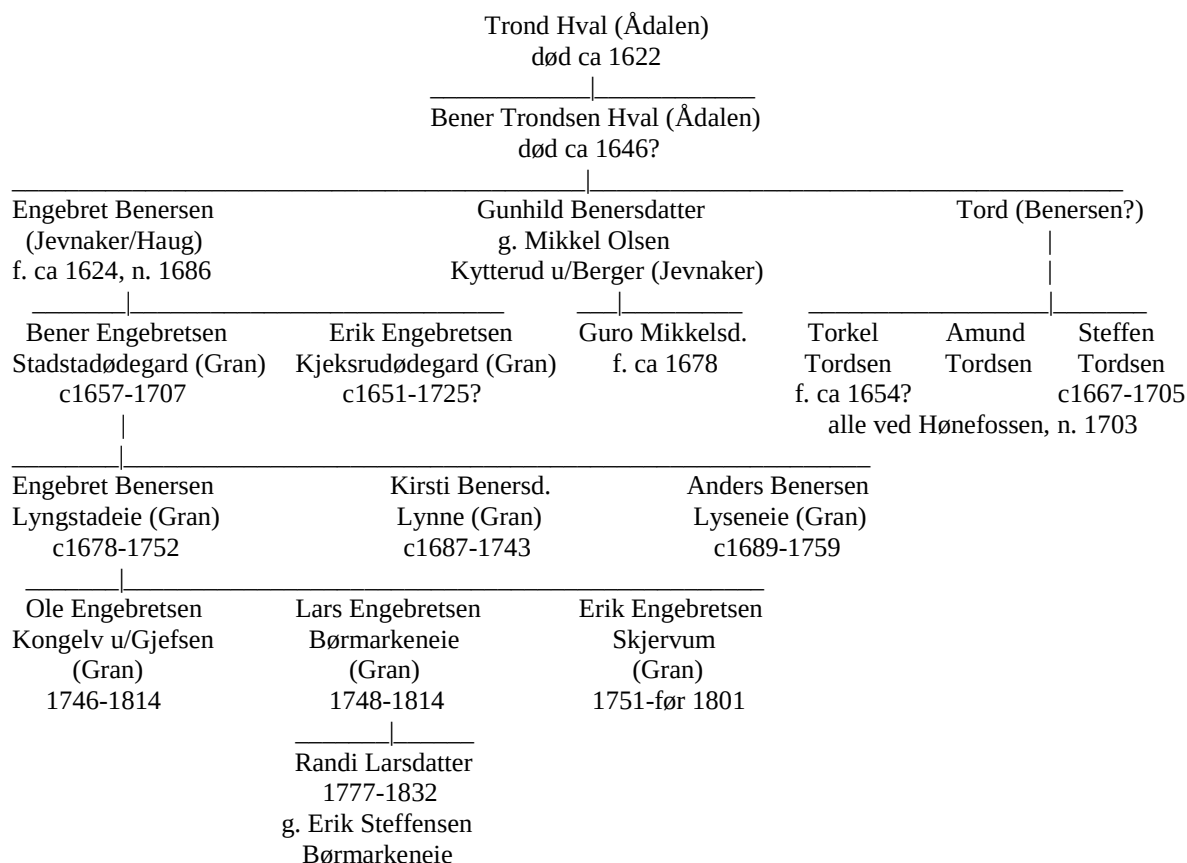
Vi kan dermed sette opp en oversikt over etterkommerne til Trond Hval i Ådalen (se neste side):

⁴¹ *ibid.*, tingbok 19, fol. 31b.

⁴² *ibid.*, tingbok 38, fol. 10b.

⁴³ Riksarkivet, Kommanderende General I, ruller for Opplandske infanteriregiment 1696-97.

⁴⁴ SAKO, Norderhov prestegjeld, kirkebok 1, fol. 9.

Oversikt over Trond Hvals etterkommere.

Litteratur

Halvorsen, Eyvind Fjeld: Personnavnene på Ringerike fra mellomalderen til 1666. *Maal og Minne* 1955, s. 1-53.
Høyendahl, Sten: Ådalen 1632 - en grenseoppgang mellom Hval og Somdalen. *Hringariki* 2/2009, s. 13-16.

Vedlegg 1

Kiendes vi underskrevne Torchild Tords:, Amund Thors: og Stephen Thords: vohnhafftig ved Hønefossen, og giör her med vitterl: at saas: voris Sal: bestefader Beener Trons: Hval til afgangne Sal: Claus Trons: Borger og Handelsmand paa Bragnæs haver i pantsat til halvtredie Fierding Korn aarl: Lanskyld med böxxel i en Gaard Navnl: Hval, beliggende i Aadalen i Nörderhougs Prestegield paa Ringerige effter der om hans udstedde pantebrevs videre indhold dat: Bragnæs d 25 Febru: 1642 som den fornemme Matrone Randi Sal: Claus Tronsens igien haver afstaaet og overdraget til Oluf Haralds: Hval og Amund Halvors: Vierstad d 26 Marty A^o 1689 med samme Ret som hendis Sal: mand det Forhen havde veret berettiget, da som voris midler og vilkaar iche er Selver samme voris Forfædris godz at indlöse og vi os befrygter om det lenger skulle henstaa at et omsider aldeelis maatte forfalde i fremmede og uskyld folchs hender, alt saa ere vi med Jörgen Laurids: boende paa Hönen der om saaledis bleven contraheret og foreenet at hd samme 2½ f: gods Landskyld med böxxel og bem^{te} Gaard Hval skal ogsaa indlöse for den Summa som det til pantemanden for bem^{te} Claus Trons: först er bleven behefftet og der effter fremdeelis for Sig og Sine arving^f til et fri brugel: pant med ald dessen rette tilligelse vere Sig i ager eller Eng, Skov og Mk, Fiskevand og Fægang, samt andet ved hvad navn det er, eller nevnis kand intet undertagen som der nu tilligger og af alders tid tilligget haver, eller med rette tilligge bör at niude og beholde, og giöre sig og Sine arving^f saa nöttig og gavnl: som hand eller de best giöre kand i atten Samfelde aar af os og vore arving^f uigienlöst, og naar forskr^{ne} 18 Aar ere for-

Torger Bure på Tyristrand og hans etterslekt

Bure ligger lengst sørvest på Tyristrand, ved grensen mot Modum. Gårdens land-skyld utgjorde 1 skippund tunge på 1600-tallet. Erik er den første brukeren vi hører om, i skattemanntallet 1528. Så går det lang tid før vi i landskatten 1612 finner Torger Bure. I odelsjordeboken 1615 ser vi at han eide hele gården, og dessuten 8 øresbol i Stålhovde og 4 øresbol i Ertelia. Ødeplassen Stålhovde lå ifølge jordeboken 1616 under Vesetrud, og var en stadig kilde til strid mellom Vesetrud og Bure.

av Sten Høyendahl

Torger lot tyvendedag jul 1616 skrive et brev om at alle dokumenter om Stålhovde var gått tapt ved en ildebrann. Brevet var utstedt på papir med seks segl, med bekreftelse fra seks lagrettemenn. Det er dessverre gått tapt.

Gamle menn og kvinner vitner

I 1666 reiste borgeren Niels Gunderssøn på Bragernes sak om Stålhovde og Buresaga, som han mente lå under sin gård Vesetrud. Paal Gjestsen, oppsitteren på Bure, kunne da fortelle at Stålhovde hadde fulgt hans formenn på gården i fjerde ledd.⁴⁵ Det tyder på at Torgers slekt hadde sittet på Bure langt ned på 1500-tallet. Torger selv har neppe vært født stort senere enn 1560.

Den nitti år gamle Hellik Algotsen, som hadde brukt Berggarden noen år før 1620, sa i retten at Stålhovde var et delt område, og den nederste delen, der Buresaga lå, tilhørte Bure. Åttiåringen Nils Stiksrud opplyste at Torger Madsen Bure hadde brukt Stålhovde. Ingeborg Solum sa at Torger var kommet i krangel med Hollik Vesetrud om grensedelet i Stålhovde. Hollik hadde beskyldt Torger for å ha forfalsket brev, og det ble han dømt for på tinget. Aase Tanberg, Holliks datter, kunne imidlertid fortelle at faren hadde sagt at Stålhovde lå under Bure.

Sjur Veksal fortalte at hans far, Amund som brukte Stiksrud fram til 1616, hadde bedt Torger om å få hogge ved og beite nede i Stålhovde. Også Helge Nakkerud hadde rundt 1624 leid skog i Stålhovde av Torger.

⁴⁵ Statsarkivet på Kongsberg (SAKO), Ringerike og Hal-lingdal sorenskriveri (RH sskr), tingbok I-7, fol. 49-51B og 54B-55.

Motstridende opplysninger

Torger står fortsatt i odelsjordeboken 1624 som eier av Bure. Han står som bruker siste gang i 1631, og døde trolig da. Åttiåringen Nils Stiksrud hadde i 1666 kalt ham Torger Madsen, og Torger ble da også etterfulgt på Bure i 1632 av Mads. Ifølge odelsjordeboken 1641 var Mads selveier på Bure, og i odelsskatten 1647 får vi vite at gården var hans odelsods. Ettersom hans forgjenger skal ha hett Torger Madsen, ville det være rimelig å anta at Torger og Mads var far og sønn. Men når vi i fogde-regnskapene 1625/26 finner Torgers segl, ser vi at han har initialene TG!

En lagrettemann kunne til tider bruke annen manns segl, trolig fordi hans eget ikke i øyeblikket var tilgjengelig. I dette tilfellet er det vel tvilsomt om gamle Nils Stiksrud husket riktig farsnavn på den for lengst avdøde Torger Bure. Kanskje kom han til å kalle ham Madsen nettopp fordi etterfølgeren het Mads. Dessverre kjenner vi bare til dette ene seglet til Torger Bure, og må holde muligheten åpen for at han har benyttet seg av annen manns segl. Det er likevel mest sannsynlig at Nils Stiksrud rotet sammen navnene, ettersom vi har et utsagn som tyder på at Mads Bure ikke var Torgers sønn. Paal Bure var gift med Mads' datter, og i 1657 vitnet han på svigermorens vegne at hun var rundt seksti år gammel og født på Bure.⁴⁶ Mads Bures kone het Aase, og hun var åpenbart datter av Torger. Mads og Aase hadde også en annen datter, Randi, som var gift med Christoffer Karlsen.⁴⁷ De bodde noen år på en av Haug-gårdene, og senere på Hovi.

⁴⁶ SAKO, Eiker, Modum og Sigdal (EMS) sskr, tingbok I-26, fol. 53B.

⁴⁷ Dette bekreftes av herr Laurids Madssøns leiermåls-lister fra 1660-årene, som blant annet tar for seg folk som hadde fått barn før de kom i ekteskap. Blant disse finner vi Christoffer Haug og Randi Madsdatter, som i 1660 hadde fått barn på Bure, jf Høyendahl (2009), s. 7, 10.

En oppfarende bondemann

Vitnene i 1666-saken kunne fortelle at Mads Bure hadde stått hardt på for å beholde Stålhovde, og stadig ligget i strid med Erik Vesetrud. Ifølge Jon Kolkinn hadde Erik hevdet at Stålhovde lå til Vesetrud, helt ned til elva. Selv mente Jon at Stålhovde i lang tid hadde ligget til Bure.

Mads ser ikke ut til å ha gått i veien for et basketak, og er en flittig gjest i sikt- og sakefallslistene. Ifølge fogderegnskapene 1640/41 måtte han betale syv riksdaler for å ha knivstukket Anders Gundersen Torsby i Modum, og året etter ble han dømt til å bøte to mark sølv for slagsmål med Ole Grefsrud. Fogderegnskapene 1644/45 forteller at han måtte ut med nye syv daler for å ha gått løs på Ole Haugs kvinne med kniven.

Sammen med Svend Jensen Fjell på Røyse hadde Mads i begynnelsen av 1640-årene bygd opp ei bekkesag, utvilsomt Buresaga, som kunne skjære 1500 bord årlig *naar waar och höst flumb iche slog feil*. De hadde imidlertid snublet i lovverket og unnlatt å skaffe seg nødvendig tillatelse, og sendte derfor i 1643 en supplikk til stattholderen med bønn om at sagvirksomheten måtte godkjennes *for deris fattigdom schyld*.⁴⁸

Mads står i odelsjordeboken 1641 med 1½ lispund i Einersetra i Modum, og i odelsskatten 1647 med 1½ lispund odelsgoods i Holtensetra. Av skattematrikkelen 1647 framgår at til Bure lå et seterbol på 1½ lispund som tilhørte Mads, trolig identisk med parten i Einersetra fra 1641 og Holtensetra fra 1647. Mads døde åpenbart i 1647 siden Aase Bure året etter sitter med 1½ lispund uspesifisert gods. Svingersønnen Paal Gjestsen Bure står i 1651 med 1½ lispund i Åmot på Modum, like ved grensen til Tyristrand. Samme skyld hadde seterbolet under Bure i 1647, og det er trolig samme område selv om det lå på andre siden av sognegrensen.

Asbjørn Torgersen - oppfødt på Bure

I en sak på Fjell i Modum vitnet Asbjørn Torgersen Svensrud på Tyristrand både i 1673 og 1675. Han opplyste at han var seksti år gammel (*thrij thiög aar*) og oppfødt på Bure, og at han i sine yngre dager hadde tjent to år på Hamnor i Hole.⁴⁹ Hans vitneprov ble ikke tillagt vekt under rettssaken i 1666, da han var beslektet med Paal Gjestsen Bure. Asbjørn må

ha vært sønn av Torger Bure og søster av Paal Bures hustru.

Asbjørn sees første gang i skattematrikkelen 1647 som oppsitter på Vesetrud, der han var til rundt 1660. I 1666 var han husmann på Onsker på Røyse, 46 år gammel, og hadde sønnen Torger på halvannet år. Torger Asbjørnsen Solberg på Tyristrand står på en liste over innrullerte i 1699. Han var 44 år og hadde tjent som soldat.⁵⁰ Han ble begravet 30. mai 1720 i Hole, seksti år gammel, uten nærmere stedsangivelse i kirkeboken.

Paal Gjestsen tar over

Paal og svigermoren Aase ble i 1652 trukket for tinget av borgeren Hans Lauridsson på Bragermes for et lån han hadde gitt dem, men de hevdet at de hadde betalt det de skyldte, og saken ble gjenopptatt først i 1662 - hvis det da dreier seg om samme lånet. Paal angis i 1664 å være 46 år, og to år senere 47 år gammel, da med sønnene Mads (10), Anders (6) og Jens (4). Paal står fortsatt i skattematelistene som selveier, men hadde likevel i 1660 tinglyst et pantebrev i gården for 130 daler, utstedt av svigermoren.⁵¹ Mottakerens navn framkommer ikke, men det kan ha vært et kortvarig pant. Paal var trolig utenbygdsfra - navnet Gjest kan ikke sees på Tyristrand eller i Hole på begynnelsen av 1600-tallet.

Etter Mads' død hadde Paal drevet Buresaga sammen med Svend Fjell. I 1665 var de uenige om skattene, da Svend ikke hadde skåret noe dette året. Paal hadde pantet bort sin del av saga til Lage Pederssøn på ni åremål for 98 riksdaler. Pantebrevet var datert 28. august 1664 og 22. mai 1666.⁵² Lage Pederssøn var tidligere fullmektig for fogden Jacob Luth, og bodde på Tyristrand.

Rettssaken i 1666 endte godt for Burefolkets vedkommende, da Niels Gunderssøn ikke maktet å framlegge tilfredsstillende bevis for at Stålhovde hadde ligget til Vesetrud.

Innfløkte eierforhold

Harald Haraldsen er oppført i prestemanntallene 1664 (36 år) og 1666 (44 år gammel) som husmann på Bure, men var ingen tilfeldig person på gården. I 1675 lot han være å møte på

⁴⁸ Statholderskabets Extraktprotokol 1642-52, fol. 157.

⁴⁹ SAKO, EMS sskr, tingbok I-38, fol. 58, og I-40, fol. 39B-40B.

⁵⁰ NRA, Kommanderende General I, rulle 485, innrullerte bønder i Hole og Norderhov 28. nov. 1699. Transkribert av Thorleif Solberg og Tom Larsen, og trykt i *Hringariki* 1/1993, s. 25-30.

⁵¹ SAKO, RH sskr, tingbok I-3, fol. 16B.

⁵² *ibid.*, tingbok I-7, fol. 58B-59.

våpentinget, og kalles da Harald "Buresaug".⁵³ Paal Gjestsen er alltid oppført som enebroker i skatteliste, og matriklene viser at han eide hele gården, men så enkelt er det nok ikke. Harald Haraldsen utstedte 10. juni 1674 et pantebrev på 5 lispund tunge i Bure med bygsel til assistensråd Willum Mecklenburg for 30 riksdaler.⁵⁴ Samme dag pantet Erik Olsen Solum og hans svigersønner, Hans Engbretsen Solum og Torger Hansen Skibrekke i Modum, bort 2½ lispund i gården til assistensråden for 15 riksdaler. Tre dager senere pantsatte Ragnhild og Guri Haraldsdøtre ytterligere 5 lispund i Bure med bygsel for 30 riksdaler. Paal Bure protesterte da de to siste pantene ble tinglyst 5. november. Han hevdet at han hadde kjøpt og tilpantet seg hele gården, og det kunne han framlegge brev på.⁵⁵

Erik Solum var gift med Gunhild Haraldsdatter, og vi ser et mønster: Harald Haraldsen satt med 5 lispund, og de tre Haraldsdøtrene med 2½ lispund hver. Bror arvet det dobbelte av søster, og alt tyder på at disse fire var søsken, som må ha tilhørt den gamle slekten på Bure. Det er overveiende sannsynlig at deres far var gift med en datter av Torger Bure. Partene som de pantet bort utgjør imidlertid samlet 12½ lispund, over halve gården, og det må ha skjedd transaksjoner internt i slekten. Ingen Harald sees på Tyristrand i første halvdel av 1600-tallet. På Fekjær i hovedsognet bodde det i 1620-årene en Harald uten at det skal vektlegges for mye, selv om en sønn av Paal Bure i 1698 overtok nettopp Fekjær. Det kan likevel ikke sees helt bort fra at Aase Bure var gift første gang med Haraldsbarnas far, som i så fall må være død før 1630. Mads Bures to døtre med Aase må i så fall ha vært født etter 1630, og da kan kronologien lett bli anstrengt ettersom den ene av disse giftet seg med Paal Gjestsen allerede rundt 1650. Harald Haraldsen burde i så fall ha overtatt gården rundt 1647 da Mads døde, men trolig var han ikke myndig da. Mest sannsynlig hadde gamle Torger to døtre.

Paal satte seg ikke ned med hendene i fanget. Tolv dager etter at pantebrevene til Harald og hans søstre ble tinglyst, 17. november 1674, pantet han bort hele Bure - ett skippund - til Willum Mecklenburg for 100 riksdaler på to skilling nær. Da brevet noen dager senere skulle tinglyses, kom ikke Harald og søstrene med

innvendinger. Derimot protesterte svogeren Christoffer Hovi, som mente at han eide 15 lispund i gården. Dels hadde hans hustru arvet dette, og noe hadde han selv handlet til seg *som hand sagde at haffue Eldre breffue paa*.⁵⁶

Alt dette synes forvirrende, men Paal fikk åpenbart siste ord om eierspørsmålet, og trolig ble de tidligere transaksjonene kjent ugyldige som følge av papirer han kunne legge fram. Uansett var det Willum Mecklenburg som ble panthaver. Assistensråden døde allerede i 1677, og Gabriel Brun på Bragernes overtok hans gårder på Tyristrand: Bure, Vesetrud og Kol-kinn. Høsten 1681 hadde den nye panthaveren innstevnet en rekke bønder for gjeld og restanser. Paal Bure skyldte nærmere 75 daler, men møtte på tinget og vedgikk gjelden.⁵⁷

Ny Mads og ny Torger på Bure

Så sent som høsten 1690 opplyser Jacob Luth at han vil stevne Paal Bure til tinget som vitne i en åstedssak i Skjærdalen, men Paal var ikke til stede under denne saken.⁵⁸ Eldstesønnen Mads Paalsen hadde da tatt over gården. En annen sønn, Jens, overtok Kolbjørnrud, og i 1692 ble det ført vitnemål på tinget om at han og broren Mads Bure hadde mishandlet Anne Larsdatter i hennes eget hus på Kolbjørnrud.⁵⁹ Yngstesønnen Fredrik nevnes i et militærmanntall fra 1697 over yngre menn som ikke hadde vært i tjeneste. Han var 24 år og i tjeneste hos Gabriel Brun på Fjell bruk i Modum,⁶⁰ og kom året etter til Fekjær i Hole ved å gifte seg med datteren på gården. Han har en omfattende etterslekt. I samme manntall finner vi enkesønnene og brødrene Harald og Torger Haraldssønner på husmannsplassen Bakken under Bure, 21 og 20 år gamle. Dessuten var det en gift husmann under gården, den 26-årige Hans Jensen, som også var i tjeneste hos Gabriel Brun.

Yngstebroren Torger skulle snart overta en del av gården, og Harald fortsatte å bo på Bakken til tross for at han var eldst. I 1706 kalles han tjener for Mathias Brunsdorph på Strømsø, og framsatte krav i boet etter Hans Berggarden.⁶¹ Noen vanlig husmann var Harald ikke, det ser vi da han det ble skiftet etter ham 8. ap-

⁵³ *ibid.*, tingbok I-11, fol. 92B.

⁵⁴ *ibid.*, tingbok II-3, fol. 13B.

⁵⁵ *ibid.*, fol. 30.

⁵⁶ *ibid.*, fol. 32.

⁵⁷ SAKO, RH sskr, tingbok II-9, fol. 70.

⁵⁸ *ibid.*, tingbok I-21, fol. 72B.

⁵⁹ *ibid.*, tingbok I-22, fol. 27.

⁶⁰ NRA, Kommanderende General I, Opplandske infanteriregiment, rulle 1697. Transkribert av Thorleif Solberg og trykt i *Hringariki* 1/2001, s. 42-48.

⁶¹ SAKO, RH sskr, skifteprotokoll 4, fol. 138.

ril 1710 på Bakken. Han var gift med gårdmannsdatteren Kari Tollevsdatter fra Søre Gjesval i hovedsognet, og selv om boet bare gikk med fem daler i overskudd, hadde de både hest, åtte kyr og tre sauer. De hadde barna Henrik, Knut og Mari, alle umyndige.⁶² Kari Tollevsdatter giftet seg igjen med Engebret Olsen og flyttet til Ørud i Modum,⁶³ der det ble skiftet etter henne i 1732.⁶⁴ I dette ekteskapet hadde hun datteren Kari Engebretsdatter, som ble gift med Anders Gudbrandsen Ørud.

Kari Tollevsdatters barn med Harald slo seg også ned i Modum:

1. Henrik Haraldsen Flannum/Brones/Drolsum, født ca 1704, død 1762

g. Eli Auensdatter

2. Knut Haraldsen Brones

g. Guri Gudbrandsdatter Flannum

3. Mari Haraldsdatter

g. Per Jensen Rud

Mads Paalsen står fortsatt som enebroker inntil Cathrine, Gabriel Bruns enke, 15. august 1707 gir Torger feste på halve Bure.⁶⁵ Torgers kone, Anne Klemetsdatter, var tidligere gift med Paal Olsen på Ås i Modum.⁶⁶ I skoskatten 1711 ser vi at Mads hadde hustru og tre barn, mens Torger og kona hadde to sønner. Kristi himmelfartsdag 1720 druknet syv mennesker på fjorden, blant dem Paal Torgersen Bure, åpenbart en sønn av Torger. En Harald Torgersen uten stedsangivelse døde i 1735 i Hole, 23 år gammel, om nå også dette kan være Torgers sønn.

Mads Bure kom 25. oktober 1713 på tinget. Han sa seg 64 år gammel, men visste ikke annet enn at Knutelva (åpenbart Henoa) var dele mellom Tyristrand og Modum.⁶⁷ Om den oppgitte alderen stemmer, skulle han være født rundt 1649, mens han ifølge manntallet 1666 skulle være ti år gammel. Nå var ikke folk alltid like sikre på hvor gamle de var, men vel så sannsynlig ble det oppgitt for lav alder i 1666 av frykt for soldatutskrivning.

Mads Bure blir deretter borte i kildene. Han er sannsynligvis identisk med Mads Paalsen, som ble begravet høsten 1734 i Hole.

Et mistenkelig dødsfall

Gudbrand Taraldsen, sønn av Tarald Olsen Solberg, nevnes fra 1714 på Bure.⁶⁸ Han var gift med Sofia Madsdatter, og var etter alt å dømme Mads Paalsens svigersønn. Det ser ikke ut til at de hadde barn. I tiendemanntallet 1720 står Gudbrand sammen med Torger som bruker av Bure. Før 1720 kom også Ole Andersen til gården, men han kalles Ole Andersen Bakken i en gjeldssak i 1720, og bodde mest trolig på Burebakken.⁶⁹ Likevel er det i 1723 Ole og Torger - ikke Gudbrand Taraldsen - som er oppført som brukere. Gudbrand døde under uklare omstendigheter under et drikkelag nattetider på Fjerdingstad i Øvre Eiker i 1724. Johannes Sjursen Hovi var mistenkt for å ha mishandlet Gudbrand, og Tarald Solberg tok initiativet til et vitneavhør høsten etter.⁷⁰

Ryktene fortsatte å svirre, og så sent som våren 1730 ble det holdt vitneavhør som førte til at Johannes ble beordret pågrepet. Dette medførte at han rømte til Sverige. Året etter, 2. mai 1731, vitnet broren Ole Sjursen, som da bodde på Røysing i Norderhov, om at han hadde hørt et bygderykte om at Johannes skulle ha vært Gudbrands banemann. Han hadde konfrontert Johannes med dette, men broren hadde nektet. Ole ble spurt om han hadde holdt Johannes skjult, men Ole avviste dette, og han hadde heller ikke bedt noen å følge broren til Sverige.⁷¹ Den bortrømte Johannes dukket opp på tinget 31. august samme år,⁷² men det ser ikke ut som noe mer ble gjort i saken.

De siste av den gamle Bure-slekten

Torger Haraldsen døde i 1747, og skifte fant sted 4. november 1747. Anne Klemetsdatter var stadig i live, og de hadde sønnen Christoffer og datteren Dordi, som var gift med Tollev Eriksen Kastet under Grefsrud. Boet gikk i minus, og det ble ingen arv.

Anne Klemetsdatter holdt fortsatt til på Bure da hun ble begravet midfastesøndag 1752, angitt 84 år gammel. Torger Haraldsen og hans barn skulle bli de siste av den eldste slekten på Bure.

⁶² *ibid.*, fol. 219.

⁶³ Gårdshistorien for Hole har Kari Tollevsdatter gift med Engebret Olsen *Rud*, og gårdsnavnet er følgelig mistydet i skiftet av 4. oktober 1719 etter hennes far, Tollev Olsen på Søre Gjesval i Hole, jf SAKO, RH sskr, skifteprotokoll 7, fol. 216.

⁶⁴ *ibid.*, fol. 218.

⁶⁵ SAKO, RH sskr, skifteprotokoll 2, fol. 151.

⁶⁶ SAKO, EMS sskr, skifteprotokoll 2, fol. 136.

⁶⁷ *ibid.*, tingbok I-26, fol. 82.

⁶⁸ *ibid.*, tingbok I-27, fol. 38.

⁶⁹ *ibid.*, tingbok I-29, fol. 162. Det ble skiftet etter Ole Andersen 15. mars 1743 på Bure. Han etterlot seg enken Siri Olsdatter og to døtre: Anne, som var gift med Tord Olsen Nakkerud, og den fjortenårige Siri. Boet var fallitt, jf SAKO, RH sskr, skifteprotokoll 13, fol. 552.

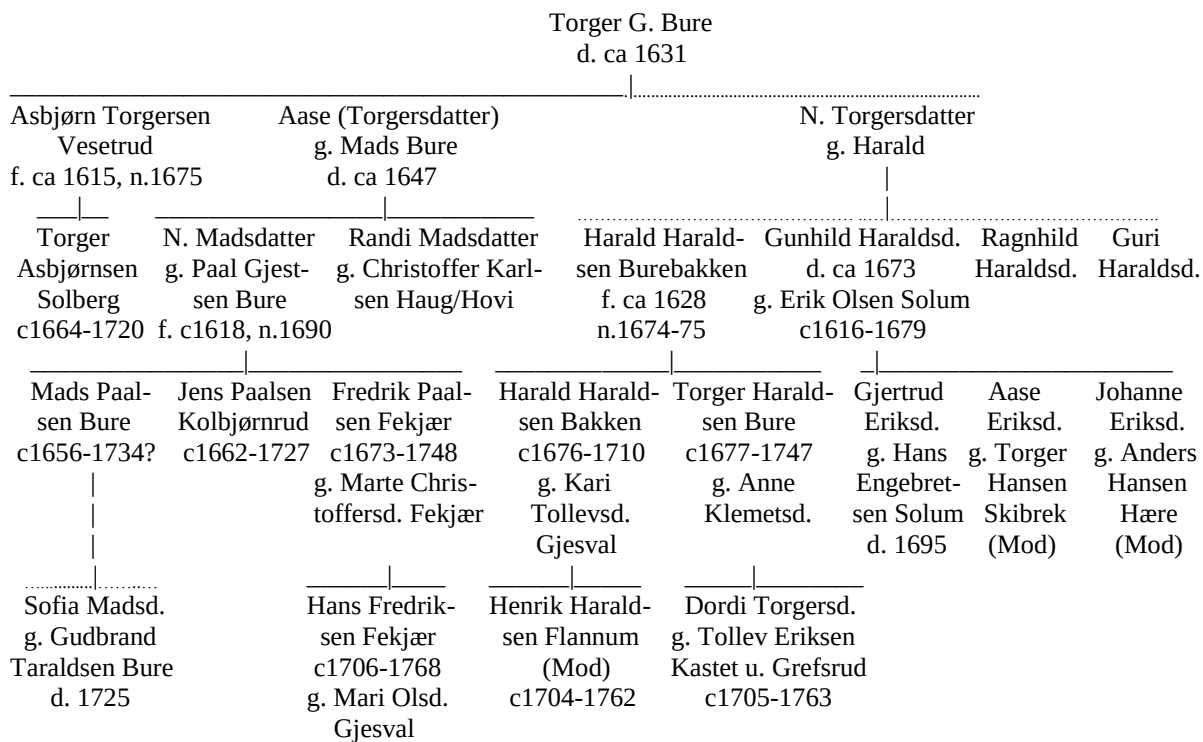
⁷⁰ SAKO, RH sskr, tingbok I-31, fol. 25ff.

⁷¹ *ibid.*, tingbok I-32, fol. 191b.

⁷² *ibid.*, fol. 202.

En slektsoversikt

En slektslinje for folket på Bure kan ikke tegnes opp med full sikkerhet for de to eldste ledene, selv om også de anses som overveiende sannsynlige:

Litteratur

Høyendahl, Sten: Leiermålslistre fra 1660-årene - en kilde til personkunnskap. *Genealogen. Medlemsblad for Norsk Slektshistorisk Forening*, 2/2009, s. 6-15.

Rian, Øystein: Det store samrøret. Embetskjøpmennene på 1600-tallet mellom fyrstestat og under-såtter. *Heimen. Tidsskrift for lokal og regional historie*, nr 4/2007, s. 293-310.

Trykte kilder

Statholderskabets Extraktprotokol af Supplicationer og Resolutioner 1642-52. Første bind (Christiania 1896-1901). Udgivet fra det norske Rigsarkiv.

Tingbok for Ringerike VII 1666 (2001). Transkripsjon ved Jens Petter Nielsen. Utgitt av slektshistorie-gruppa i Ringerike Historielag.

Rettssaken om Stålhovde

Høsten 1666 ble retten satt ved Buresaga, da borgeren Niels Gunderssøn hadde reist sak mot Paal Bure og Lage Pederssøn. Mannen fra Bragernes hadde noen år tidligere pantet til seg bygselparten på 10 lispund i Vesetrud. Han mente nå at Buresaga lå ved Stålhovde, og følgelig på Vesetruds grunn. Saken inneholder utallige person- og slektsopplysninger fra Tyristrand og Modum, helt tilbake til begynnelsen av 1600-tallet. Andreas Lagesens *Ringerikske slekter* omfatter gårdene på Tyristrand, men tar med få unntak utgangspunkt først i begynnelsen av 1700-tallet. Gårdshistorien for området er følgelig nokså upløyet mark. Det er derfor interessant at det i denne rettssaken framkommer en rekke lite kjente detaljer, ikke bare om Bure og Vesetrud, men også om flere av nabo-gårdene. Det gis også spredte personopplysninger om bønder på Modum.

Det ble under rettssaken framlagt to jordebøker fra 1620-årene som bekreftet Vesetruds rett i Stålhovde, og åttiåringen Nils Stiksrud kunne bevitne at Hans Eggertssøn i sin fogdetid hadde hevdet det samme med bakgrunn i disse bøkene. Likevel vitnet flere gamle mennesker under rettssaken om at Buresaga lå til Bure. Også den unge Lars Vesetrud kunne -

sikkert til stor ergrelse for Niels Gunderssøn - fortelle at hans far hadde frarådet prosess, da det sto en delestein midt i åsen. Niels Gunderssøn tapte saken, men domsmennene antok at avgjørelsen ville bli anket til høyere rettsinstans. Lagtingsprotokollene for Christiania har en lang lakune på midten av 1600-tallet, og vi vet derfor ikke om saken ble ført for lagtinget.

Rettssaken om Stålhovde er vel verdt et nærmere studium. Den er gjengitt i original språkdrakt av Jens Petter Nielsen i *Ringerike Slekts-historielags* utgave. Skriften i tingboken er mildt sagt problematisk, og Nielsen må avgjort ha hatt sine prøvelser underveis. Mannen som har ført pennen, åpenbart sorenskriver Thomas Thomassøn som døde rundt 1668, har ikke hatt noen god flyt i språket, og selv i trykt versjon kan meningen til tider være tung å fordøye. Jeg har derfor valgt å bruke en del plass på å gjengi saken i normal språkdrakt, og retter også opp enkelte punkter der jeg er uenig i Nielsens tolkning. Jeg anser meg selv for å ha godt grep på 1600-tallets uttrykksmåter, men språkføringen her er så snirklete og ulogisk at jeg flere steder er usikker på om jeg har tolket meningen rett. Særlig er det avsluttende referatet med domsavsigelsen problematisk.

ÅSTEDSSAK 9. OKTOBER 1666 VED BURESAGA PÅ TYRISTRAND

Den 9. oktober er rettergang holdt ved Buresaga⁷³ mellom Niels Gunderssøn og Paal Bure og Lage Pederssøn etter en rikens stevning datert Akershus 27. juli 1666 om Vesetruds eiendeler, i overvær av kongelig majestets bygdelenmann Sjur Mo, samt (*lagrettemennene*) Knut Ullern, Lars Onsaker, Ole By, Gudbrand Gomnes, Baard Fjellstad, Johannes Svarstad, Christoffer Gomnes, Christen Gomnes, Sjur Solberg, Christen Hovi og / Christen Hollerud / Jon Søhol.

Niels Gunderssøn oppgir at den saga det strides om ligger på Vesetruds eiendeler, og det vil han bevise. Han vil også framlegge bevis om de bråter som er hogd.

Nils Stiksrud, en mann på åtti år, prøver uten å avlegge ed at da Hans Eggertssøn⁷⁴ var fogd og hadde stevnet Mads Bure til tinge om saga, var Nils inne hos ham på Hamnor der Lisbet nå bor. Den morgenen de skulle i retten hadde Hans Eggertssøn gått på golvet med en bok i hånden og sagt at her er beviset i saken mellom meg og Mads Bure. Så leste han fra boken at kongen har bygselen over hele Vesetrud og at presten på Modum tar halv landskyld, og under Vesetrud ligger ødeplassen Stålhovde for samme leie og landskyld. Nils Stiksrud sier også at dette stedet er blitt kalt Stålhovde så lenge han

⁷³ Nielsen har brukt navnet Påbunnsaga ettersom innførselen i tingboken kan leses som *paabund Saugen*, mens jeg mener at det skal være *paa burud Saugen*, altså på Buresaga.

⁷⁴ Hans Eggertssøn Stockfleth (ca 1600-1664), trolig født i Haderslev, Danmark. Til Norge ca 1628, fogd 1628-29 på Hadeland, 1629-36 i Gudbrandsdalen og 1636-42 i Buskerud og Hallingdal fogderi. Utnevnt 1643 til borgermester i Christiania. Hans Eggertssøn var beryktet for å ta bestikkelser av bønder som fryktet at han ville sette opp landskylden på gårdene deres. Se f eks Rian (2007), s. 298-302.

har bodd på Stiksrud, et halvt hundre år. Han sa også at Torger Madsen Bure den gang som nå brukte Stålhovde.

Rønnaug som holder til på Leirskallen på Modum, og som tidligere har bodd på Vesetrud, prøver de samme ord som Nils Stiksrud. Niels Gunderssøn spør om hun holdt seg ”her Neder till” (*vel til det om-
tvistede området i Stålhovde*), og hun svarte at hun holdt seg til dette, mens Mads Bure holdt henne derfra (A).

Gjurd Hellum (*i Modum*) prøver at førti år tidligere bodde en kvinne, Guri Iversdatter, på Hellum.⁷⁵ Hun hadde sagt ham at Fjell (*i Modum*) og Vesetrud sammen hadde almenbroen, som går over Bure-
elva.

Engebret Åmot (*i Modum*) prøver at hans værfar, Villik (*Vigleik*) Åmot, 26 år tidligere har sagt ham at delet som ligger på åsen ved Vesetrud skiller eiendelene mellom Bure og Vesetrud, og dette skal han vise for retten. Engebret fortalte også at en sandbekk skiller Stålhovde, Solum og Vesetrud.⁷⁶

Lars Ås (*i Modum*) prøver at han 35 år tidligere bodde på Berggarden, og da bodde en mann på Vesetrud som het Erik, og han trettet alltid med Mads Bure om Stålhovde. Siden dro Erik Vesetrud ut og bygde sager for borgermester Hans Eggertssøn ved kongens bruk, og da han kom hjem igjen, sa han til sin kvinne at borgermesteren nå hadde lovt ham at Stålhovde skulle komme under Vesetrud igjen, slik det hadde vært i alle tider. Lars forteller også at han brukte master med Mads Bure og Lars Hennoa (*i Modum*), og i Berggardens skog hogg de til Åmothengslet. Truls Lauridssøn⁷⁷ og Laurids Hanssøn hadde satt sitt merke på samme ved. De skulle selv hente veden ved Åmothengslet, da tok Hans Eggertssøn først fra dem to tylfter som han la i et skip på Bragernes, og da Truls Lauridssøn fikk vite det, sendte han sin dreng Rasmus jyde for å be dem forklare om de hadde levert noe ved som tilkom ham av deres felles bruk. Da fulgtes de ned til Bragernes, og da hadde borgermesteren tatt to tylfter ved på Mads Bures vegne, men Lars visste hvorfor det var slik. Han hadde hørt folk si at de på Fjell hadde gitt dem på Vesetrud ett pund smør for leie av havn for deres fe, som gikk der i havnen (?) og i Stålhovde.

Truls Disen (*i Modum*) prøver at førti år tidligere gikk han og hans far til ham (!) og spurte om de ikke kunne anlegge sag på nordsiden, og om hvem som eide dette, da sa han at de på Bure påberoper seg dette, mens de rette folk var på Vesetrud, som forsto seg slått, så gikk det vel tilbake igjen (B).

Svend Fjell (*på Røyse*) sier at han er medeier i saga, og derfor vil holde seg til det etter sin hjemmel som han har fått frakjent dem etter lov og dom. Til dette svarer Niels Gunderssøn at Svend Fjell vil nå bevise med riktige brev og hans adkomst til samme sager og eiendeler, til Stålhovde som Svend mener er Vesetruds eiendeler. Til dette sier Svend Fjell at når han blir lovlig stevnet og kallet, vil han svare. Paal Bure bekjenner at mannen eide den halve part før han selv og hans kvinne er kommet til denne.

Jon Kolkinn prøver at den mann som bodde på gården før ham het Torsten, en gammel, bedaget mann. Torsten hadde fortalt ham at Stålhovde ligger til Bure og skiller i Sandbekken mot Solum (C).

Erik Solum prøver at en gammel kvinne som bodde før ham på Solum het Ingeborg, og hun hadde sammen med sin ektemann oppryddet gården. Hun hadde sagt at oppsitteren på Vesetrud het Hollik, og at han hadde ryddet en bråte i Stålhovde. En gang Hollik og Torger Bure satt og drakk sammen, sa

⁷⁵ Av fogderegnskapene 1628/29 for Modum ser vi at Gjurd Rolvsen og Jakob Hellum betalte førstetake av hver sin part av Hellum, da Iver Hellums enke døde. Den nevnte Guri Iversdatter var åpenbart datter av den avdøde bonden på Hellum. Gjurd Rolvsen (64 år) brukte i 1666 Hellum, og hadde sønnen Rolv Gjurdson rytter (26). Gjurd Hellum var sønn av Rolv Helse (Hilsen), og hans søsken var Mons Rolvsen Bråten i Modum og to søstre som var gift med Ole Tomassen og Ole Gulsen, som holdt til på Ringerike, jf SAKO, EMS sskr, tingbok I-26, fol. 117B og 92B. Ingen av disse opplysningene er inntatt i gårds-
historien for Modum.

⁷⁶ I 1666 var Engebret Olsen på Åmot 56 år gammel, og hadde sønnene Ole (10) og Villik (8). I gårdshistorien er det antatt at Engebret var Villik Åmots svigersønn, og dette bekreftes da også av Engebrets vitneutsagn. En åstedssak 14. juni 1686 på Modum gir ellers flere opplysninger om folket på Åmot. Villik Åmot hadde datteren Kirsti Villiksdatter Svenby. Gunder Fingarsen Øvreby (58 år) fortalte at Villik var hans bestefar, og Villik hadde sagt at Rolv Helse var hans bror, jf EMS sskr, ting-
bok I-51, fol. 27B.

⁷⁷ Truls Lauridssøn (død 1640), opprinnelig fra Temte i Eiker. Borger i Christiania, bosatt på Bragernes. Eier av sager ved Hønefossen. Gift med Anne Guttormsdatter fra Østre Hamnor i Hole; far til borgeren Guttorm Trulssøn på Bragernes.

Torger: Du rydder meg for nær. Det er mitt, sa Hollik, men da sa Torger at han skulle vise ham brev og beskaftenheter. Har du noen brev, sa Hollik, da har du selv laget dem. Da stevnet Torger ham for tinget, og Hollik måtte bøte to tønner tjære for sin munn. Erik forteller at han har bodd her nå 46 år, og i den tiden har Stålhovde ligget under Bure, og eiendelene grenser mot Bure i Sandbekken. Han vet også godt at Mads Bure hadde trettet med borgermesteren om Stålhovde, der Erik bodde.

Jon Bøen (*i Modum*), 50 år gammel, forteller at Stålhovde har ligget under Bure, og at de på Bure har tilholdt seg Stålhovde. Hans kvinne er kjent med at de på Fjell hadde leid fehavn av dem på Vesetrud (D), og hans kvinne er oppfødt på Fjell (D) og Stålhovde.

Hans "Thorberch" prøver at han var med da den første saga på denne siden ble oppbygd av Mads Bure, Auen Drolsum og Eilev Tveiten (*begge i Modum*), og da saga på det nærmeste var oppbygd, kom fogden Hans Eggertsson og spurte hvilken hjemmel de hadde til å bygge opp saga. Da hadde de sagt at Mads Bure var deres hjemmelsmann. Eilev Tveiten og Auen Drolsum hadde straks gått fra saga og skar ikke noe her, ettersom Hans Eggertsson påberopte seg denne.

Christoffer Tveiten prøver de samme ord etter hans far, og forteller at hans far Eilev Tveiten har sagt at ettersom Mads Bure ikke kunne hjemle dem grunn, og fordi saga var bygd på Stålhovdes eiendeler, måtte de gå fra saga og fikk ikke noe for arbeidet (E).

Niels Gunderssøn kommer med sitt skriftlige innlegg, datert "Jelumb" (*Gjellum?*) 9. oktober (?) under hans egen hånd, der han mener at den omtvistede saga med eiendom nå som før med åvirke bør ligge under Vesetrud, og at han selv bør tilkjennes kost og tæring. Det blir også framlagt en gammel jordebok etter salige Christen Lagessøn,⁷⁸ dog uten underskrift med egen hånd. Vesetrud står her med skyld på 8 lispund malt med Stålhovde som underliggende bruk: 1 ort i foring, 4 album i visøre og 1 skilling i leidang: Modum prestebol, 8 lispund. Kongen har for 1621 bygselen, og for 1625 er det gitt 1 ort. Det er på adskillige steder i jordebokens marg antegnet med mannens (*Mads'?*) egen hånd, etter Niels Gunderssøns angivelse av at det var hans hånd.

Mot dette fører Lage Pederssøn og Paal Bure følgende vitneprov:

Ole Nakkerud prøver at hans far, Helge Nakkerud, leide et skogstykke av Torger Bure som han også vil framvise for retten. Hans far hadde førti år tidligere gitt en halv daler for skogen, og samme spire-skog ligger i Stålhovde.

Lars Vesetrud prøver at tolv år tidligere, da han kom til gården, tenkte han på å gå til sak om Stålhovde, og Christen Lagessøn hadde bedt ham om å gjøre det. Da hadde hans far sagt ham at han helst ikke burde snakke om det, da det står en delestein midt i åsen, men Lars vet ikke selv hvor den sto. Da går Bure opp i røysa nord i gården.

Asbjørn Vesetrud er i slekt med Paal Bure, og hans prov kan ikke tillegges vekt.

Aase Tanberg, femti år gammel, prøver at hennes salige far Hollik bodde på Vesetrud, hvor hun også er oppfødt. Da påberopte Torger Bure seg Stålhovde, og hennes far hadde da sagt at Torger eide dette.

I retten innlegges et gammelt papirbrev av 20. dag jul 1616, skrevet etter anmodning av Torger Bure, der det framgår at alle brev om Stålhovde var gått tapt ved en ildebrann. Under samme brev er det seks segl. Niels Gunderssøn mener at brevet ikke var skrevet på lovlig måte, men burde vært tinglyst, og at det ikke bør være ham til hinder i hans prosess.

Paal Bure sier at de prov som Niels Gunderssøn i dag hadde ført mest er avindsprov. Niels Gunderssøn forlanger at dette måtte innføres, og at Paal i samsvar med loven må bevise slike beskyldninger.

⁷⁸ Christen Lagessøn ble i 1624 kongelig bestaltet fogd på Buskerud, og var også en kort tid lagmann i Fredrikstad. Han bodde på Kjølstad i Modum, og er mest kjent som eier av et betydelig jordegods.

ÅSTEDSSAK 10. OKTOBER 1666 VED BURESAGA PÅ TYRISTRAND

Den 10. oktober er atter rettergang holdt ved samme sag, og tidligere nevnte vitner eksamineres. Da forteller Ragnhild Anundsdatter⁷⁹ (A) ytterligere om deres fe, mens om hogst og havn vet hun ikke noe, ikke annet enn at hennes fe gikk kløv mot kløv mot hverandre, og at Mads Bure kom med trusler om dette.

B (*Truls Disen*) forteller at hans far, Auen Drolsum, har sagt ham at det går en bekk mellom Stiksrud og Vesetrud som skjærer ned til Fjellsbrua, og at dette er rette dele.

C (*Jon Kolkinn*) forteller at Erik, som tidligere hadde bodd på Vesetrud, hadde sagt ham at Stålhovde ligger til Vesetrud og går ned i elva. Selv er han femti år gammel og oppfødt på Svenby (*i Modum*) en fjerding herfra.⁸⁰ Han kan ikke annet minnes enn at Stålhovde jo i så lang tid har ligget under Bure i hevd. Ellers er det alltid snakket om at de ville tilegne seg det, og at de ikke var kommet videre med dette. Mot dette sier Niels Gunderssøn at han med to vitner skal bevise at denne mannen tidligere har sagt noe helt annet.

D (*Jon Bøen*) forklarer at bekken som går... Vitneprov avbrytes ettersom mannen nå er drukken, og ikke vet annet enn det han dagen før hadde fortalt.

E (*Christoffer Tveiten*) forklarer at så lenge Hans Eggertssøn var fogd, hadde Mads Bure og andre ikke skåret noe på saga, og denne lå ubrukt inntil Hans Eggertssøn hadde forlatt fogderiet. Da tok Svend Fjell og Mads Bure den opp igjen. Niels Gunderssøns prov er riktig avlagt ved høyeste ed, og de har ikke annet å vitne om enn det som allerede er fortalt.

F har sagt at han eier det.⁸¹ Niels Gunderssøn spør Paal Bure og Lage Pederssøn om de har noen brev, dommer eller vitneprov som kan bevise deres eiendomsrett til Stålhovde, andre enn dem som nå er framlagt i retten, og om de i så fall vil framvise dette til etterretning.

Til dette svarer Paal Bure at han holder seg til at Stålhovde har fulgt hans formenn på gården i fjerde ledd. Niels Gunderssøn har denne gang ikke noe å framlegge i retten for sine motparter.

Denne omtvistede sak er tatt opp til Frøyshov tingstue seks ukers dag etter stevningens irtteleggelse, og partene skal til den tid ha inngitt i retten det som kan bidra til å opplyse saken. Til samme tid skal også Lage Pederssøns og Paal Bures vitneprov møte, og de skal ta med brev, for at det kan avgjøres om vitnene må tas i ed. Da gås saken som rett er, den 20. november.

OPPSETTELSESTING 20. NOVEMBER 1666

Den 20. november er holdt ting etter oppsettelse av åstedssaken. Partene er Niels Gunderssøn, Paal Bure og Lage Pederssøn, i overvær av kongelig bygdelensmann Trond Stadum og etterfølgende tolv menn: Sjur Mo, Christoffer Gomnes, Gudbrand Gomnes, Jon Søhol, Christen Hovi, Christen Gomnes, Johannes Svarstad, Lars Onsaker, Sjur Solberg / Jon Søhol / Knut Ullern, Ole By. Baard Fjellstad er syk.

Niels Gunderssøn og hans motparter framlegger en jordebok underskrevet av Jørgen Jørgenssøn,⁸² den tid kongelig fogd over Buskerud fogderi, likelydende med forrige jordebok som vedrører 1621, 1623 og 1624. Lage Pederssøn fører som vitne Sjur Veksal, som prøver uten ed at han er født på Stiksrud og oppvokst der i seksten år. Etter å ha vært noen år i Soknedalen og på Modum, bodde han fem år på

⁷⁹ Ragnhilds farsnavn er svært slurvet skrevet i tingboken, og kan tolkes i annen retning. Det dreier seg om samme kvinne som i første vitneavhør kalles *Rönhovi*, Rønnaug, og som bodde på Leirskallen i Modum.

⁸⁰ Jon Sjursen Kolkinn var femti år gammel i 1666, og det ble 21. januar 1680 skiftet etter ham og kona Marte Østensdatter. De hadde ingen barn. Jons bror var Anders Sjursen på Kongsberg, og dennes kone Ingeborg Jømsdatter møtte for ham. For søsteren Anne Sjursdatter Egge møtte hennes sønn, Johannes Egge. Jon Kolkinn og hans søsken var utvilsomt barn av Sjur som brukte Svenby i Modum mellom 1617 og 1645. Ingen av Sjur Svenbys barn er kjent ifølge gårdshistorien for Modum. Av skiftet framgår også at Anne Persdatter, Jons faster, hadde tjent i atten år på Kolkinn uten lønn.

⁸¹ Ingen personer står avmerket med F i de tidligere vitneavhørene. Trolig siktes det til Paal Bure.

⁸² Jørgen Jørgenssøn var i begynnelsen av 1620-årene fogd over Buskerud.

Svensrud,⁸³ tolv år på Skamarka⁸⁴ og tre år på Midt-Haug, da minnes han ikke annet enn at Stålhovde har ligget under Bure som Torger og Mads da brukte. Hans far bodde også på Stiksrud, og han ba Torger Bure om lov til å hogge ved og beite nede i Stålhovde. Mer hadde han ikke å prove. Han er seksti år gammel.

Hellik Algotsen prover uten ed at hans far bodde på Berggarden i ti eller tolv år, og selv bodde han der syv eller åtte år, og han har alltid siden vært her på Ringerike. De på Vesetrud har aldri påberopt seg land nede ved elva, men derimot en slått like opp i Stålhovde, og denne ligger til Vesetrud, mens den nedre delen av Stålhovde ligger til Bure. Mannen er nitti år gammel.

Til dette svarer Niels Gunderssøn at han mener disse provene ikke kan frata Vesetrud gårdens eien- dom, slik det framgår av den gamle jordeboken. Deretter følger hans skriftlige innlegg, datert Frøys- hov 20. november samme år, i tre poster som videre skal forklares i dommen.

Lage Pederssøns innlegg blir opplest, men ettersom Hans Eggertssøn i sin tid ikke hadde kommet noen vei med dette, mistet han det [Omsider sa Niels Gunderssøn etter Lars Ås' prov]. Niels Gunderssøn sier det samme som i innlegget som er innført i dommen.

Dom: Niels Gunderssøn har ikke med selvvitnede, upartiske prov etter loven eller med rette odelsbrev bevist at Stålhovde ligger under Vesetrud, utenom den framlagte jordeboken som er 44 år gammel. Det er ikke oppebåret skatt og rettigheter siden den tid av etterfølgende fogder, og Vesetruds besitter har ikke mottatt noe av Torger Madsen Bure før godset nå er skiftet fra kronen. Saksøkeren har hevdet at godset er langt mindre lovlig skaffet til veie ved dom på tinget før det nå er kommet i tredjemanns gren, som odelsbalkens 1. kapittel 3. vers kaller odelshevd.

Plassen bør som før ligge under Bure, mens hevden skal stå urørt. Ettersom saken formodes å bli bragt inn for høyere domstol, blir spørsmålet om kost og tæring foreløpig stilt i ro, da går saken *derom huis Ret er*.

⁸³ Nielsen har skrevet *Stiesrud* for Stiksrud, men det står utvilsomt *Suesrud* for Svensrud.

⁸⁴ Nielsen har skrevet at Sjur Veksal bodde ti år på Skamarka, men det rette er tolv år.

Harald Hen i Ådalen - født på Nærstad i Haug

I min artikkel "Somdalen i Ådalen nok en gang" (*Hringariki* 2/2009) har jeg stilt spørsmål om Harald Hen, som i skattelistene fra 1612 til 1619 står som oppsitter på Hen i Ådalen, kan være sønn av den tidligere brukeren Christoffer Svendsen og far til Per Haraldsen Follum i Norderhov.

av Sten Høyendahl

Thorleif Solberg har i sin artikkel om Henslekten (*Ringerike* 1986) antydnet at Harald Hen kan være identisk med Harald Gudbrandsen Auren i Haug, far til Gudbrand Haraldsen som fra rundt 1620 brukte Hen. Nå viser det seg at hverken Solberg eller jeg har truffet blink. Av en tingbokinnførsel fra 1674 får vi nemlig kjennskap til Harald Hens bakgrunn - vi skal til Nærstad og Færden i Haug.

Forhandlinger to mannsaldre tilbake

I en åstedssak 26. november 1674 mellom Hen og Grønvoll vitnet den over åtti år gamle Jøran Christoffersdatter om at Harald Hen mange år tidligere hadde oppsøkt hennes far, Christoffer Semmen, og at de da hadde sendt bud etter Haaken Grønvoll. Harald Hen hadde spurt Haaken om han fikk bygge seter i Grønvolls skog, men det ville ikke Haaken tillate, selv om Harald foreslo at begge gårdene kunne setre der.

Harald Hen hadde også sagt at om han overlevde sin far, ville han flytte til Færden. Han var følgelig gårdmannssønn fra Færden i Haug, og reiste i 1617 tilbake til Færden, noe før enn tidligere antatt. Laurids Lauridsson på Bragerne, en av partene i 1674-saken, gjorde da også et stort nummer av Haralds ord om å overta Færden.

Fra Ådalen til Haug

Harald Hen overtok altså Færden etter faren Engebret Nilsen, og alle tidligere spekulasjoner om hans identitet kan dermed legges døde. Fogderegnskapene 1617/18 forteller at Engebret var gammel og skrøpelig og brukte halve gården, mens sønnen Harald bygset den andre halvdelen. Det samme gjentas i fogderegnskapene 1620/21, men så hører vi ikke mer om Engebret. Hen og Færden ligger såpass langt

fra hverandre at han neppe kunne bruke begge gårdene på samme tid.

At Harald så sent som i bygningsskatten 1619 står som bruker av Hen, skyldes nok at denne listen ikke var ajourført, og han har åpenbart flyttet fra Hen et par år tidligere. Møtet mellom Harald Hen og Haaken Grønvoll har etter alt å dømme funnet sted rundt 1615.

Harald Engebretsen satt på Færden til langt ut i 1650-årene. Nærstad-folket hadde 19. april 1653 innstevnet Ole Egge for tinget fordi han hadde satt opp en risgard på deres eiendom. Harald kunne da fortelle at han var rundt åtti år gammel og født på Nærstad, og at hans far hadde brukt det omtvistede stedet. Ole Ve kunne minnes nær åtti år tilbake, og husket at Harald Færdens far hadde ryddet bråte her uten innsigelser.

Handel om Færden og Nærstad

Et byttebrev fra 1601 og to provsbrev fra mai 1653 ble tinglyst 14. mars 1707 på Tanberg i Norderhov. Det eldste brevet er datert 8. september 1601, og viser til at Engebret Nilsen Nærstad og Simen Bentsen Færden tidligere hadde byttet sine odelsgårder med hverandre. De var nå kommet på andre tanker, og Engebret flyttet igjen inn på Færden mens Simen overtok Nærstad. Av brevet framgår også at Engebret var gift med Marit Larsdatter. Thorleif Solberg har i sin artikkel "Fra noen skifter i Haug anneks til Norderhov prestegjeld" (*Hringariki* 2/1999) sett på Harald Engebretsen Færdens slekt, både i oppad- og nedadstigende linje - men var da ikke klar over at han var identisk med Harald Hen.

I landskatten 1612 finner vi - i samsvar med byttebrevet - Engebret som oppsitter på Færden og Simen på Nærstad. Simen Færden er nevnt i jordeboken 1595 for Hadelands fogderi. Dette innebærer at gårdbyttet mellom Færden og Nærstad må ha skjedd tidligere enn 1595. Fogderegnskapene 1599/1600 viser at Simen Færden betalte 1½ daler i holding for 15 lispund krongods, mens Engebret Nærstad måtte ut med en mark for en sau. Ut fra Harald Færdens utsagn i 1653 må Engebret Nilsen ha brukt Nærstad i 1570-årene.

Vi kjenner flere tidligere brukere på Færden. Svært mye taler for at Engebret Nilsen var sønn av Nils Færden (nevnt 1557), og Gud-

bjørg Færden (nevnt 1560) var trolig enke etter Nils. Når vi så i gjengjerdene 1528 støter på en ny Engebret, har vi mest sannsynlig en slektslinje tilbake til senmiddelalderen - men noe fullgodt bevis for dette har vi selvsagt ikke.

Odelsskjøter fra 1601 og provsbrev fra 1653 er slett ikke hverdagskost på Ringerike. Originallene er åpenbart gått tapt, og avskriftene fra panteboken i 1707 gjengis derfor her i sin helhet:

Kiendis ieg Engebret Nielsen nu boendis paa Nærstad paa Ringerige udj dette mit obne brev at ieg med min fri villie saa og med min hustrue Marit Laursdaatters ia og samtöcke oplader min gaard Nærstad for ærlig mand Simen Bendsen boendis paa Ferden i Wangs böygden som vi for nogen tid siden hafde haandbytt med hver andre og vil nu bytte tilbage igien saa at forn^{te} Simen skal vige til sit rette Odel i Nærstad effter hans byttis breffs liudelse og ieg forn^{te} Engebret skal vige til Ferden mit rette sande Odel og skal dette bytte stande for os og vore arvinger. Til vidnisbyrd tröcker vi voris indsegle her neden under og venlig ombeder dise Dannemænd voris contract med os at beseigle, som er Alv Löcken og Harild Ofren. Actum Giermundboe Söndag for vor frue dag Sydre A^o 1601.

LS

LS

LS

LS

Kiendis effterskrefne Engebret Olsen og Even tömmermand tilholdende ved Hönefos Sauger og for alle i dette gör vitterligt at A^o 1653 den 16 May vare vi venlig ombedet af Erlig og fornumbstig mand Engebret Harildsen boendis paa Nærstad udj Ulleraalen at vi paa hans og Rettens vegne ville vel göre og gaae udj beskickelse viis til Martte Mogensdaatter barne föd paa Lundstad og der nu boendis, at tilspörge hende hvad hende i gudz Sandhed kunde være vitterligt og beviist om rette deele og skielne imellem Nærstad og forberörte Lundstad Eier, da gav hun os til giensvar saaleedis det hendis Sal: afgangne fader Mogens Lundstad sagde til hende at hun icke skulle komme længere med sin faders fæe end som til den liden beck som er östen for Ringsbecken, thi sagde hand, dersom du kommer derover da er det paa Nærstadz ejer, hvilcke ord vi saaleedis af forskr^{ne} Marte Mogensdaatter hört haver og for os bekiende og tilstoed videre vi med voris boemærker og egen haand her neden under, og ydermeere vil bekræffte om behov göris, Actum Lundstad ut Supra.

Engebret Olufsen
Egen haand

Kiendis vi effterskrefne Engebret Olsen og Lyder Andersen og for alle vitterligt gör at Anno: 1653 den 22 May var vi venlig ombedet af ærlig og fornumbstige mand Engebret Haraldsen boendes paa Nærstad udj Ulleraalen at vi paa hans og Rettens vegne vilde vel göra og gaae udj beskickelsevis til Harild Ferden boendis her samme stædz hannem at tilspörge hvis hannem i Gudz Sandhed kunde være vitterligt og beviist angaaende rette deele og skielne imellem Nærstad og Lundstad Ejer da gav hand os derpaa til gienmelde saaledis, det hans Sal: forældre boede paa Nærstad og imidlertid hand var hiemme hos dennem, da hörde eller fornam hand aldrig det Lundstadz besiddere at de nogen tid kiende sig længere end j den liden becken som er östen Nærstad alt hvis som var paa den vestre side for samme liden beck. At vi forskrefne ord saaleedis af forbem^{te} Harild Ferden hört haver, bekiender vi med voris egne hænder her neden under, og ydermeere vil bekræffte og tilstaae om behov göris. Actum Ferden ut Supra.

Engebret Olufsen
Egen haand.

Lyder Andersen
Egen haand.

Kilde: Statsarkivet i Kongsberg, Ringerike og Hallingdal sorenskriveri, pantebok 2, fol. 137.

Ringerikinger på Akershus festning (del 2)

Jeg forsetter her med oversikten over ringerikinger som var innsatt på Akershus festnings slaveri og arbeidsanstalt og Akershus Straffanstalt/Akershus landsfengsel.

Av Tom Larsen

Oversikten går fram til 1900, og jeg tar også med noen fanger jeg har funnet i folketellingene 1865, 1875 og 1900. I mange av protokollene foreligger mange detaljer om fangene, som av plasshensyn ikke kan medtas her.

Store mengder arkivstoff legges i disse dager ut på nettet, men annet stoff har nok høyere prioritet, og det er lite trolig at fangeprotokollene vil bli digitalisert med det første. For å se det originale materialet, må man nok i lang tid framover besøke Riksarkivets lokaler ved Sognsvann i Oslo. De fleste som er merket med ”*Fotografi finnes*” er fra Botsfengslets fotoalbum (1857-1902), men noen er fra Akershus landsfengsel (1899-1910). Jeg har så langt utarbeidet et navnerregister for over 5000 fangefotografier som er bevart.

Gabriel Erichsen. Fødested Hole. Alder 35 år. Falsk vitnesbyrd, tyveri, heleri, vold, overfall. Høyesterettsdom 1840 30/6. Livstid. Innkom 1840 4/7. Overført til Stambogen (begynt 1841 25/9, fol. 46). Løslatt 1850 20/9 etter kgl. res. av 1850 7/9. Kilde: AFF⁸⁵, protokoll 6, 9, 10.

Christian Pedersen. Fødested Hoff ved Hønefoss. Født 1802. Tredje gangs tyveri. Høyesterettsdom 1840 18/11. Livstid. Innkom 1840 20 el. 30/11. Benådet og løslatt 1847 5/9. Kilde: AFF, protokoll 8, 9.

Anders Halvorsen. Fødested Hole. Alder 26½ år. Født 1814 13/10. Mordisk overfall og attentert røveri. Høyesterettsdom 1842 9/3. Livstid. Innkom 1842 30/3. Løslatt 10/9 1856 etter kgl. res. av 1856 25/8. Kilde: AFF, protokoll 8, 9.

Søren Andersen Buskerudeie. Fødested Ringerike. Alder 26 år. Tredje gangs tyveri. Stiftsoverrettsdom 1842 7/3. Livstid. Innkom 1842 2/4. Løslatt 1850 19/9 etter kgl. res. av 1850 7/8. Kilde: AFF, protokoll 8, 9.

Johannes Olsen Breien. Fødested Ringerike. Alder 35 år. Tredje gangs tyveri. Høyesterettsdom 1842 12/9. Livstid. Innkom 1842 17/9. Løslatt 1852 13/5 etter kgl. res. av 1852 22/4. Kilde: AFF, protokoll 9, 13.

Peder Olsen Follumeie. Fødested Lunder, Norderhov. Alder 22/23 år. Tyveri. Akershus stiftsoverrett, dom 1842 25/5. Straffetid 4 år. Innkom 1842 20/10. Skal utgå 1846 20/10. Tidligere dømt 1840 8/10 på Toten, osv. Født 1820 3/2 i Lunder anneks, døpt 12/3, foreldre: ungkarl Ole Larsen Oppeneie og pige Jøran Ellingsdtr. Kjøseie, konf. 1844 25/2 på Akershus festning. Kilde: AFF, protokoll 6, 7.

Ole Torstensen Hønefoss. Fangenr. 103. Innkom 1842 21/10. Kilde: AFD⁸⁶, pk 117.

Anders Engebretsen. Fødested Norderhov. Alder 30 år. Tredje gangs tyveri. Høyesterettsdom 1843 20/3. Livstid. Innkom 1843 24/3. Løslatt 1848 21/1 etter kgl. res. av 1847 7/8. Kilde: AFF, protokoll 9.

Ole Nielsen Liebakke. Fødested Hole. Alder 34 år. Tredje gangs tyveri. Høyesterettsdom 1843 22/7. Livstid. Innkom 1843 12/8. Løslatt 1850 10/1 etter kgl. res. av 1849 27/12. Kilde: AFF, protokoll 9.

Lars Andersen Steen. Militær. Fødested Ringerike. Alder 31 år. Mord og heleri. Høyesterettsdom 1843 28/6. Livstid. Innkom 1843 18/9. Løslatt 1851 24/7. Kilde: AFF, protokoll 9.

⁸⁵ AFF = Akershus festnings fangeprotokoller.

⁸⁶ AFD = Akershus festnings domsakter.

Ole Iversen Guulsrud. Fødested Norderhov. Hjemsted Modum. Alder 24 år. Født 1822 10/3. Tredje gangs tyveri. Høyesterettsdom 1844 17/12. Straffetid 10 år. Innkom 1845 19/3. Skal utgå 1855 19/3. Konf. i Modum 1837. Kilde: AFF, protokoll 11, 14.

Engebret Pedersen. Fødested Ringerike. Alder 28 år. Grovt og simpelt tyveri. Høyesterettsdom 1845 2/4. Straffetid 8 år. Innkom 1845 26/7. Skal utgå 1853 26/7. Død 1848 21/12. Kilde: AFF, protokoll 11.

Even Olsen Bergseie. Fødested Ringerike. Alder 35½ år. Tredje gangs tyveri. Høyesterettsdom 1839 3/4. Livstid. Innkom 1845 8/10. Løslatt 19/6 1846, igjen arrestert 1847 2/12. Kilde: AFF, protokoll 9.

Hans Olsen Fossum. Fødested Hole. Hjemsted Christiania. Alder 44 år (f. 1802). Christiania stifts-overrett, dom 1846 2/3. Falsk. Straffetid 9 år. Innkom 1846 7/3. Benådet 1854 29/4. Løslatt 1854 17/5. Kilde: AFF, protokoll 11, 14.

Even Olsen Bergseie. Fødested Ringerike. Alder 38 år. Tyveri. Høyesterettsdom 1847 20/11. Straffetid 6½ år. Innkom 1847 2/12. Skal utgå 1854 2/6. Kilde: AFF, protokoll 11.

Johannes Andersen Steen. Fødested Hole. Født 1808 14/1. Tredje gangs tyveri. Høyesterettsdom 1847 4/12. Straffetid 10 år. Innkom 1847 18/12. Skal utgå 1857 18/12. Konf. 1825 i Hole. Tidligere straffet for tyveri 1829, 1831 og 1834. Kilde: AFF, protokoll 11, 13.

Ole Engebretsen. Fødested Hole. f. 1828 2. el. 22/1. Hjemsted Christiania. Grovt tyveri. Høyesterettsdom 1849 22/5. Straffetid 8 år. Innkom 1849 30/5. Skal utgå 1857 30/5. Kilde: AFF, protokoll 11, 14.

Halvor Christophersen Sløya. Fødested Norderhov. Født 1821 24/4. Hjemsted Hole. Tyveri og overfall. Høyesterettsdom 1851 5/3. Straffetid 7 år. Innkom 1851 10/4. Skal utgå 1858 10-11/4. Avlevert til Botsfengslet 1856 9/9, kl 2 ettermiddag etter eget ønske. Døpt 1831 20/5, konf. i Hole. Kilde: AFF, protokoll 11, 13; AFD, pk. 96.

Gulbrand Arnesen Grønvold. Fødested Grønvold på Ringerike. Født 1805 31/12. Tyveri og bedrageri. Høyesterettsdom 1851 5/7. Straffetid 7 år. Innkom 1851 19/9. Skal utgå 1858 19/9. Døpt 1806 26/1, konf. 1820 1/10. Kilde: AFF, protokoll 11, 13; AFD, pk. 56.

Edvard Olsen Langer. Urmaker. Fødested Norderhov. Født 1820 5/7. Hjemsted Norderhov. Falskmynteri. Straffetid 7 år. Innkom 1853 3/4. Døpt 1820 27/8. Kilde: AFF, protokoll 14.

Anders Andersen Engen. Fødested Norderhov. Alder 35 år. Hjemsted Hønefoss. Straffetid 7 år. Innkom 1853 19/9. Overført til Botsfengslet 1857 13/7. Kilde: AFF, protokoll 14.

Ole Petter Torjusen. Fødested Gornes i Hole. Født 1834 23/4. Hjemsted Stavanger. Tyveri. Straffetid 7 år. Innkom Bergenhus 1854 26/6, Akershus 1858 23/8, ovf. til Botsfengslet 1858 10/12. Tidligere arrestert 1850, 1851, 1852, 1854 for tyveri, betleri og omstreifen. Døpt 1834 27/4 i Hole kirke, foreldre: omstreifende kvinne Karen Caroline Brække fra Ringebu og Torger Olsen Herømoie fra Ullensaker. Kilde: AFF, protokoll 14.

Niels Olsen Enger. Alder 40. Hjemsted Ådalen. Grovt tyveri. Straffetid 9 år. Innkom 1854 1/7. Dagarbeider, gift. Konf. 1830 14/9 i Norderhov. ”Qvik Person, ikke upaavirket, flink og dygtig i Arbeide”. Kilde: AFF, protokoll 13.

Hans Hansen Purkøen. Fødested Land prestegjeld. Født 1822 28/9. Hjemsted Ringerike. Grovt tyveri og falskneri. Straffetid 6½ år. Innkom 1857 1/4. Foreldre: Hans Hovelsen og Marie Eriksdatter. Kilde: AFF, protokoll 14.

Søren Andersen Buskerudeie. Fødested Ringerike. Født 1816. Tyveri. Aker sorenskriveri, dom 1852 22/6. Innkom 1852 7/7. Straffetid 7 år. Etter eget ønske overført til Botsfengslet 1857 2/3. Tilbakeført 1857 10/7, også etter eget ønske. Løslatt 1859 2/5. Innført i Stambogen, fol. 300.

Hans Petter Brochman. Militær. Fødested Ringerike. Alder 50 år. Hjemsted Eiker. Tyveri osv. Straffetid 10 år. Innkom 1858 16/2. Kilde: AFF, protokoll 13.

Christian Christensen. Fødested Norderhov. Hjemsted Aker. Fjerde gangs tyveri. Straffetid 6½ år. Innkom 1858 8/5. Foreldre: Christen Christiansen og Ragnhild Jacobsdatter. Kilde: AFF, protokoll 14.

Hans Jacob Nilsen. Fødested Bærum. Alder 37 år. Hjemsted Hønefoss. Tyveri. Dom 1858 8/12. Straffetid 9½ år. Innkom 1858 5/9. Tidligere straffet: 1837 9/10, 1838 17/7, 1854 16/3 og 1858 23/8 og 8/12. Foreldre: Nils Thoresen og Marie Christensdatter. Kilde: AFF, protokoll 13.

Johannes Olsen Breien. Fødested Ringerike. Født 1807. Hjemsted Aker. Tyveri og bedrageri. Straffetid 8 år. Innkom 1858 23/12. Døpt 1807 16/8 i Norderhov kirke, foreldre: Ole Jacobsen og Ragnhild Svendsdatter under gården Breien. Kilde: AFF, protokoll 14.

Søren Andersen Buskerudeie. Fødested Ringerike, døpt 1816 11/8. Tyveri. Christiania stiftsloverrett, dom 1861 21/10. Straffetid 10 år. Innkom 1870 2/5. Løslatt 1866 19/5 etter kgl. res. av 1866 12/5. Kilde: AFF, protokoll 16.

Christopher Pedersen Melaaen eller Hornstuen. Fødested Hole. Født 1823 19/11. Hjemsted Modum. Tyveri. Høyesterettsdom 1861 13/4. Straffetid 6 ½ år. Innkom 1861 21/6. Skal utgå 1867 21/9. Gift, tre barn. Tidligere straffet for tyveri 18??, 1846 28/11, 1857 16/11, 1861 13/4. Etter eget ønske overført til Botsfengslet 1864 17/9. Kilde: AFF, protokoll 13, 16.

Peter Christiansen. Fødested Norderhov. Alder 24 år. Hjemsted Ringerike/Christiania. Innbrudds-tyveri. Christiania stiftsloverretts dom 1861 21/10. Straffetid 7 år. Innkom 1861 29/10. Løslatt 1867 29/10 etter kgl. res. av 1867 5/7. Gift, to barn. Tidligere straffet tre ganger. Foreldre: Christian Narvesen og Marie Olsdatter. Kilde: AFF, protokoll 14, 16.

Ole Peter Torjusen eller Torjesen. Fødested Ringerike. Alder 29 år. Født 1834 23/4. Hjemsted Grimstad. Fem ganger straffet for tyveri og betleri. Christiania stiftsloverrett, dom 1862 14/5. Livstid/10 år. Innkom 1862 24/6. Skal utgå 1872 24/6. Også dømt 1862 7/4 i Land sorenskriveri. Kilde: AFF, protokoll 13.

Ole Iversen. Fødested Ringerike. Alder 40 år. Født 1822 10/3. Hjemsted Christiania. Tyveri. Høyesterettsdom av 1862 21/6. Straffetid 6½ år. Innkom 1862 30/6. Skal utgå 1872 30/6. Tidligere dømt 1839 og 1844. Konf. 1837 på Modum. Kilde: AFF, protokoll 14, 16.

Erik Engebretsen Tokerud. Fødested Ringerike. Alder 35 år. Hjemsted Aker. Falskneri. Høyesterettsdom 1863 17/9. Straffetid 9 år. Innkom 1863 5/11. Skal utgå 1872 5/11. Etter eget ønske overført til Botsfengslet 1867 17/3. Gift, to pikebarn. Kilde: AFF, protokoll 14, 16.

Ole Michaelsen Hverven. Høyesterettsdom 1864 22/11. Straffetid 7 år. Innkom 1864 7/12. Skal etter avholdt straffetid avleveres til tukthuset. Kilde: AFD, pk.159.

Peder Olsen. Fødested Norderhov. Født 1820 3/2. Tyveri. Christiania stiftsloverrett, dom 1864 12/12. Straffetid 6 år 1 mnd. Innkom 1864 21/12. Skal utgå 1871 21/1. Etter eget ønske overført til Botsfengslet 1867 18/7. Kilde: AFF, protokoll 16.

Johan Olsen Øien. Fødested Norderhov. Født 1843 (23 3/9 år gml.). Konf. 1857 21/6. Tyveri. Straffetid 8 år. Christiania stiftsoverrett, dom 1866 17/9. Innkom 1866 24/9. Løslatt 1871 24/3 etter kgl. res. av 1870 30/7. Kilde: AFF, protokoll 14, 16.

Lars Andersen Sørgefoss. Fødested Ringerike. Alder 32 år. Innbruddstyveri og uaktsomt drap. Høyesterettsdom 1866 26/5. Straffetid 7 år. Innkom 1866 6/6. Skulle ha utgått 1873 6/6. Død 1867 9/12. Kilde: AFF, protokoll 16. *Også nevnt ved begravelsen i Akershus festnings kirkebok.*

Anders Andersen Kyta. Fødested Haug anneks. Alder 50 år. Grovt tyveri, sjette gang. Straffetid 8 år. Innkom 1866 24/9. Gift, tre barn. Kilde: AFF, protokoll 13.

Henrik Andersen. Fødested Ringerike. Alder 30 år. Tyveri. Høyesterettsdom 1867 31/8. Straffetid 15 år. Innkom 1867 10/9. Skal utgå 1882 10/9. Rømt 1868 6/6 sammen med fange nr. 181 Jonas Petter Andersen. Har tidligere vært gevorben musketer i Christiania. Etter avskjedelsen fra militærtjenesten har han også prøvd seg som sjømann. Gift, tre barn. Kilde: AFF, protokoll 16.

Hans Madsen. Fødested Hole. Alder 36 år. Mordbrann i Mangelsgården, tyveri, vold mot politi, betleri. Christiania byting, dom 1868 13/11. Straffetid 11 år. Innkom 1868 18/11. Skal utgå 1879 18/11. Benådningsansøkning avslått ved kgl. res. av 1879 14/6. Kilde: AFF, protokoll 16.

Erik Arnesen Grønvold. Fødested Ådal. Alder 42½ år. Hjemsted Vågå, Gudbrandsdalen. Tyveri. Christiania stiftsoverretts dom 1872 2/9. Straffetid 3½ år. Innkom 1872 9/9. Skal utgå 1876 9/3. Kilde: AFF, protokoll 17. *Død 1880 17/4 i Hønefoss.*

Ole Petter Torgersen eller Torjusen Brun. Fødested Ringerike. Alder 39 år. Grovt tyveri, betleri. Hadeland og Land sorenskriveri, dom 1872 24/4. Straffetid 23 år 7 måneder 10 dager. Tidligere straffet seks ganger, omstreifer. Innkom 1872 13/10. Skal utgå 1896 23/5. Overført til Trondhjem 1882 1/8. Kilde: AFF, protokoll 17, 18.

Johan Olsen Breien. Fødested Norderhov. Alder 66 år. Tyveri. Kristiania byting, dom 1873 18/3. Straffetid 4 år. Innkom 1873 8/5. Skal utgå 1877 8/5. Dagarbeider, ugift. Kilde: AFF, protokoll 17.

Anders Andersen Kyta. Fødested Ringerike. Alder 50 år. Tyveri osv. Hjemsted Christiania. Follo sorenskriveri, dom 1874 8/1. Straffetid 6 år. Innkom 1874 16/1. Skal utgå 1880 16/1. Avslått benådningssøknader av 1877 10/4 og 1879 22/3. Kilde: AFF, protokoll 17.

Christian Johannesen. Fødested Norderhov. Alder 26½ år. Hjemsted Christiania. Straffetid 6 år. Innkom 1874 16/1. Alias Johan Olsen, dagarbeider, ugift, barn. Kilde: AFF, protokoll 13.

Hans Johnsen. Fødested Norderhov. Alder 49 år. Hjemsted Fredrikstad. Grovt tyveri. Christiania byting, dom 1876 27/7. Straffetid 4 år. Innkom 1876 24/8. Skal utgå 1880 28/4. Kilde: AFF, protokoll.17.

Anders Andersen Opsahleie. Fødested Elskov i Sv. Alder 62 år. Hjemsted Ringerike. Grovt tyveri. Straffetid 4-5 år. Innkom 1877 20/12. Gift, fem voksne barn, dagarbeider. Kilde: AFF, protokoll 14.

Christian Johannesen (alias Johan Olsen). Alder 26 år. Hjemsted Norderhov. Tyveri. Straffetid 9 år. Innkom 1877 20/12. Kilde: AFF, protokoll 18.

Johannes Andersen. Fødested Ringerike. Alder 43 år. Hjemsted Kristiania. Grovt tyveri. Straffetid 4 år. Innkom 1880 7/4. Fire barn, Fyrbøter, kan ikke skrive eller regne. Kilde: AFF, protokoll 13.

Anders Andersen Kyta. Hjemsted Norderhov. Tyveri. Straffetid 6 år. Innkom 1880 11/5. Tidligere straffet seks ganger, overført til Trondhjem. Kilde: AFF, protokoll 18.

Andreas Svendsen Borgen. Fødested Hole. Alder 46 år. Hjemsted Kristiania. Straffetid 3 år.
Innkomm 1880 28/10. Kilde: AFF, protokoll 13, 18.

Johannes Andersen. Alder 34 år. Hjemsted Ringerike. Grovt tyveri. Straffetid ½ år.
Innkomm 1880 3/7. Kilde: AFF, protokoll 18.

Anders Andersen Opsahleie. Fødested Sverige. Alder 61 år. Grovt tyveri. Straffetid 4 år.
Innkomm 1880 7/9. Tidligere straffet to ganger. Kilde: AFF, protokoll 18.

Hans Johnsen Skøyen. Alder 53 år. Hjemsted Ringerike. Grovt tyveri. Straffetid 4½ år.
Innkomm 1880 22/12. Tidligere straffet fem ganger. Kilde: AFF, protokoll 18. *Fotografi finnes.*

Hans Nordal Olsen. Alder 18½ år. Fødested og hjemsted Hønefoss. Grovt tyveri. Straffetid 7 mndr.
Innkomm 1881 23/3. Ikke tidligere straffet. Ugift, ingen barn. Kilde: AFF, protokoll 13, 18.
Akershus festnings kirkebok 1885: konfirmert Nordal Olsen, født 1864 19/11, døpt 26/12 i Hønefoss, foreldre: skomaker Ole Olsen og h. Anne Kristine Johannesdatter (begge døde).

Andreas Christiansen. Alder 40 år. Hjemsted Hole. Legemsfornærmelse. Straffetid 1 år.
Innkomm 1881 28/11. Kilde: AFF, protokoll 18.

Ullrik Ellingsen Breieneie. Alder 25 år. Gift. Hjemsted Norderhov. Drap. Straffetid 6½ år (*en annen protokoll sier 6 år 1 måned*). Kristiania stiftsloverrett, dom 1883 12/2. Innkomm 1883 20/2.
Skomakerarbeider. Kilde: AFF, protokoll 18; AFL⁸⁷, protokoll 1. *Fotografi finnes.*

Ole Hansen Helgelandseie. Alder 38/48 år. Hjemsted Ringerike. Konkubinat. Straffetid 8½ år.
Innkomm 1882 22/5. Skredder. Tidligere dømt for det samme, ½ års straffearbeide. To barn utenfor ekteskap. Kilde: AFF, protokoll 18. *Fotografi finnes.*

Christoffer Johnsen Schøyen. Alder 35 år. Hjemsted Ringerike. Tyveri. Straffetid 3½ år.
Innkomm 1882 3/11. Tidligere straffet tre ganger. Kilde: AFF, protokoll 18.

Johannes Nilsen Bønsnæseie. Alder 71 år. Hjemsted Hole. Blodskam, jf krl. kap. 18 § 11. Kristiania stiftsloverrett, dom av 1882 27/11. Straffetid 13 år. Innkomm 1882 7/12. Kilde: AFF, protokoll 18.

Nils Andersen Hvelven. Alder 31 år. Hjemsted Norderhov. Tyveri. Straffetid 4 år. Innkomm 1883 5/2.
Tidligere straffet ni ganger. Kilde: AFF, protokoll 18.

Peter Christiansen. Alder 46½ år. Hjemsted Norderhov. Falsk/bedrageri. Straffetid 1½ år.
Innkomm 1885 15/5. Tidligere straffet fire ganger. Kilde: AFF, protokoll 18.

Hans Nordal Olsen. Alder 21 år. Hjemsted Hønefoss. Grovt tyveri. Straffetid 4 år. Innkomm 1885 24/5.
Tidligere straffet fire ganger.
Bemerkninger: "Epileptisk; dog er man ikke sikker paa, om dette er virkeligt eller blot simulert. Han ser stærk og frisk ud. Han siger, at han drikker lidt, saa han nogle gange har været drukken, dog ikke mange. Dog har dette været Tilhændet paa den Tid, han har begaaet Tyverierne. Fra det 7de Aar har han været udsat til Opfostring af Fattigvæsenet. Han har aldrig tjent og aldrig været i nogen lære".
Kilde: AFF, protokoll 18.

Christian Johannesen (alias Johan Olsen). Ugift, født 1854 28/4 i Norderhov. Hjemsted Norderhov. Tyveri. Kristiania byrett, dom 1886 24/2. Straffetid 5 år. Innkomm 1886 28/2. Skal utgå 1891 28/2. Smed. Konf. 1866 i Hønefoss. Kilde: AFL, protokoll 1.

⁸⁷ AFL = Akershus festnings landsfengsels fangeptokoll.

Anders Hansen Kyta. Gift, født 1818 24/10 i Norderhov. Hjemsted Kristiania. Delaktighet i tyveri. Kristiania byrett, dom 1886 12/11. Straffetid 7 år 6 mnd. Innkom 1886 17/11.
Død 1887 25/5 om morgenen kl 7½ av kreft. Konf. 1834 i Norderhov. Kilde: AFL, protokoll 1.

Ole Peter Torgersen Brun. Ugift, født 1834 23/4 i Hole. Hjemsted Hole. Simpelt tyveri. Dalerne sorenskriveri, dom 1886 23/11. Straffetid 8 år. Innkom 1886 2/12. Kilde: AFL, protokoll 2.

Kristian Berentsen Lie. Enkemann, født 1854 16/8 i Hønefoss. Hjemsted Hønefoss. Tyveri. Kristiania byrett, dom 1888 5/4. Straffetid 1 år. Innkom 1888 12/4. Skal utgå 1889 ?/9.
Tidligere straffet 1872, 1874/75, 1884, 1885 og 1886. Kilde: AFL, protokoll 2.

Anders Larsen Loe. Ugift, født 1854 15/9 i Norderhov. Hjemsted Kristiania. Tyveri. Drammen byfogd, dom 1888 8/8. Straffetid 8 mnd. Innkom 1888 14/8. Tidligere straffet 1881, 1882/83, 1885 og 1886. Kilde: AFL, protokoll 2. *Fotografi finnes.*

Anders Petersen, "Flink", "Lisbet". Ugift, født 1859 17/11 i Hønefoss. Hjemsted Kristiania. Beruselse osv. Kristiania byrett, dom 1888 22/9. Straffetid 8 mnd. Innkom 1888 26/9. Sjømann.
Kilde: AFL, protokoll 2. *Fotografi finnes.*

Ole Hansen Helgelandseie. Gift, født 1835 28/9 i Hole. Hjemsted Hole. Krl. kap. 18 § 23, 2 pkt, første del (forargerlig levnet). Ringerike sorenskriveri, dom 1888 31/8. Straffetid 10 mnd. Innkom 1888 27/9. Kilde: AFL, protokoll 2. *Fotografi finnes.*

Jens Anton Emil Andreassen/Andersen/Aslesen. Gift, født 1856 4/6 i Norderhov. Hjemsted V. Moland. Krl. kap. 21 § 6 (bedrageri). Moss bys jurisdiksjon/Kristiania stiftsoverrett, dom 1889 1/4. Straffetid 7 mnd. Innkom 1889 6/4. Tidligere straffet 1874/75, 1879, 1888. Kilde: AFL, protokoll 2.

Ole Svendsen (Bersvendsen). Gift. Født 1860 6/1 i Hole. Hjemsted Kristiania. Tyveri og heleri. Kristiania lagmannsrett, dom 1890 1/3. Straffetid 3 år. Innkom 1890 24/3. Skal utgå 1893 26/2. Kilde: AFL, protokoll 3.

Karl Andersen Hvelven. Ugift, født 1863 ¾ i Hønefoss. Hjemsted Hønefoss. Tyveri. Kristiania lagmannsrett, dom 1890 20/3. Straffetid 3 år 6 mnd. Innkom 1890 30/4. Skal utgå 1893 30/4. Konf. i Haug kirke. Kilde: AFL, protokoll 3. *Fotografi finnes.*

Christoffer Jensen Blom. Gift, født 1839 11/9 i Hole. Hjemsted Hole. Tyveri og bedrageri. Kristiania lagmannsrett, dom 1890 14/7. Straffetid 1 år 6 mnd. Innkom 1890 16/7. Skal utgå 1891 29/12. Konf. 1853 i Hole. Kilde: AFL, protokoll 3. *Fotografi finnes.*

Hans Andersen Sørum, "Borgenstjerne". Enkemann, født 1850 19/11 i Jevnaker. Hjemsted Drammen. Tyveri, bedrageri og leiermål. Drammen lagmannsrett, dom 1890 22/9. Straffetid 6 år. Innkom 1890 1/10. Skal utgå 1896 1/8. Konf. 1866 i Norderhov. Kilde: AFL, protokoll 3. *Fotografier finnes.*

Anders Pettersen. Ugift, født 1859 17/11 i Hønefoss. Hjemsted Kristiania. Grovt og simpelt tyveri. Kristiania lagmannsrett, dom 1890 4/11. 6 år. Innkom 1890 17/11. Skal utgå 1896 26/9. Kilde: AFL, protokoll 3.

Anders Larsen Loe. Ugift, født 1854 15/9 i Norderhov. Hjemsted Kristiania. Krl. kap. 19 § 6 (heleri). Akershus lagmannsrett, dom 1891 17/6. Straffetid 2 år 6 mnd. Innkom 1891 26/6. Skal utgå 1893 21/12. Konf. 1869 i Hønefoss kirke. Kilde: AFL, protokoll 3.

Erik Gustavsen Tyberg. Ugift, født 1863 23/6 i Norderhov. Hjemsted Norderhov. Krl. kap. 21 § 20 (påatt seg farskap). Nordre Hedmark sorenskriveri og høyesterettsdom 1892 23/7. Straffetid 9 mnd. Innkom 1892 21/1. Skal utgå 1893 27/4. Konf. 1887 i Botsfengslet. Kilde: AFL, protokoll 3. *Fotografi finnes.*

Nordal Olsen Haug. Ugift, født 1864 19/11 i Hønefoss. Hjemsted Drammen. Grovt tyveri. Drammen lagmannsrett, dom 1892 31/3. Straffetid 4 år 6 mnd. Innkom 1892 6/4. Skal utgå 1896 6/10. Konf. 1885 i Akershus straffeanstalt. Kilde: AFL, protokoll 3.

Hans Johnsen Skøien. Gift, født 1827 23/3 i Norderhov. Hjemsted Kristiania. Mordforsøk. Kristiania lagmannsrett, dom 1892 28/9. Straffetid 8 år. Innkom 1892 20/10. Skal utgå 1900 15/9. Konf. 1842 i Norderhov. Kilde: AFL, protokoll 3.

Johan Peter Andersen Tingberg. Født 1865 26/2 i Nes, Hedmark. Hjemsted Norderhov. Simpelt tyveri. Drammen lagmannsrett, dom 1895 9/10. Straffetid 4 år. Innkom 1895 25/10. Skal utgå 1899 26/10. Kilde: AFL, protokoll 5. *Fotografi finnes.*

Ole Endresen Støa. Født 1870 17/8 i Ådalen. Hjemsted Norderhov. Krl. kap. 10 § 1 (vold mot offentlig tjenestemann). Ringerike meddomsrett, dom 1895 15/10. Straffetid 8 mnd. Innkom til landsfengslet 1895 19/12 (innkom til Botsfengslet 1895 11/11). Skal utgå 1896 11/7. Kilde: AFL, protokoll 5.

Kristoffer Kristoffersen Slättebråten. Enkemann, født 1852 10/6 i Ådalen. Hjemsted Hedalen. Krl. kap. 18 § 11 (utukt med slektning i ned- eller oppadstigende linje), kap 21 § 29 (falsk), kap 6 § 15 (skjerpende omstendigheter). Valdres lagmannsrett, dom 1896 20/2. Straffetid 12½ år, redusert til 6 år. Innkom 1896 4/5. Skal utgå 1902 4/1. Prøveløslatt 1901 18/4. Kilde: AFL, protokoll 5.

Knut Johansen. Født 1845 21/12 i Grue, Solør. Hjemsted Hole. Krl. kap. 18 § 23 (forargerlig levnet). Ringerike lagmannsrett, dom 1897 11/5. Straffetid 8 mnd. Innkom 1896 28/8. Skal utgå 1897 27/4. Kilde: AFL, protokoll 5.

Karl Olsen Hollerud. Født 1875 29/10 i Hole. Hjemsted Kristiania. Simpelt tyveri. Ringerike sorenskriveri, dom 1897 11/5. Straffetid 3 år 1 mnd. Innkom 1897 4/6. Skal utgå 1900 18/6. Kilde: AFL, protokoll 5. *Fotografi finnes.*

Ole Peter Torgersen Brun. Født 1834 23/? på Ringerike. Hjemsted Egersund. Tyveri. Flekkefjord sorenskriveri, dom 1897 20/7. Straffetid 7 år. Innkom 1897 2/8. Skal utgå 1904 26/7. Kilde: AFL, protokoll 5.

Olaus Johnsen Skøyen. Født 1848 25/4 på Ringerike. Hjemsted Christiania. Simpelt tyveri. Oslo lagmannsrett, dom 1897 4/11. Straffetid 3½ år. Innkom 1897 20/11. Skal utgå 1900 20/5. Kilde: AFL, protokoll 5. *Fotografi finnes.*

Anders Pettersen, "Lisbet". Født 1859 17/11 i Hønefoss. Hjemsted Kristiania. "Strfl." kap. 15 § 1 (grov vold). Kristiania meddomsrett, dom 1898 17/6. Straffetid 1 år. Innkom 1898 23/6. Skal utgå 1899 23/5 - utgått til Hønefoss. Kilde: AFL, protokoll 6.

Andreas Arnesen. Født 1876 1/5 i Hønefoss. Hjemsted Kristiania. Tyveri. Oslo lagmannsrett, dom 1898 8/11. Straffetid 6 mnd. Innkom 1898 19/8. Skal utgå 1899 21/1. Kilde: AFL, protokoll 6.

Kasper Larsen Holm. Født 1845 21/9 i Hønefoss. Hjemsted Hønefoss. Krl. kap. 19 § 3 c (grovt posttyveri). Ringerike lagmannsrett, dom 1898 6/10. Straffetid 9 mnd. Innkom 1898 21/10. Skal utgå 1899 21/7. Kilde: AFL, protokoll 6.

Anders Kristoffersen. Født 1867 16/2 i Hønefoss. Hjemsted Kristiania. Simpelt tyveri. Kristiania forhørsrett, dom 1899 6/5. Straffetid 10 mnd. Innkom 1899 23/5. Skal utgå 1900 9/3.
Kilde: AFL, protokoll 6. *Fotografi finnes.*

Erik Gustavsen Tyberg. Født 1865 23/6 i Norderhov. Hjemsted Norderhov. Krl. kap. 21 § 20 (på tatt seg farskap), kap. 6 § 17 (skjerpende omstendigheter).
Vinger og Odalen sorenskriveri, dom 1899 7/6. Straffetid 8 mnd. Innkom 1899 12/6.
Skal utgå 1900 28/1 - utgått til Vang, Valdres, billett til Hen stasjon. Kilde: AFL, protokoll 6.

Kristoffer Karlsen. Født 1857 25/4 i Krødsherad (konf. 1872 i Norderhov). Hjemsted Kristiania. Krl. kap. 21 § 20 (på tatt seg farskap), kap. 6 § 17 (skjerpende omstendigheter). Follo sorenskriveri forhørsrett, dom 1899 21/6. Straffetid 1 år 6 mnd. Innkom 1899 26/6. Skal utgå 1900 23/12.
Kilde: AFL, protokoll 6.

Engebret Andersen Brostuen. Født 1875 9/9 på Ringerike (konf. 1890 på Jevnaker). Hjemsted Hønefoss. Mordbrann osv. Kristiania lagmannsrett, dom 1899 25/5. Straffetid 6 år 1 mnd.
Innkom 1899 9/7. Løslatt 1902 9/10 etter kgl. res. av 1902 28/6.

Ole Svendsen. Født 1860 6/1 i Hole. Hjemsted Kristiania. Tyveri. Kristiania meddomsrett, dom 1899 12/7. Straffetid 3 år. Innkom 1899 17/7. Skal utgå 1902 22/6. Kilde: AFL, protokoll 6.

Anders Larsen Loe. Født 1854 15/9 på Ringerike. Hjemsted Kristiania. Tyveri. Kristiania meddomsrett, dom 1899 12/7. Straffetid 3 år. Innkom 1899 3/11. Skal utgå 1902 12/10.
Løslatt på prøve 1901 12/10. Kilde: AFL, protokoll 6.

Gulbrand Gustavsen Wehme. Født 1852 13/10 i Norderhov. Hjemsted Kristiania. Krl. kap. 21 § 20,2 (på tatt seg farskap). Kristiania forhørsrett, dom 1899 24/5. Straffetid 6 mnd.
Innkom 1899 15/12. Skal utgå 1900 15/6. Kilde: AFL, protokoll 6.

Anders Pettersen, "Lisbet". Født 1859 17/11 i Hønefoss. Hjemsted Hønefoss. Grovt tyveri og heleri. Oslo lagmannsrett, dom 1900 24/1. Strafferett 8 år. Innkom 1900 29/1. Skal utgå 1907 14/12.
Løslatt på prøve 1905 13/4. Kilde: AFL, protokoll 6.

Knud Syversen Hønefoss. Kilde: AFD, pk 8, 14, 32.

Fra venstre: Ole Hansen Helgelandseie ble i 1882 dømt til en lengre fengselsstraff for konkubinat, den tids moteord for samboerskap. Erik Gustavsen Tyberg tok to ganger på seg farskap for andre, og måtte bak murene for det. Hans Andersen Sørum, bedre kjent som Borgenstjerne, forførte et stort antall kvinner, men var nok mest interessert i pengene deres.

Vedlegg

Ifølge folketellingene 1865, 1875, 1885 og 1900 var følgende fanger på Akershus festning født på Ringerike:

1865

Peder Christophersen Snilsberg, livsfange, enkemann, 64 år, født på Ringerike
Ole Petter Tørrussen, livsfange, ugift, 32 år, født på Ringerike
Lars Larsen Holter, årsfange, ugift, 58 år, født på Ringerike
Johannes Olsen Breien, årsfange, ugift, 58 år, født på Ringerike
Søren Hansen Buskerudeie, årsfange, ugift, 49 år, født på Ringerike
Peter Christiansen, årsfange, gift, 28 år, født på Ringerike
Ole Iversen, årsfange, gift, 43 år, født på Ringerike
Peder Olsen, årsfange, gift, 45 år, født i Norderhov

1875

Brunhjulf Eriksen, ugift, blikkenslager, født 1843 på Ringerike
Johannes Olsen Breien, ugift, dagarbeider, født 1807 på Ringerike

1885

Johannes Nilsen, født 1811 i Hole
Hans Andersen Sørum, født 1850 på Jevnaker
Peter Christiansen, født 1838 i Norderhov
Hans Nordal Olsen, født 1863 i Hønefoss
Nils Andersen, født 1852 i Norderhov
Ulrik Ellingsen, født 1857 i Norderhov

1900

Kristoffer Kristoffersen Slättebråten, ugift, gårdbruker og selveier, født 1852 i Ådalen
Ole Pet. Torgersen Brun, gift, håndverksarbeider og blikkenslager, født 1834 på Ringerike
Ingebrect A. Brostuen, gift, håndverksarbeider og tømmermann på landet, født 1875 på Ringerike
Ole Svendsen, gift, arbeidsmann og stenarbeider, født 1860 på Ringerike
Anders Larsen Lo, ugift, arbeidsmann og dagarbeider, født 1854 på Ringerike
Anders Pettersen, ugift, arbeidsmann og dagarbeider, født 1859 i Hønefoss
Edvard Olsen "Dhlie" (Dæhlie?), gift, handelsmann og melkehandler, født 1866 i Hole
Martin Hansen, gift, håndverksarbeider og rørleggerarbeider, født 1858 i Hønefoss
Anders Kristoffersen, gift, håndverksarbeider og salmakersvenn, født 1867 i Hønefoss.

Familien Gudbrand Torkildsen Johnsrud på Strande

GUDBRAND TORKILDSSEN JOHNSRUD⁸⁸ ble født 1810 i Ådal. Vi kan her lese om en aktiv familie fra oldefaren John som ryddet plassen Johnsrud under Strande i Ådal, til husmannen Gudbrand Torkildsen som kjempet under Thrane-opprøret, og sammen med familien emigrerte til det forfjettede land. Familien ble farmere og deltok aktivt i det nye samfunnet de kom til, med en sønn i borgerkrigen og to av sønnene som ble valgte delegater fra Albert Lea til representantenes hus i Minnesota.

Av Nils Elsrud

Gudbrand Torkildsen Johnsrud ble døpt 21. januar 1810 i Vikar kirke. Foreldrene var TORKILD TORKILDSSEN JOHNSRUD (1775-1851) og KARI GUTTORMSDATTER SOLUM (1782-1846).

Besteforeldrene til Gudbrand var TORKILD JOHNSSEN JOHNSRUD (1740-1821) og GURI BJØRNSDATTER SØLAND (1738-1818) fra Eggedal. Det var oldefaren til Gudbrand som 125 år tidligere hadde vært rydningsmann på husmannsplassen Johnsrud.

Plassen var blitt oppkalt etter oldefar JOHN ERIKSEN JOHNSRUD (1691-1776), som var gift med KJERSTI TORKJELSDATTER GRØV (1701-1767). Familien kom fra Hedalen til Strande rundt 1725.

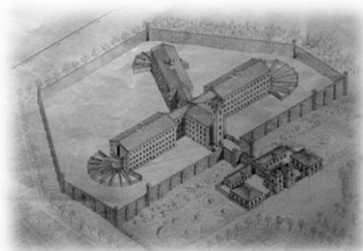
Gudbrand var nok husmann i Johnsrud under Strande fra han ble gift. Om han og faren drev sammen er noe usikkert. Fra 1847 kalles han Gudbrand T. Johnsrud, mens han før det kalles Gudbrand T. Strandeie, unntatt i 1837 når han er fadder og benevnes som Johnsrud.

Den første husmann utenfor denne familien i Johnsrud var IVER OLSEN JOHNSRUD (1825-1909), som var født i Gjerdinge under Elsrud, og som overtok plassen i 1857.

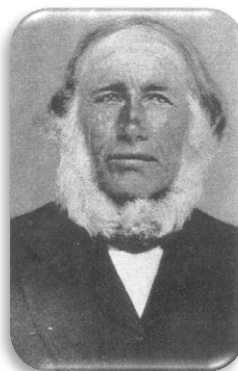
Gudbrand giftet seg 9. februar 1835 i Vikar kirke med GJERTRUD GUDBRANDSDATTER D. Y. ELSRUD, født 15. juni 1808 på Elsrud og døpt 18. juni i Vikar kirke.

Hun var datter av GUDBRAND THORESEN ELSRUD (1767-1847) og RØNNAUG GUNVALDSDATTER KITTELSBY (1778-1857).

Gudbrand Torkildsen var en av førerne i Thraneopprøret,⁸⁹ og kaltes siden Thrane-Torkild.

Gudbrand startet soning i Christiania Tukthus 6. oktober 1855. Han ble flyttet til Botsfengslet (bildet) 15. oktober, og var ferdigsonet 6. oktober 1856.

Han var med i Ådals arbeiderreisning i 1850-51. Det ble avholdt flere arbeidermøter hjemme hos Gudbrand. Gudbrand møtte også opp i Hønefoss under opprøret etter at hattemaker Halsten Knudsen ble arrestert. Dette kan leses mer om bakerst i artikkelen. For dette fikk han ett års fengsel. Høyesteretts-

dommen falt 23. juni 1855. Han ble dømt etter kriminallovens kap. 9 § 30, og kap. 10 § 2, 12.

I Amerika finnes en kopi av et brev Gudbrand sendte til det norske Justisdepartementet, hvor han ba om få nytt undertøy og en frakk. Det finnes også et utkast til et brev til den norsk/svenske kongen, hvor han ba om benådning. Dette brevet sendte ikke Gudbrand. Det finnes også et brev hvor han skrev til Morgenbladet om Thrane-opprøret, men det er ukjent om det ble publisert. Gudbrand og Gjertrud meldte utflytting fra Ådal til Wisconsin, Amerika 21. mars 1857.

De dro sammen med alle seks barna som var født på Johnsrud. Familien kom først til Orfordville, Rock County i Wisconsin, men dro snart videre til Bancroft Township, Freeborn County i Minnesota.

⁸⁸ Familiebildene og en del av historien har jeg fått fra Joanne Johnsrud, som er gift med oldebarnet til Gudbrand Torkildsen, Donald Paul Johnsrud.

⁸⁹ Fakta om Thrane-opprøret i faktaboksen bakerst i artikkelen.

Gudbrand var nest eldste barn av fem på Johnsrud. Broren JON TORKILDSSEN (1816-1891) var den eneste av søsknene til Gudbrand som emigrerte til Amerika. Han og kona reiste når de var blitt opp i årene. Åtte av deres ti barn emigrerte også.

Gudbrand og Gjertrud med de seks barna kom ombord på en gammel skute som het Balder med kaptein Haakonsen ved roret. Skuta seilte ut fra Drammen mot det forfjettede land. De seilte gjennom den engelske kanal og ut i Atlanterhavet. Der kom de ut for storm og motvind, og brukte syv uker og to dager før de kom til Quebec i Canada. De ble liggende der noen dager på St. Lawrence-elven. De tok så jernbanen videre til Chicago, en strekning som akkurat hadde åpnet. De kom til Chicago på morgenen 4. juli 1857, og fikk dermed feire sin første amerikanske frihetsdag på jernbanestasjonen i Chicago. De fortsatte reisen til Orfordville, Minnesota, og kom frem til Gul Guttormsen Grov som var født på Grøv i Sør Aurdal i 1822.

De oppholdt seg på Rock Prairie, WI i ca. ett år før de flyttet til Green County, WI. Der jobbet Gudbrand for farmere om sommeren og var skolelærer på vinteren. De ble der i to år før de igjen var på reisefot med fire av sønnene. To av barna, Gudbrand og Rønnaug, døde like etter at de hadde kommet til USA i 1857. De dro på en lang og strevsom reise fra Green County til Freeborn County, MI. Da de kom frem, bosatte de seg i en liten by som heter Hayward i nærheten av Albert Lea, MI.

I 1863 var de igjen på flyttefot, nå bare noen få mil. De bosatte seg på en farm som Gudbrand kjøpte. Den var på 160 acres, i nærheten av byene Bancroft og Lerdal. Farmen var lokalisert like ved en kirke som menigheten var i ferd med å bygge. Familien ble med i menighetsarbeidet, spesielt Gudbrand og sønnen Torkild som holdt omgangsskole i området. Det første kullet som ble konfirmert i kirken hadde de to undervist. Menigheten hadde fremdeles ikke prest, så det var den norskættede presten Claus Lauritz Clausen fra St. Ansgar i Iowa som forrettet. Alle de fire sønnene var gode i både norsk og engelsk, og ble mye brukt som tolker til å hjelpe nybyggere fra Norge som ikke kunne engelsk. Gudbrand ble døv på sine gamle dager, mens Gjertrud var blind de siste ni år hun levde. Gudbrand døde 29. november 1893 i Bancroft Township, Freeborn County,

Minnesota. Gjertrud døde 2. desember 1900 i Albert Lea.

Gudbrand og Gjertruds seks barn er:

1. TORKILD GUDBRANDSEN JOHNSRUD, født 30. mars 1835 på Strandeie. Han ble konfirmert 28. juli 1850 i Vikar kirke. Han bodde hjemme hos foreldrene helt til familien emigrerte. Torkild giftet seg 23. april 1863 i St. Ansgar, Mitchell, Iowa med KARI JOHANNESDATTER, født 29. august 1841 på Bjørntun gård i Leikanger.

Familien flyttet til Albert Lea, Minnesota. Torkild utdannet seg til skolelærer. Ved siden av å være lærer, arbeidet han også en tid i en privat bank hos AE Johnson.

Han var den første nordmannen som ble valgt som delegat til senatet, eller Minnesotas storting. Det var for perioden 1873-74. Da Torkild jobbet i bank ble han første gang valgt inn som delegat i "House" (representantenes hus) for republikanerne i Minnesota. Perioden varte fra 11. mai 1872 frem til 1. april 1875. Han satt en ny periode fra 1. april 1887 frem til 1. juli 1889, da var hans yrke farmer.

Dette var den 15., 16. og 25. lovgivende forsamling. Han ble begge ganger valgt inn fra distrikt 5 for Albert Lea, Freeborn. I 1873 ble det utgitt en bok om den 15. lovgivende forsamling med biografier. På side 9 i boken under biografier fra senatet er Torkild nevnt.

Han var også fredsdommer i mer enn 30 år. Kari jobbet som jordmor og "doktor". De bosatte seg senere i Kelso, Klamath County i Oregon.

Kari døde 9. oktober 1924 i Kelso. Torkild døde året etter, 22. november 1925, på samme sted.

**Torkild
Gudbrandsen
Johnsrud ble født
1835 i Johnsrud,
Strande og døde
1925 i Kelso i
Oregon.**

Torkild og Kari hadde fem barn.

- a) GILBERT JOHNSRUD ble født 13. februar 1864 i Albert Lea. Han giftet seg 1890 i Portland, Oregon med EMMA INGRID HAUGLOM, født 9. februar 1868. Gilbert døde 5. november 1943 i Kelso, og Emma Ingrid døde samme sted 19. april 1954. Syv barn.
- b) JOHN BERNHARD JOHNSRUD ble født 22. februar 1867 i Albert Lea. Han giftet seg 23. juni 1891 med JANE EKIN født 15. januar 1876 i Salem, Oregon. John døde 30. mars 1940, Emma døde 23. november 1957. Ti barn.
- c) GERTRUDE JOHNSRUD ble født 20. mars 1870 i Albert Lea. Hun giftet seg 1887 med STILLMAN ISSAC ANDREWS, født 1863 i Minnesota. Stillman Issac døde 7. oktober 1926 i Gresham, Oregon. Gertrude døde 10. november 1937 i Cottrell, Clackamas County, Oregon. Ni barn.
- d) BERTHOL (BERT) JOHNSRUD ble født 19. november 1871 og døde 22. april 1912. Han giftet seg i 1909 med ANNIE BELL, født 1874 og død 1927.
- e) ROBERT JOHNSRUD ble født 14. mai 1873 i Albert Lea. Han giftet seg 11. januar 1902 i Portland med BEATA OLSSON, født 26. juni 1880 i Sverige. Beata døde 22. februar 1953. Robert døde 4. mars 1956 i Sandy, Oregon. Tre barn.
2. GUDBRAND GUDBRANDSEN JOHNSRUD ble født 7. juli 1837 på Strandeie og døpt 23. juli i Vikar kirke. Han ble konfirmert 17. september 1854 i Vikar kirke. Han bodde også hjemme i Johnsrud frem til familien emigrerte. Gudbrand døde like etter at de hadde kommet til Amerika, 23. november 1857 i Orfordville, Rock County, Wisconsin.
3. GUNVALD GUDBRANDSEN JOHNSRUD, ble født 30. mars 1841 på Strandeie og døpt 22. mai i Vikar kirke. Han bodde hjemme hos foreldrene helt til familien emigrerte.

Gunvald deltok i borgerkrigen i Amerika. Han vervet seg ved MacGregor

Company, Iowa, og var menig soldat i tre år i Kompani H, 1. bataljon i det 16. infanterikompani. Han vervet seg 19. februar 1862, og dimitterte 19. februar 1865 i Lookout Mountain.

Sommeren 1862 ble han syk med blant annet kronisk diaré og lungebetennelse. Han var blant annet i Tullahoma og Nashville i Tennessee og Stevenson i Alabama.

I 1866 jobbet han som farmer i Bancroft Township. Da de hadde flyttet til Albert Lea, jobbet han som postmester der. Gunvald giftet seg 24. mai 1866 i Freeborn County, MN med ANNE EGILSDATTER BOSBØEN, født 1845 i Øvre Telemark. Bruden bodde på nabogården i syd. Gunvald og Anne bosatte seg på den gården. Anne hadde kommet til USA sammen med søstrene Brita og Ingeborg, samt faren og søster til moren deres. Annes mor døde i Norge før familien utvandret. Annes søster Ingeborg ble jo gift med Gunvalds bror Carl.

Gunvald ble valgt inn som delegat i "House" for republikanerne i Minnesota den 11. august 1898, og ble gjenvalgt 11. juni 1900. Dette var den 31. og 32. Lovgivende forsamling. Han ble valgt inn fra distrikt 9 Albert Lea, Freeborn, og avsluttet sine verv 1. mai 1903.

Phelva Hetland, barnebarnet til Gunvald, vokste opp i samme huset som Gunvald. Hun forteller at morfar Gunvald fortalte om de tre bukkene bruse, reven og bjørnene i Norske eventyr. Han spikket seljefløyter til barnebarna, og brukte samme kniven til å lage nøre ved til ovnen. Phelva forteller videre at hun likte å få låne kniven av morfar. Phelva lærte seg norsk, og skriver og prater sine forfedres språk godt.

Anne døde i 1900 i Albert Lea, mens Gunvald døde samme sted 3. november 1923 og ble gravlagt på East Freeborn Lutheran Cemetery.

**Gunvald
Gudbrandsen
Johnsrud ble
født 1841 i
Johnsrud, Strande og
døde 1923 i Albert
Lea, East Freeborn,
Minnesota**

Gunvald og Anne hadde åtte barn.

- a) EDWARD JOHNSRUD ble født 7. oktober 1867 og døde 28. desember 1953.
- b) GJERTRUD JOHNSRUD ble født. 4. september 1869. Hun giftet seg i 1895 med Henry Harrison fra Telemark. Gjertrud døde 22. februar 1943. Fem barn.
- c) GILBERT JOHNSRUD ble født 24. september 1871 i Bancroft, Freeborn, Minnesota. Han giftet seg 29. desember 1898 i Freeborn, Minnesota med EMMA JACOBSEN, født 1874. Ved folketellingen i 1920 bodde familien med seks barn i Grant, Minnesota. Gilbert døde 18. februar 1950 i Herman, Grant, Minnesota.
- d) BERTRAM JOHNSRUD ble født 21. oktober 1873 i Bancroft, Freeborn, Minnesota og døde 8. august 1897 samme sted. Han kalles Bertram når han døpes og Berthold ved dødsfallet. Han druknet i Geneva Lake.
- e) CARRIE JOHNSRUD ble født 20. mai 1875 i Bancroft, Freeborn, Minnesota. Carrie ble gift 1899 med HERBERT HENDRIX. Carrie døde 5. april 1959. Fire barn.
- f) NORA AMANDA JOHNSRUD ble født 13 juli 1884 i Bancroft, Freeborn, Minnesota. Hun ble gift 1905 med ARTHUR JERLOW. Nora Amanda døde 20. august 1972. Seks barn.
- g) ELNA (ALMA) ENANDA JOHNSRUD ble født 26. desember 1887 i Bancroft, Freeborn, Minnesota. Hun ble gift 1911 med OLAF HANSSON. Alma Enanda døde 18. mars 1976. Tre barn.
- h) AHNA (ELNA) JOSEPHINE JOHNSRUD ble født 26. desember 1887 i Bancroft, Freeborn, Minnesota og døde 12. oktober 1979. Elna ble gift med EDWARD STILLINGER. På disse tvillingene er det litt uklart med navn. Jeg har sjekket kirkebokavskrifter og

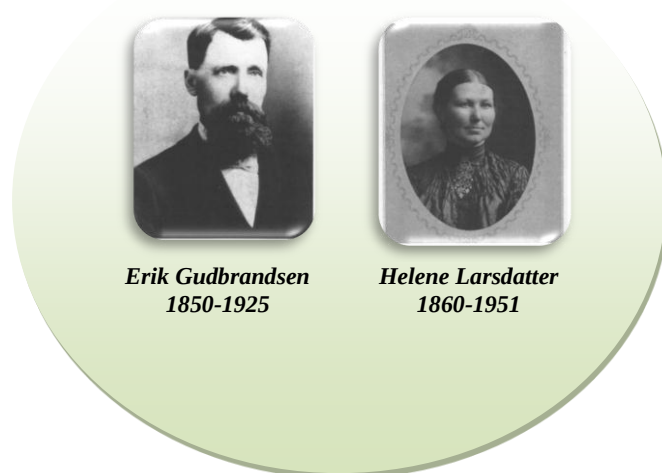
benytter de navnene. De i parentes er de som jeg har fått fra USA,

- 4. CARL GUDBRANDSEN JOHNSRUD, født 14. juli 1844 på Strandeie og døpt 4. august i Vikar kirke. Han bodde også hjemme i Johnsrud frem til familien emigrerte. Carl deltok i indianerkrigen og "Post Civil War".
Han giftet seg 15. mai 1870 i Bancroft, Freeborn, Minnesota med INGEBORG EGILSDATTER BOSBØEN, født 1848 i Seljord i Øvre Telemark av foreldrene Egil og Birgit Bosbøen. Familien bor nok mesteparten av sitt liv i Albert Lea, Freeborn, Minnesota. Han er ved folketellingen 1880 og 1900 kalt Charles, ellers kalles han Chas.
Carl døde 12. desember 1909 i Freeborn County, Minnesota. Ved folketellingen i 1920 bor Ingeborg sammen med datteren Rhoda i Freeborn County, Minnesota. Ingeborg døde 8. juni 1934 i Fari-bault, Rice, Minnesota.

Carl og Ingeborg hadde åtte barn.

- a) EDWARD G. JOHNSRUD, født 1871 i Albert Lea, Freeborn, MN, USA. Bor hjemme i Albert Lea ved folketellingen 1880. Gift med Kaia.
- b) JOSEPH A. JOHNSRUD, født 10. september 1873 i Albert Lea, Freeborn, MN, USA. Bor hjemme i Albert Lea ved folketellingen 1880. Han giftet seg med MIGNONETTE FLEISHER, født 19. april 1873. Hun døde 21. desember 1959 i Portland. Tre barn.
- c) GILBERT JOHNSRUD født 1876 i Albert Lea, Freeborn, MN, USA. Bor hjemme i Albert Lea ved folketellingen 1880. Han gifter seg med MYRTLE. Ett barn.
- d) RHODA JOHNSRUD, født 1879 i Albert Le Carrie. I 1920 er hun single og bor i Freeborn County, Minnesota sammen med moren som er enke.
- e) CARL JR, JOHNSRUD, født 12. mars 1881 i Albert Lea, Freeborn, MN. Bor hjemme i Albert Lea ved folketellingen i 1900.

- f) CLARENCE JOHNSRUD, født desember 1883 i Albert Lea, Freeborn, MN. Bor hjemme i Albert Lea ved folketellingen i 1900.
- g) ALFRED JOHNSRUD, født oktober 1886 i Albert Lea, Freeborn, MN. Bor hjemme i Albert Lea ved folketellingen i 1900 da han blir kalt Thorwald. Bor i Albert Lea også i 1920
- h) CORA JOHNSRUD. født 1889 i Albert Lea, Freeborn, MN. Hun dør der 27. november 1897.
5. RØNNAUG GUDBRANDSDATTER JOHNSRUD ble født 3. juni 1847 på Strandeeie og døpt 19. juni i Viken kirke. Som resten av søsknene bodde hun hjemme i Johnsrud frem til familien emigrerte. Hun døde av kolera samme året de kom til Amerika, den 9. oktober 1857 i Orfordville, Rock County.
6. ERIK GUDBRANDSEN JOHNSRUD, født 8. april 1850 på Strandeeie og døpt 12. mai i Viken kirke. Som de andre bodde han hjemme i Johnsrud frem til familien emigrerte. Erik giftet seg 1. mars 1883 i Amerika med HELENE LARSDATTER STRØMS-MOEN, født 15. november 1860 på Strømsmoen, Fjøsvisa, og ble døpt 3. februar 1861 i Viken kirke.

Helene var datter av LARS ENGBRETTSEN MOEN (1827-1903) og BERTE PEDERSDATTER STENBRAATEN, f. 1826. Ved folketellingen i 1865 var hun hjemme i Strømsmoen, ved folketellingen i 1875 var hun i Solli.

Faren til Helene Fjeldbroten Powell var KNUD OLSEN FJELDBRAATEN, født 1859 i Bergsundeie. Han kom sammen med sine foreldre og åtte søsken til Amerika i 1870. Knud Olsen er søskenbarn til Helene Larsdatter ved at mor til Knud, THORINE ENGBRETSDATTER (1825-1901) er søster til Helene Larsdatter sin far.

Minst tre av Helene Larsdatter sine søsken emigrerte også på 1880 tallet. De var en søskenflokk på ni, hvorav tre døde som små.

Erik døde 26. mars 1925, og Helene døde 31. desember 1951 i Albert Lea..

Følgende var skrevet om Helene Larsdatter av HELENE FJELDBROTEN POWELL:

Hun kom til Amerika når hun ennå var en ung jente. Min far hadde bodd her siden han var en liten gutt og han sendte henne 50 dollar for at hun kunne få betalt reisen. Når hun kom hit tok hun all mulig slags arbeid og jobbet hardt så hun kunne få betalt tilbake pengene hun hadde fått. Hun hadde ikke penger til sko så når hun jobbet på hvetemarkene så bandt hun sekker rundt føttene så de ikke skulle kuttes opp. Hun følte at hun måtte tilbakebetale gjelden sin før hun kunne kjøpe noe til seg selv.

Erik og Helene hadde seks barn.

- a) GUSTAVE E. JOHNSRUD, ble født 13. april 1884 og døde 10. august 1946. Han ble gift med JOHANNA STADHEIM.
- b) LAURA JOHNSRUD ble født 26. juli 1886 og døde 20. november 1967. Laura ble gift med MARTIN VOLLUM.
- c) BERNHARD JOHNSRUD ble født 8. januar 1888 og døde 11. juli 1973. Bernhard ble gift med CLARA STADHEIM.
- d) EMMA JOHNSRUD ble født 5. mars 1890 og døde 25. mai 1953. Emma ble gift 1927 med ORLANDO BAKKE, som døde i 1932.

e) CLARA JOHNSRUD ble født 2. mai 1893 og døde 25. mai 1953. Clara ble gift med HAROLD TYRHOLM.

f) HENRY EDWIN JOHNSRUD ble født 13. mai 1895 og døde 7. november 1971. Henry ble gift 9. juli 1920 med ALICE HAZEL SLATTERY, født 24. juli 1899 i Early, IO.

FAKTA OM THRANE-OPPRØRET OG HATTEMAKERKRIGEN

Ringerike har stolte tradisjoner for arbeiderbevegelsens frammarsj i Norge. Thranitterbevegelsen og dens leder Marcus Thrane var pådriveren og krumtappen. Bevegelsen appellerte til de økonomiske og sosiale kår i vårt land. Den samlet i årene 1848-51 hele 25 000 medlemmer i organisasjonen. Foreningen som kjempet for arbeidernes rettigheter og kår ble sett på som opprørske oppviglere.

Da Marcus Thrane ble arrestert 7. juli 1851, ble det stor uro på Ringerike. Den viktigste føreren på Ringerike var hattemaker Halsten Knudsen. Han ble også arrestert og forhørt, men da han skulle føres til arresten grep folket inn og befrikk ham. Politiet arresterte ham på nytt, men da kom det til hard kamp på brua. Halsten Knudsen fikk enda en gang kommet løs, og det heter seg at lensmannen var nær ved å styrte i fossen under basketaket. Hattemakeren ble eskortert hjem av en stor folkemengde. Dagen etter kom mange arbeidere fra Ådalen til Hønefoss.

Helge Tytødden sa til sorenskriveren at "hele Ådalen" ville gjøre opprør hvis de som befrikk Knudsen ble arrestert. Men da var militæret kommet til byen. Soldatene arresterte på nytt hattemakeren, og i tillegg kom Johan Semmen og Helge Tytødden i fengsel.

Fangene ble ført til Kristiania. Mange ble tatt inn til avhør, men ingen flere ble arrestert. Etter dette roet det seg på Ringerike, og det som seinere er blitt kalt hattemakerkrigen var da over. På folkemunne har det blitt sagt at noen storbønder i Ådal hadde vært så engstelige under opptøyene at de i tre dager hadde gjemt seg i skogen sammen med pengene og sølvtøyet sitt. Det hører med til historien at Halsten Knudsen fikk femten års fengsel, mens Thrane fikk "kun" fire år. Hele 123 mann fikk dommer (hvorav minst 93 var fra vårt distrikt) etter dette arbeideropprøret.

Johan Semmen fikk ti år. Høyesterett satte ned dommene til Halsten Knudsen (9 år), og Johan Semmen (3 år). Mange av de domfelte utvandret da dommene var sonet. Halsten Knudsen døde av kolera natten før han skulle overføres til soning, men noen mente at han hadde tatt sitt eget liv.

Henrik Ibsen mente at myndighetene hadde reagert for sterkt, og kalte dette hattemakerfeiden.

Holes kirkebøker 1725-1726

av Ole E. Yttri

Her fortsetter avskriften av Holes kirkebøker, denne gang med to årganger, 1725 og 1726. Tolkningen er gjort etter beste evne. Skriften i Holes kirkebøker er slett ikke den verste jeg har sett, men likevel har det dukket opp et par problematiske steder. Takk til Sten Høyendahl som har løst noen tolkninger der jeg hadde lest

med feil briller. Kirkeboken for 1726 har med et eksempel som viser at dato for begravelse nok er datoen presten kastet jord på, se 3. søndag etter Hellige tre Kongers Dag 1726, da to tvillingjenter står oppført med samme dato, men med tre ukers forskjell i alder.

Kirkebok over døpte i Hole 1725-1726

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Kirke- høytid</u>	<u>Født</u>	<u>Fornavn</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Introduserte el. andre kommentarer</u>
1725		Fest N. Ann		Amund	Anders Gomnæs	Dom Oculi: Introdusert Anders Gomnæs qvinde
1725		Fest N. Ann		Eli	Anders Trygsle	Dom Invocav: Introdusert Anders Trygsles qvinde
1725		Fest N. Ann		Dordie	Johannes Frognøen	Dom Quinquag: Introdusert Johannes Frognøens qvinde
1725		Fest Epiphan		Jens	Hendrik Guulsen	21 febr: Introdusert Hendrich Guulsens qvinde
1725		Dom 1 post Epiph		Niels	Ole Trulsen	Dom Invocav: Introdusert Ole Trulsens qvinde
1725		Dom Septuag		Paulina	Michel Poulsen	Dom Lætare: Introdusert Michel Poulsens qvinde
1725		Fest Mar Purif		Marthe	Christen Andersen	Dom Jud: Introdusert Christen Andersens qvinde
1725		Fest Mar Purif		Karen	Christen Nielsen	14 mars: Introdusert Christen Nielsens qvinde
1725		Dom Quinquag		Hendrich	Anders Kolbiørnsrud	Fest Mar An: Introdusert Anders Kolbiørnsruds qvinde
1725		Dom Invocav		Eli	Ole Nacherud	Fev 2 Pascat: Introdusert Ole Nacheruds qvinde
1725	21 febr			Marthe	Anders Poulsen	Fest Pasch: Introdusert Anders Poulsens qvinde
1725		Dom Oculi		Marthe	Niels Hansen	Fev 2 Pascat: Introdusert Niels Hansens qvinde
1725		Dom Lætare		Eli	Guul Opsahl	
1725	14 mars			Rolf	Poul Gjesvold	Dom 4 post Pasch: Introdusert Poul Gjesvolds qvinde
1725		Dom Jud		Juditha	Hans Pedersen	Dom 5 post Pasch: Introdusert Hans Pettersens [!! NB] qvinde
1725		Fest Mar An		Siri	Ole Hofvind	Dom 3 post Pasch: Introdusert Ole Hofvinds qvinde
1725		Fest Mar An		Marthe	Christopher Houg	Dom 3 post Pasch: Introdusert Christopher Hous qvinde
1725		Fest Mar An		Ole	Anders Stixrud	Dom 4 post Pasch: Introdusert Peder [!! NB Navn] Stixruds qvinde
1725		Fest Mar An		Ole	Christian Pedersen	Dom 4 post Pasch: Introdusert Christian Pedersens qvinde

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Kirke- høytid</u>	<u>Født</u>	<u>Fornavn</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Introduserte el. andre kommentarer</u>
1725						Dom Palm: Introdusert Jens Jonsens qvinde
1725						Dom Qvasimod: Introdusert Niels Domholts qvinde
1725		Dom 2 post Pasch		Anders	Mons Larsen	Fer 2 Pentecost: Introdusert Mons Larsens qvinde
1725	17 april			Christen	Niels Haugnor	Dom Trinit: Introdusert Niels Haugnors qvinde
1725		Dom 3 post Pasch		Alis	Anders Stixrud	Dom Trinit: Introdusert Anders Stixruds qvinde
1725		Dom 4 post Pasch		Christen	Hans Christensen	Fer 2 Pentecost: Introdusert Hans Christensens qvinde
1725		Dom 5 post Pasch		Marthe	Hans Hurum	Dom 3 post Trinit: Introdusert Hans Hurums qvinde
1725		Dom 5 post Pasch		Marthe	Peder Hollerud	Dom 3 post Trinit: Introdusert Peder Holleruds qvinde
1725		Dom 6 post Pasch		Lisbeth	Anders Stadum	Dom 5 post Trinit: Introdusert Anders Stadums qvinde
1725		Fer 2 Pentecost		Berthe	Peder Pedersen	18 juni: Introdusert Peder Pedersens qvinde
1725		Dom 1 post Trinit		Halvor	Niels Holmen	Dom 6 post Trinit: Introdusert Niels Holmens qvinde
1725		Dom 2 post Trinit		Eli	Børger Rytterager	20 juli: Introdusert Børger Knudsens qvinde
1725						Dom 3 post Trinit: Introdusert Anders Jensens qvinde
1725	18 juni			Niels	Anders Christensen	Dom 8 post Trinit: Introdusert Anders Christensens kone
1725		Dom 6 post Trinit		Siri	Ifver Svendsrud	Dom 11 post Trinit: Introdusert Ifver Svendsruds qvinde
1725		Dom 6 post Trinit		Anders	Anders Mathisen	Dom 11 post Trinit: Introdusert Anders Mathisens qvinde
1725		Dom 8 post Trinit		Guri	Abraham Pedersen	Dom 13 post Trinit: Introdusert Abraham Pedersens qvinde
1725		Dom 9 post Trinit		Eli	Hendrich Piochen	Dom 13 post Trinit: Introdusert Hendrich Piochens qvinde
1725		Dom 10 post Trinit		Mari	Mads Aasterud	15 september: Introdusert Mads Aasteruds qvinde
1725		Dom 10 post Trinit		Anbiør	Kari Bendsdatter. Udlegger til barnefader Soldat Ole Pedersen.	
1725		Dom 12 post Trinit		Guldbrand	Harald Soelberg	
1725		Dom 13 post Trinit		Christopher	Thore Mathisen	Fest Michaelis: Introdusert Thore Mathisens qvinde
1725		Dom 16 post Trinit		Olea	Niels Pedersen	Fest Omn Sanct: Introdusert Niels Pedersens qvinde
1725		Dom 16 post Trinit		Poul	Lars Poulsen	Fest Omn Sanct: Introdusert Lars Poulsens qvinde
1725		Dom 16 post Trinit		Cathrine	Niels Frøyhoug	
1725		Dom 17 post Trinit		Anders	Nils Leene	Dom 23 post Trinit: Introdusert Nils Leenes qvinde
1725		Dom 17 post Trinit		Bent	Fingar Jobeck	Dom 23 post Trinit: Introdusert Fingar Jobecks qvinde

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Kirke- høytid</u>	<u>Født</u>	<u>Fornavn</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Introduserte el. andre kommentarer</u>
1725		Dom 17 post Trinit		Kirstie	Ole Rejersen	Dom 22 post Trinit: Introdusert Ole Rejersens qvinde
1725		Fest Michaelis		Ole	Ole Knudsen	17 okt: Introdusert Ole Knudsens qvinde
1725		Fest Michaelis		Sifver	Jøran Sifversdatter udlegger til barnefader Lars Erichsen Dehli Soldat.	
1725		Dom 18 post Trinit		Christen	Lars Andersen	Dom 1 Advent: Introdusert Lars Andersens qvinde
1725		Dom 20 post Trinit		Edel Malene	Luth Torchildsen	Dom 25 post Trinit: Introdusert Luths qvinde
1725	17 okt			Christopher	Niels Field	Dom 23 post Trinit: Introdusert Niels Fields qvinde
1725		Dom 22 post Trinit		Peder	Mads Gulbrandsen	Dom 1 Advent: Introdusert Mads Gulbrandsens qvinde
1725		Dom 22 post Trinit		Ragnild	Thomas Olsen	Dom 2 Advent: Introdusert Thomas Gregersens [NB! Navn] qvinde
1725		Fest Omn Sanct		Halvor	Hans Halfvorsen	Dom 2 Advent: Introdusert Hans Halvorsens qvinde
1725		Fest Omn Sanct		Tosten	Mari Jørgensdatter. Udlegger til barnefader soldat Gulbrand Sivertsen ved de Gevorbne	
1725		Dom 24 post Trinit		Birthe	Tosten Jomfruland	Dom 3 Advent: Introdusert Tosten Jomfrulands qvinde
1725		Dom 25 post Trinit		Siri	Anders Biørnstad	Fev 2 Nat: Introdusert Anders Biørnstads qvinde
1725		Dom 25 post Trinit		Helena og Marthe	Hendrich Rejersen	Dom 5 p Epiph 1726: Introdusert Hendrich Olsens [NB! Navn] qvinde
1725		Dom 3 Advent		Ingebor	Niclaus Hansen	Dom 5 p Epiph 1726: Introdusert Niclai Hansens qvinde
1725		Dom 4 Advent		Gurrou	Haldis. Udlegger til barnefader Mads Pedersen.	
1725		Fer 1 Nat		Petter Christian	Sergiant Wulf	Dom 2 post Epiph 1726: Introdusert Sergiant Vulf's qvinde
1726		Fest Epiph		Rønou	Ingebret Pederson	Dom 4 p Epiph: Introdusert Ingebret Pedersens qvinde
1726		Dom 1 p Epiph		Berthe	Anders Elstangen	Dom Oculi: Introdusert Anders Elstangens qvinde
1726		Dom 3 p Epiph		Anders	Christen Løchen	Dom Invoc: Introdusert Christen Pedersens qvinde
1726		Dom 3 p Epiph		Niels	Christen Ifversen	Dom Invoc: Introdusert Christen Ifversens qvinde
1726		Dom 3 p Epiph		Hans	Hans Leene	Fastelavns søndag: Introdusert Hans Leenes qvinde
1726		Dom 4 p Epiph		Helge	Guldbland Afdahl	Dom Oculi: Introdusert Guldbland Afdahls qvinde
1726		Dom 4 p Epiph		Mari	Mathis Poulsen	Dom Lætare: Introdusert Mathis Poulsens qvinde
1726						Dom 4 p Epiph: Introdusert Erich Halvorsens qvinde

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Kirke- høytid</u>	<u>Født</u>	<u>Fornavn</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Introduserte el. andre kommentarer</u>
1726		Dom 5 p Epiph		Ole	Poul Pedersen	Dom Oculi: Introdusert Poul Pedersens qvinde
1726	16 febr			Johannes Zacharias	Cap Grønvold	Dom Oculi: Introdusert Cap Grønvolds frue
1726		Dom Sexagesimi		Ingebret	Jens Ruud	Fer 2 Paskat: Introdusert Jens Ruuds qvinde
1726		Dom Sexagesimi		Kari	Hans Jensen	Dom Oculi: Introdusert Hans Jensens qvinde
1726		Dom Septuag		Arne	Anders Mathisen	Dom Lætare: Introdusert Anders Olsens [NB! Navn] qvinde
1726		Dom Septuag		Ragnhild	Gregers Thomesen	Dom Oculi: Introdusert Gregoris Thomesens qvinde
1726	26 febr			Ole	Peder Olsen	
1726		Fastelavns søndag		Kari	Ole Burud	
1726		Fastelavns søndag		Malene	Ingebret Guulsen	Dom Misericord: Introdusert Ingebret Guulsens qvinde
1726		Dom Invoc		Jens	Peder Moe	Dom (?): Introdusert Peder Moes qvinde
1726		Dom Invoc		Anbiør	Haagen Gomnes	Fer 2 Paskat: Introdusert Haagen Gumnæs qvinde
1726						Dom Oculi: Introdusert Karl Hansens qvinde
1726		Dom Lætare		Ole	Ifver Soelberg	Fer 2 Paskat: Introdusert Ifver Soelbergs qvinde
1726						Dom Lætare: Introdusert Niels Domholts qvinde
1726		Dom Judica		Ellef	Imbret Schou	Fest 2 Pentec: Introdusert Ingebret Schous qvinde
1726		Dom Palm		Helge	Knud Fiulsrud	Dom Exaudi: Introdusert Knud Fiulsruds qvinde
1726						Dom Palm: Introdusert Hans Møllers qvinde
1726		Fer 2 Paskat		Thore	Hendrich Hengsle	Dom Cantate: Introdusert Hendrich Hengsles qvinde
1726		Dom Qvasimod		Torgier	Peder Udøen	Fest Asc Christi: Introdusert Peder Udøens qvinde
1726		Dom Qvasimod		Rolf	Hans Rolfsen	Dom Exaudi: Introdusert Hans Rolfsens qvinde
1726		Dom Qvasimod		Halvor, uægte	Ane Haraldsdatter. Udlagt som barnefader en gevorben soldat ved navn Halvor, men visste ei af hvad Compagnie eller Regiment han var	
1726		Dim Misericord		Margrethe	Mathis Domholt	Dom 1 post Trinit: Introdusert Mathis Domholts qvinde
1726		Dom Jubilate		Eli og Anne, uægte tvillinger	Eli Thomesdotter. Udlegger til barnefader Rasmus Biørnsen ægtemand	
1726		Dom Cantate		Anne	Guldbrand Jørgensen	Dom 2 post Trinit: Introdusert Guldbrand Jørgensens qvinde

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Kirke- høytid</u>	<u>Født</u>	<u>Fornavn</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Introduserte el. andre kommentarer</u>
1726						Dom Cantate: Introdusert Niels Laarvigens qvinde
1726		Dom Rogate		Anne	Peder Tostensen	Dom 2 post Trinit: Introdusert Peder Tostensens qvinde
1726		Dom Exaudi		Agnethe	Ole Hendrichsen	Fer .. (?) Joh: Introdusert Ole Hendrichsens qvinde
1726		Fest 2 Pent		Poul	Jon Vig	Dom 4 post Trinit: Introdusert Jon Vigs qvinde
1726		Fest 2 Pent		Ole	Lars Olsen	Dom 5 post Trinit: Introdusert Lars Olsens qvinde
1726		Fest 2 Pent		Mari	Torgeir Dominicusen	Dom 5 post Trinit: Introdusert Torgeir Dominicusens qvinde
1726		Dom 1 post Trinit		Marte	Jens Sørums	Dom 5 post Trinit: Introdusert Jens Sørums qvinde
1726		Dom 5 post Trinit		Samuel	Ole Næs	27 august: Introdusert Ole Næss qvinde
1726	24 juli			anit barn Hendricha		
1726		Dom 9 post Trinit		Søren	Christopher Sørums	Dom 14 post Trinit: Introdusert Christopher Sørums qvinde
1726		Dom 10 post Trinit		Lars	Harald Sørums	Fest Mich: Introdusert Harald Sørums qvinde
1726		Dom 10 post Trinit		Lars	Rolf Vesetrud	Fest Mich: introdusert Rolf Vesetruds
1726		Dom 10 post Trinit		Hans	Peder Andersen	Dom 14 post Trinit: Introdusert Peder Andersens qvinde
1726		Dom 10 post Trinit		Sidsel	Anders Krogsund	
1726		Dom 11 post Trin		Pauline, uægte	Sidsel Sørensdatter. Udlegger til barnefader den unge Mejer	
1726		Dom 13 post Trin		Ole, uægte	Siri Braaten. Udlegger til barnefader Ole Guulsen.	
1726		Dom 14 post Trinit		Halvor	Peder Jacobsen	Fest Omn Sanct: Introdusert Peder Jacobsens qvinde
1726		Dom 16 post Trinit		Ragnild	Elen Field	Dom 21 post Trinit: Introdusert Elen Fields qvinde
1726		Dom 17 post Trinit		Torgier	Peder Torgersen	Dom 23 post Trinit: Introdusert Peder Torgersens qvinde
1726		Dom 17 post Trinit		Edel Malene	Luth	Dom 22 post Trinit: Introdusert Luths qvinde
1726		Dom 17 post Trinit		Ragnild	Peder Pedersen	Dom 21 post Trinit: Introdusert Peder Pedersens
1726		Dom 17 post Trinit		Karl	Rasmus Stenersen	
1726		Dom 18 post Trinit		Jens	Niels Frøyhoug	Dom 22 post Trinit: Introdusert Nils Frøyhougs qvinde
1726		Dom 21 post Trinit		Hans	Christian Pedersen	Dom 2 Adv: Introdusert Christian Pedersens qvinde
1726		Dom 21 post Trinit		Anne	Abraham Leene	Dom 3 Adv: Introdusert Abraham Leenes qvinde
1726		Dom 23 post Trinit		Gjertrud	Christian Ulleren	Dom int cirkumciis et Epiph 1727: Introdusert Christian Ullerns qvinde

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Kirke- høytid</u>	<u>Født</u>	<u>Fornavn</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Introduserte el. andre kommentarer</u>
1726		Dom 1 Advent		Berthe	Ifver Hansen	Dom 1 post Epiph 1727: Introdusert Ifver Hansens qvinde
1726		Dom 2 Adv		Jens Stoltenberg	Lietn Bruse	Dom 3 post Epiph 1727: Introdusert Lieut Bruses
1726		Dom 2 Adv		Kirstie	Ole Amundsen	Dom 2 post Epiph 1727: introdusert Ole Amundsens qvinde
1726		Dom 3 Adv		Helge	Ellef Sonnerud	
1726		Dom 4 Adv		Gunder	Jens Pedersen	Dom 3 post Epiph 1727: Introdusert Jens Pedersens qvinde
1726		Fer 2 Nativit		Lars	Peder Hollerud	Dom Septuagesimi 1727: Introdusert Peder Holleruds qvinde
1726		Fer 2 Nativit		Daniel	Thore Jørgensen	Dom Septuagesimi 1727: Introdusert Tore Jørgensens qvinde

Kirkebok over gifte i Hole 1725 – 1726

<u>År</u>	<u>Trolovet</u>	<u>Viet</u>	<u>Han</u>	<u>Hun</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Forlovere</u>
1725	17 jan	14 mars	Thore Mathisen	Kari Christophersdatter		Hans Løchen og Anders Bye
1725	22 febr	26 mars	Christian Ulleren	Mari Gulbrandsdatter		
1725		8 mai	Peder Pedersen	Lisbet Olsdatter		
1725	21 juli	8 nov	Niels Christophersen	Gurrou Clausdatter		Anders Christensen, Petter Sørhol
1725	11 august	9 nov	Amund Isachsen	Eli Olsdatter		
1725	18 august	8 des	Christian Lebener	Ane Nielsdatter		Fridrich Fecher og Poul Giesvold
1725	25 august	11 okt	Ole Nielsen	Anne Sl Rødders		
1725	8 septem- ber	27 okt	Hans Rolfsen	Mari Nielsdatter		
1725	12 sept	2 nov 1726	Lars Poulsen	Berthe Ifversdatter		
1725	15 sept		Mathis Poulsen	Berthe Nielsdatter		
1725	20 sept	12 des	Gregorius Thomesen	Berthe Thoresdatter		
1725	11 okt	6 des	Peder Pedersen	Ane Olsdatter		
1725	11 okt	3 jan 1726	Anders Pedersen	Angier (trolov) / Ingier (vielse) Madsdatter		
1725	17 okt	Fer 2 Nat	Torgier Dominicussen	Ingebor Poulsdatter		
1725		Fer 2 nat	Johannes Nielsen	Anne Christiansdatter		
1725	19 des	Dom 3 post Epiph 1726	Ifver Hansen	Kirstie Alfsdatter		
1726	27 mars	10 sept	Anders Hansen	Ane Hansdatter		

<u>År</u>	<u>Trolovet</u>	<u>Viet</u>	<u>Han</u>	<u>Hun</u>	<u>Foreldre</u>	<u>Forlovere</u>
1726	3 april	3 des	Guul Guulsen	Marthe Hendrichsdatter		Johannes Schaugmarcha og Hans ibd
1726	22 juni	6 des	Ellen Monsen	Mari Jørgensdatter		Ole Børgen og Friedrich Fecher
1726	8 aug	5 nov	Johannes Nielsen	Mari Gundersdatter		
1726	10 aug	31 okt	Jens Pedersen	Eli Johansdatter		
1726	Dom 10 post Trin	30 okt	Niels Erichsen	Ragnild Ifversdatter		
1726	27 aug	10 okt	Lars Olsen	Marte Johansdatter		
1726	9 nov		Ole Larsen	Ane Simensdatter		
1726	Dom 21 post Trinit		Mads Pedersen	Mari Mathisdatter		
1726	30 nov	4 jan 1727	Anders Pedersen	Anbiør Guldbrandsdatter		
1726	Fer 2 Nativit	6 mars	Jacob Jensen	Ragnild Pedersdatter		NB! Står som trolovet også 6.mars, men dette antas å være vielsen

Kirkebok over gravlagte i Hole 1725 – 1726

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Høytid</u>	<u>Død</u>	<u>Navn og stilling</u>	<u>Alder</u>
1725	22 jan			Peder Monsen Børgen	36 aar
1725	25 jan			Karl Jacobsen	7 uger
1725	1 mars			Torgier Pedersen	11 aar
1725	3 mars			Anne Svendsdatter Solum	83 aar
1725	3 mars			Fridrich Fridrichsen	4 aar
1725	26 mars			Martinus Ludvig Wolf	½ aar
1725	7 april			Ole Pedersen	1 ½ aar
1725	12 april			Fingar Poulsen	93 aar
1725	12 april			Erich Olsen	1 aar
1725	17 april			Kirstie Olsdatter	81 aar
1725	20 april			Gunild Jacobsdatter	55 aar
1725		Dom 4 post Pasch		Lisbeth Thoresdatter	17 uger
1725	3 mai			Ragnild Imbrets datter	1 aar
1725	5 mai			Anders Andersen	48 uger
1725	5 mai			Ole Christiansen	6 uger
1725	7 mai			Tyge Jensen Lund	
1725		Fest Christ Ascens		Ole Haagensen	1 aar
1725	1 juni			Serina Rejersdatter	½ aar 2 mnd
1725		Dom 1 post Trinit		Kari Olsdatter	8 aar
1725	18 juni			Eli Andersdatter	½ aar
1725		Dom 5 post Trinit		Christen Hansen	8 uger
1725		Dom 5 post Trinit		Eli Guulsdatter	15 uger
1725		Dom 6 post Trinit		Berthe Pedersdatter	7 uger
1725		Dom 6 post Trinit		Anders Thoresen	1 aar
1725	4 august			Christopher Arnesen	81 aar
1725	25 august			Tharald Olsen	9 aar 6 mnd
1725	25 august			Erich Grefsrud	49 aar
1725	12 sept			Berthe Hansdatter	11 aar 6 mnd
1725	15 sept			Marthe Pedersdatter	1 aar 6 mnd
1725		Dom 17 post Trinit		Even Evensen	7 aar
1725		Dom 19 post Trinit		Marthe Christophersdatter	6 mnd

<u>År</u>	<u>Dato</u>	<u>Høytid</u>	<u>Død</u>	<u>Navn og stilling</u>	<u>Alder</u>
1725	11 okt			Ole Olsen	3 uger
1725	27 okt			Jens Hendrichsen	1 aar
1725	27 okt			Edel Malene	
1725	22 nov			Aase Gullichsdatter	
1725	29 nov			Mari Johansdatter	78 aar
1725	29 nov			Anne Gulbrandsdatter	90 aar
1725	29 nov			Tharald Ifversen	5 aar
1725	5 desember			Cathrine Nielsdatter	12 uger
1725		Dom 2 Advent		Kirstie Olsdatter	2 aar
1725	19 des			Kort Andersen	7 aar
1725		Fev 2 Nat		Poul Larsen	14 uger
1726	15 jan			Marthe Pedersdatter	1 ½ aar
1726	17 jan			Gutorm Hafnor	81 aar
1726	17 jan			Siri Madsdatter	3 uger
1726		Dom 3 p Epiph		Marthe Hendrichsdatter	8 uger
1726		Dom 3 p Epiph		Helene Hendrichsdatter [tvilling med forrige]	11 uger
1726		Dom 3 p Epiph		Tharald Solberg	88 aar
1726	19 febr			Kirstie Olsdatter Opsal	29 aar
1726	19 febr			Bent Fingardsen	1 aar
1726	19 febr			Ragnild Olsdatter	2 aar
1726	27 mars			Anne Jensdatter	1 aar 6 mnd
1726	27 mars			Hans Møllers barn	
1726	27 mars			Ole Erichsen	49 aar
1726	24 april			Marthe Johansdatter Bye	66 aar
1726	24 april			Ole Ifversen	4 uger
1726	11 mai			Ingri Karlsdatter	10 aar
1726	9 mai			Hendrich Blichfeld	
1726	12 juli			Ingri Rasmusdatter	77 aar
1726	24 juli			Boel Amundsdatter	80 aar
1726	24 juli			Ole Larsen	10 uger
1726	17 okt			Ole Rolfsen	80 aar
1726	2 nov			Harald Olsen	65 aar
1726	14 nov			Guri Olsdatter	58 aar
1726	30 nov			Ingelef Biørnsdatter	82 aar

Skriftemål i Hole 1725 - 1726

<u>Tidspunkt</u>	<u>Navn</u>	<u>Sak</u>
1725, Dom 2 post Trinit	Kari Bensdatter	Udlegger til barnefader Ole Pedersen Soldat.
1725, 18 juni	Berthe Ifversdatter	Udlegger Lars Poulsen Soldat
1725, Dom 10 post Trinit	Marthe Eschelsdatter	Udlegger til barnefader Soldat Ole Hansen ved de Gevorbne
1725, Dom 3 Advent	Jøran Sifversdatter	Udlegger Lars Erichsen Dehli
1726, Dom 3 p Epiph	Mads Pedersen	
1726, Dom 3 p Epiph	Anna Haraldsdatter	
1726, Dom 3 p Epiph	Mari Jørgensdatter	Udlegger Gudbrand Sifversen
1726, Dom 5 post Epiph	Haldis Olsdatter	Udlegger Mads Pedersen
1726, Fer. H. Joh	Anne Andersdatter	Udlegger til barnefader Ole Pedersen.
1726, Dom 2 post Trinit		Ole Pedersen
1726, Dom 1 Advent	Giertrud Sørensdatter	Udlegger den unge Mejer
1726, Dom 1 Advent	Mari Monsdatter	Udlegger.

Ringerikinger i de eldste tingbøkene for Hadeland

Om man blar i de eldste tingbøkene for Hadeland, Land og Valdres, støter man ofte på mer eller mindre kjente ringeriksnavn, de fleste i saker som ble holdt på Jevnaker og Gran. Flere av disse sakene viser slektsforbindelser mellom Hadeland og Ringerike, særlig folk fra Haug anneks. Jeg har derfor gått gjennom de åtte eldste tingbøkene, som dekker tidsrommet 1651-61.

av Sten Høyendahl

En sak fra 1655 gjelder arvestrid mellom skyldfolk på Nordre Hval i Haug og Ballangrud i Lunner, og flere detaljer herfra vil bli lagt til grunn i en artikkel i neste nummer av Hringariki: "Den eldste slekten på Nordre Hval i Haug". En sak fra 1657 om ødegården Lunder ved Sølvberget i Gran refererer til flere eldre dokumenter, og disse vil bli tatt opp i en kommende artikkel om Truls Sørum i Heradsbygda, som opprinnelig var fra Skute i Gran.

Nye personhistoriske detaljer dukker stadig opp. Den snart hundre år gamle Hans Tollevsen Nordby i Norderhov var i 1657 tilstede ved en åstedstvist i Jevnaker, der han fortalte om gamle forhold på de to Bjellum-gårdene. Fra den eldste tingboken for Ringerike vet vi at Tollev Ton i Haug var far til Hans Nordby, men i tingreferatet

fra Jevnaker får vi vite at de begge i sin tid hadde drevet Øvre Bjellum, og at Tollevs farsnavn var Torgersen. Tollev Ton var lagrettemann i 1590-årene, og når sønnen forteller at faren hadde vært på Øvre Bjellum i tretti år, kan dette indikere at Tollev brukte denne gården fra rundt 1560. Hans Nordby var født i Jevnaker, og brukte selv Øvre Bjellum fra rundt 1615. Man kunne tro at han hadde overtatt gården etter faren, men ved en rettergang i Haug så sent som i 1652 var det flere av bøndene der som husket Tollev Ton.

Ole Persen på Gjørud, en gård som grenset til Mo i Jevnaker, er en gjenganger i tingbøkene for Hadeland. Blant annet var han opphavsmann til en tvist mellom de to grensegårdene, som han ettertrykkelig tapte. Ole Gjørud var selv fra Jevnaker, og hans far var Per Haga, som selv vitnet i 1656 i en grensesak mellom Hauger og Tose.

De mange eiendomsspekulantene på Ringerike i denne tiden, slike som den tidligere fogden Johan Schnell, glimrer fullstendig med sitt fravær i de eldste tingbøkene fra Hadeland. Prokuratoren Christen Sørenssøn på Lerberg i Norderhov førte imidlertid flere saker for jordspekulanter i Christiania, blant dem borgermester Hans Eggertssøn Stockfleth, men disse sakene refereres ikke her.

TING 15. APRIL 1653 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Rasmus Løken i Norderhov har stevnet tolv lagrettemenn fra Gran og Jevnaker til å avlegge vitnesbyrd om en dom de har avsagt sammen med Rasmus Michelssøn, sorenskriver over Nedre Romerike. Han vil også vite om de vedstår seg dommen. Dommen er avsagt 24. februar 1652 i Norderhov, der Rasmus er dømt til 4 mark sølv for fjollemæle ved utskjelling av *Hans Rasmussøn*, tidligere fogd på Ringerike.

Stevningen avvises ettersom hverken Rasmus Michelssøn eller Hans Rasmussøn er innstevnet, og Rasmus Løken må gi de frammøtte kost og tæring (tb 2 fol. 68b-70a).

TING 20. SEPTEMBER 1653 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Amund Brattval i Jevnaker tiltales av fogden Niels Bentssøn på vegne av *Hans Viul* i Norderhov for skjellsord. Amund møter ikke, og skal bøte stevnefall til kongen med ½ mark sølv (tb 2 fol. 120a).

TING 16. MARS 1654 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Engebret Øvre Bjellum i Jevnaker tiltaler Ole Nedre Bjellum for 10 lispund jord som skal være tatt ulovlig fra hans gård og lagt til Nedre Bjellum. Engebrets vitner er Per Endresen og *Hans Tollevsen Nordby* i Norderhov. Hans Nordby prøver at hans far, Tollev Torgersen, hadde bodd på Øvre Bjellum i tretti år. Selv hadde Hans bodd der i tolv år, og i den tiden lå den omstridte parten til Øvre Bjellum. Det andre vitnet, Per Endresen, hadde overtatt Øvre Bjellum etter Hans Tollevsen (tb 3 fol. 33a-34b).

TING 27. APRIL 1655 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Alv Gundersen Lo i Norderhov tiltaler sin svoger *Ennert Larsen Ballangrud* i Jevnaker for å ha pantet bort 1 skippund gods i *Nordre Hval* i Norderhov til *Hans Lauridsson* på Bragernes for 80 riksdaler. *Alv* hevder at han først burde ha fått sine pantepenger tilbake før godset settes ut til en fremmed mann.

Alv legger fram *Ennert Ballangruds* pantebrev, datert *Li* tingstue på Ringerike 23. februar 1652, der han har pantsatt 2½ lispund i *Hval*, som utgjør hans barns arvelige odel, til *Alv*. Han legger også fram en hjemtingsdom datert *Gussgarden* tingstue i Norderhov 13. mars 1655, og et skiftebrev med soren-skrivers og seks manns segl, datert *Hval* 29. november 1636.

Alv framlegger i retten 7 daler og 16 skilling som reterer på pantepengene til *Ennert*. Han teller også opp 50 daler pantepenger for *Torger Ballangrud* for 15 lispund i *Hval*, som hans (sviger)far, avdøde *Harald Erlandsen*, tidligere har satt i pant til avdøde *Christen Ennertsen*, forrige oppsitter på *Ballangrud*. *Torger* tar disse pengene til seg.

Ennert Ballangrud forklarer at siden han ikke har fått 24 daler pantepenger av *Alv* i samsvar med avtale og pantebrev, har han bortsatt pantet til en fremmed mann. Han framlegger i retten en seddel han har skrevet til sin svoger *Elling Haraldsen*, datert *Hval* 25. april 1656.

Kjennelse: *Alv Lo* har fått pantebrev av *Ennert Ballangrud* på 5 lpd i *Hval* som er *Ennerts* kvinnes odel, og omfatter tre settinger (tilsvarende 1¼ lpd) i arv etter *Jon Haraldsen*, hennes bror, samt all lodd etter moren i løst og fast. *Alv Lo* bør etter kjøpebolken 20. kapittel beholde godset som ”første forpanter og odels neste Mand paa sin quindes veigne”. Da det ikke kan bevises at delingen på skiftet 1636 er lovlig foretatt, må det komme til skifte bror til brorlodd og søster til søsterlodd (**tb 3 fol. 163a-165b**).

TING 9. JULI 1655 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Auen Bjørnsen, tjener for *Ole Torkelsen* på Ringerike, og *Hans Hovordsen*, tjener for fogden *Niels Bentsson* på Hadeland, tiltaler *Erland Roen* i Jevnaker for at han i pinsen har overfalt, slått og røvet dem på alfarveien, da de skulle gå fra Hadeland til Ringerike. Fra *Auen Bjørnsen* skulle han ha tatt ei merke-øks og hatten hans, og dessuten slått ham over hodet med ei børså så han falt til jorden.

Erland Roen forklarer at det samme natt hadde vært en inntrenger i hans hus som hadde skremt hans kone og barn, og at han trodde at det var de to tjenerne som hadde gjort dette. Det inngås forlik om at han skal gi *Auen Bjørnsen* 1½ daler og *Hans Hovordsen* 1 daler innen første ting (**tb 4 fol. 8a-b**).

RETTERGANG 15. APRIL 1656 PÅ HAUGER I JEVNAKER

Christen Sørenssøn på *Lerberg* i Norderhov er fullmektig for borgermester *Hans Eggertssøn* i *Christiania*, og tiltaler *Alv Hauger* for et jord- og skogstykke som tilhører ødegården *Tose*, og som *Alv* skal ha fratatt *Hans Eggertssøn*.

Lars Greftegreiv vitner om delegrensene. Han får støtte av *Per Haga* i Jevnaker, som sier seg åtti år gammel, *Ole Nordby*, seksti år gammel, og *Hans Tollevsen Nordby* som er ”paa femfte tiuff Aar gammel,” nærmere hundre år. Alle disse er oppfødt i Jevnaker prestegjeld (**tb 4 fol. 57b-61b**).

RETTERGANG 27. JUNI 1656 PÅ MO I JEVNAKER

Torkel Andersen Anset fra Hof i Solør tiltaler *Ole Persen Gjorud* i Norderhov for tømmerhogst i hans odelsskog som hører til til ødegårdene *Kleggerud* og *Gruer*, begge under hans gård *Mo* i Jevnaker. Sagtømmeret har vært i lovfestet arrest, men *Ole* har likevel ført tømmeret vekk og solgt det.

Torkel Anset framlegger et skiftebrev under *Hans Carstenssøns* og fem menns forsegling, utstedt 21. oktober 1645 på *Vølsnes* i *Grue*, samt et provsbrev under to menns signeter, utstedt 23. juni 1598 på *Granavollen* i *Gran*. Han lar også føre tre vitner:

Ole Amundrud i Norderhov sier seg rundt åtti år gammel, og at han har bodd på *Amundrud* mer enn seksti år. Han prøver under ed at når *Amundruds* besittere ville bryte ris i det omstridte området nord for *Gruebekken*, ba de oppsitterne på *Mo* om tillatelse. Men da *Gjoruds* besittere brøt ris eller drev hogst i dette området, da gjorde de det ”med klammer, och trette”.

Siri Olsdatter på *Aslaksrud* i Norderhov forteller at hun er rundt 55 år gammel og oppfødt der i bygda. Hun vitner ord for ord det samme som hennes far, *Ole Amundrud*.

Barbra Halvorsdatter, som holder til på Opperud i Jevnaker, er over seksti år gammel, og vitner under ed om at hun over ti års tid har bodd på Mo. Da lå det omtvistede skogsområdet til Gruer ødegård under Mo, og hver gang besitterne på Gjørud ville bryte ris eller hogge i skogen, oppsto klammeri og trette.

Ole Persen Gjørud møter med sin far, Per Haga i Jevnaker, og landherren *Engebret Nærstad* på Ringerike. Han kan ikke motsi vitneprovene, men mener at han ikke er lovlig stevnet, og at seks mann fra Ringerike og seks mann fra Hadeland bør dømme i denne saken.

Engebret Nærstad framlegger i retten et gammelt pergamentbrev uten underskrifter eller segl, utstedt ”Øyne böjden i Tyrie” korsmesseaften om våren 1370.

Retten finner det bevist at det omtvistede skogsområdet ligger til Mo og underliggende ødegårder. Engebret Nærstad og hans landbonde Ole Gjørud har ikke kunnet framlegge dokumenter til bevis eller skaffe vitneprov. Torkel Ansets odel skal derfor følge ham uhindret. Om han vil følge opp saken med tømmeret som er bortsolgt til tross for lovfestet arrest, skal han stevne Ole Gjørud for hans rette verne-ting (**tb 4 fol. 69b-72a**).

TING 4. JULI 1656 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Marte Olsdatter på *Knestang* i Norderhov tiltaler Hans Sau på Jevnaker for et brunt skyd (hoppe) han fire år tidligere har hatt på fór for henne, men som han har byttet bort. Skydet hadde kostet henne 7½ daler, og hun mener at Hans bør betale henne dette samt omkostninger. Hans hevdet at han hadde vært nødt til å bytte bort skydet, da det var utsultet i det harde foråret, og han ikke hadde nok fór til det.

Forlik: Hans gir Marte tre daler for skydet inklusive omkostninger, halvannen daler straks og resten til olsok (**tb 4 fol. 73b**).

TING 15. JULI 1657 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Rasmus Jensen Løken i Norderhov lar lese følgende tre brev i retten:

1. Forliksbrev av 1587 mellom avdøde Knut Lunder og Iver Hellum på Modum om en fjerdings korn (5 lpd) i Lunder ved Sølvberget i Gran, ”udj Aarlige landschyld for Euerdelig Eje at oppeberge”.
2. Jordeskittebrev på pergament av 1595 mellom døtrene til avdøde Torger Hellum i Modum.
3. Kontrakt utstedt 16. april 1654 på *Sørum* i Norderhov mellom *Ingeborg Torgersdatter*, tidligere på *Sørum*, og *Truls Taraldsen Sørum*.

Rasmus Løken oppbyr 5 lispund i Lunder ved Sølvberget i Gran, som Søren Monsen nå bruker. Søren Lunder erklærer at han er nest odelsberettiget til denne parten (**tb 5 fol. 25b-26a**).

TING 4. MAI 1658 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Tore Østensen på Hole i Gran lar lese for retten sitt pantebrev til Jørgen Philipssøn på et sold korns årlige rente i *Løken* på Ringerike for 20 riksdaler, datert Granavollen tingstue 4. mai 1658 (**tb 6 fol. 4a**).

TING 28. JUNI 1658 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Mads Lauridssøn, som tjener Povel Jenssøn på Bragernes, borger i Christiania, tiltaler Gunnor Larsdatter på Roen i Jevnaker for en del kramvarer hun sist desember skal ha tatt fra ham i hennes egen gård. Mads hadde funnet en del bånd som var sydd inn i Gunnors kåpe.

Harald Knestang fra Norderhov og Torger Gundersen som holdt til på Torbjørnrud i Jevnaker vitnet om at de noe før jul hadde kjøpt varer av Mads Lauridssøn. Harald hadde kjøpt to alen mørke kamelhårs fillemot-bånd, og Torger fire alen.

Dom: Gunnor Roen skal gi Mads Lauridssøn tilbake hans bånd (**tb 6 fol. 18a-21a**).

RETTERGANG 3. MAI 1659 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Hans Rasmussøn på *Ton* på Ringerike har innstevnet vitner for å forklare hva de har hørt av kvinnfolket *Ragnhild*, som 29. august 1658 hadde gjort barsel på Roen i Jevnaker, og som skal ha beskyldt Hans Rasmussøn - men også en annen mann - for å være hennes barnefar. Også herr *Malte Christenssøn*, sogneprest på Ringerike, og herr *Thorkild Pederssøn*, sogneprest på Jevnaker, er innstevnet for å høre vitneprov.

Ragnhild Arnesdatter Roenhaugen vitnet om at da kvinnfolket Ragnhild var i barnefødsel på Roen, hørte hun at drengen Anders Knive på Eiker ble utlagt som barnefar, men da smertene var på det hardeste, hadde hun skyldt på Hans Rasmussøn. Vitnet har aldri sett Hans Rasmussøn på Roen.

Gunnor Larsdatter Roen og Torger Hauges kvinne Aase Eriksdatter sier det samme som Ragnhild Arnesdatter. Erland Roen vet ikke mer, og har ikke hørt noe fra kvinnfolket Ragnhilds egen munn. Hans Rasmussøn spør Gunnor Larsdatter om hun noen gang har sett ham på Roen, men det har hun ikke.

Herr Malte representeres ved sin fullmektig, *Michel Christenssøn* klokker, og kommer med et innlegg av 2. mai 1659, der han besværer seg over Hans Rasmussøn fordi han holder seg fra sakramentet.

Hans Rasmussøn påstår dom i saken. Retten anser at kvinnespersonen Ragnhild ikke har sitt tilhold på Hadeland, og ettersom hun ikke møter, og heller ikke noen på hennes vegne, vises saken til rette verneting (**tb 6 fol. 53b-55b**).

TING 3. JANUAR 1660 PÅ JORSTAD I GRAN

Jørgen Philipssøn, innvåner i Christiania, lar lese et odelsmakeskiftebrev mellom ham selv og Sjur Hauger på Jevnaker. Han gir Sjur Hauger 2 sold årlig rente uten bygsel i *Berg* i Norderhov, i vederlag for en fjerding tunge i Brørby i Jevnaker uten bygsel og en plass i Land prestegjeld, som skylder 2 skinn rente med bygsel. Makeskiftebrevet er datert *Viul* 9. juni 1658 (**tb 7 fol. 25a**).

TING 20. AUGUST 1660 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Major Jacob de Cardi lar lese et odelskjøpebrev utgitt av *Engebret Haraldsen Nærstad* i Norderhov på 1 skippund byggmalts årlige rente med bygsel og herlighet i Rud i Lunner anneks i Jevnaker prestegjeld. Kjøpebrevet er datert Nærstad 27. mai 1660 (**tb 7 fol. 57b**).

TING 20. AUGUST 1660 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Gul Gudbrandsen Søre Framstad lar lese et odelskjøpebrev utgitt av Jakob Christensen Asak i Skedsmo på en fjerding med bygsel i Søre Framstad som Gul bebor, en fjerding med bygsel i engeplassen ”Thj Eckren” i Lundebygda, og en halv fjerding uten bygsel i *Skøyen* i Norderhov, tilsammen 2½ fjerding, alt til Gul Framstads odel, for 90 riksdaler. Kjøpebrevet er under full forsegling og utstedt på Asak, 9. september 1659 (**tb 7 fol. 57b-58a**).

RETTERGANG 6. OKTOBER 1660 PÅ MO I JEVNAKER

Ole Andersen Mo i Jevnaker framlegger på vegne av sin landherre, Torkel Anset i Hof i Solør, en rikens stevning der han tiltaler *Ole Persen Gjørud* i Norderhov for den skade han noen år tidligere har påført Mo skog. Det framlegges en lagtingsdom avsagt av lagmann Vittikind Huus ved Oslo lagstol, datert 6. juli 1657, som gir Torkel Anset medhold. Ole Gjørud skal derfor gi ham 4 daler, samt 4 daler til sorenskriveren og meddomsmennene. På domskjennelsen er påført *Jacob Luths* notat om at lensmannen *Ole Torkelsen* skal foreta beslag i Ole Gjøruds bo, dersom han ikke gjør opp for seg (domskjennelsen og påskriften er i sin helhet inntatt i tingboken).

Seks lagrettemenn fra Jevnaker foretar deretter besiktelse av skadene på skogen, som vurderes til 71½ daler, og Ole Gjørud har ingen innsigelser mot dette (**tb 7 fol. 64a-66b**).

TING 20. NOVEMBER 1660 PÅ GRANAVOLLEN I GRAN

Fogden Niels Bentssøn lar et odelskjøtebrev lese for retten, utgitt av *Jøran Sjursdatter* på Myrer i Ullerål i Norderhov, som avhender 3 fjerdinge tunge i Røyken i Brandbufjerdingen for 100 riksdaler til Niels Bentssøn som odelsgoods. Brevet er datert Tuv 1. september 1659.

Niels Bentssøn lar også lese opp to andre overdragelsesbrev til ham om Røyken i Brandbufjerdingen:

- et odelskjøtebrev utgitt av Guri Sjursdatter på Tandseter og Sjur Andersen på Torgersrud i Toten prestegjeld på 8 lispund odelsgoods i Røyken, datert Tuv 26. november 1656.
- et odelsmakeskiftebrev utstedt av Hovord Jonsen Nes, Halvor Jonsen Hasvoll og Hans Jonsen Hasvoll på ½ skpd uten bygsel i Røyken, datert Tuv 14. desember 1657 (**tb 7 fol. 67b-68b**).

K
L
I
P
P

U
T

Medlemsavgift for 2011

Kr. 250,00

Denne blankett leveres av EMO AS, Skjetten. Best.nr. 215141.

Kvittering

Innbetalt til konto

Beløp

250,00

Betalers kontonummer

Blankettnummer

6226270054

Betalingsinformasjon

GIRO

Betalings-
frist

Underskrift ved girering

GIRO F60-1 SEM 04-2001

Betalt av

Betalt til

Ringerike slektshistorielag
c/o Ellen Gilhuus
Harald Hardrådesgt.8
3511 HønefossBelast
kontoKvittering
tilbake

Kundeidentifikasjon (KID)

Kroner

Øre

Til konto

Blankettnummer

H

250

00

< 2280 22 65127 >

<6226270054>

K
L
I
P
P

U
T

Etterlysninger

Sætrang-området i Haugsbygd

Jorunn Nerby Vannes etterlyser bilder fra Sætrang-området i Haugsbygd før 1940.

E-post: vannes@online.no

Peter Eriksen på Nygård (Tysland) i Haug

Kjell Eide fra Leirvik i Sogn skriver: Elste son til Erik Olsen, Peter Eriksen, er bestefar til mi svigermor. Han er såleis far til hennar mor som vart fødd i 1900 i Nedre Eiker utanfor ekteskap. Det var aldri seinare kontakt med Peter Eriksen og barnemora (bestemora til mi svigermor). Det hadde vore kjekt om de kunne hjelpe meg med å finne ut korleis det gjekk med Peter Eriksen. Vart han verande på Nygård (Tysland) eller flytta han? Vart han gift? Hadde han etterkomarar?

E-post: gerd.eide@eninvest.no

Folketellingen 1900 for Norderhov: På gnr 119 bnr 1 Nygård, Tysland (Gjørud i Haug) bor Erik Olsen, fabrikkarbeider, født 1841 i Stange prestegjeld på Hedemarken, og ektefellen Karen Olsdatter, født 1848 i Norderhov, metodist. De har barna Petter f. 1878, maskingutt, Ole f. 1881, maskingutt, Thea f. 1888, Emma f. 1890, Einar f. 1892 og Henry Ingvald f. 1895, alle født i Norderhov.

Rettelser

Eigil Elsrud: Bakken. *Hringariki* 2/2009, s. 7-8:

Ole Knutsen Bjonviken, Bakken (1739-1830) hadde tre barn og ikke to. Barnet som ikke ble tatt med i artikkelen var barn nummer to, datteren Ingeborg Olsdatter, døpt i Viken kirke 22/2-1767 og født i Bråten. Hun ble konfirmert i Viken kirke 4/9-1785 og bodde da på Lunde eller Lundeeie.

Noe mer om henne vet forfatteren ikke. Kanskje andre har funnet noe?

Anne Sofie Solberg: Eggesteinen. *Hringariki* 1/2010, s. 44:

Her får vi bare skylde på trykkfeilsdjevlen. Selvsagt var det en runestein, ikke en rullestein, som inntil 1875 markerte grenselinjen mellom Ringerike og Hadeland.

Aktuelle artikler og nettsteder

Tidsskriftartikler

Høyendahl, Sten: Overn i Modum - gårdshistorie til revisjon. *Gjallarhorn* nr 46 (2010). Medlemsblad for Vestfold Slekthistorielag og Buskerud Slekthistorielag.

Artikkelen tar for seg ektefellene Gunder og Sissel Torgersdatter på Overn i Modum, som hadde åtte barn. Blant disse var Gunhild Gundersdatter, gift med Reier Jonsen Østre Bønsnes i Hole, og Ole Gundersen, far til Sjur Olsen Skøyen i Haug. Ole Gundersen bodde etter alt å dømme på Li i Norderhov fra 1627 til sin død rundt 1631. Hans enke var annen gang gift med Jens Hansen Skøyen.

Avfotografert kildemateriale

Det legges stadig ut avfotograferte dokumenter med relevans for Ringerike på Kari Thingvolds nettsted: <http://slektskilder.blogspot.com/>

Thingvold, Kari:

Tiendemanntall 1699 for Ringerike.

Mæhlum, Erland Eriksen:

Sønnefjelske infanteriregiments innrulleringsprotokoll 1791-1814. I Livkompaniet (1. musketerkompani) finner vi i 1792 den ukonfirmerte Ole Andersen Sundby (16) fra Norderhov og Hans Olsen Vestern (20) i Haug, i 1803 Guttorm Persen Lo (19) i Haug, i 1804 Ole Gudbrandsen Breien (22) fra Norderhov og Knut Nilsen "Skejnild" (19), samt i 1808 Ole Trondsen Gunbjørud (25) i Ådalen.

Avs.

Ringerike Slegtshistorielag

v/ Nils Elsrud

Paasche Aasensvei. 26

3514 Hønefoss.

